

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SAĞLIK TURİZM DİSİPLİNLERARASI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YL-2024-0070

**MEDİKAL TURİZMDE TEKNOLOJİ KULLANIMININ
KLİNİK PERFORMANSA ETKİSİ: İZMİR'DEKİ MEDİKAL
TURİZM KLİNİKLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Ecem DENİZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Erhan COŞKUN

AYDIN- 2024

KABUL VE ONAY

T.C. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Turizmi Disiplinlerarası Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Ecem Deniz tarafından hazırlanan “Medikal Turizmde Teknoloji Kullanımının Klinik Performansı Üzerine Etkisi: İzmir’deki Medikal Turizm Klinikleri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı tez, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 18/07/2024

Üye (T.D.) : Dr. Öğr. Üyesi Erhan COŞKUN Aydın Adnan Menderes
Üniversitesi

Üye : Doç. Dr. Aziz BOSTAN Aydın Adnan Menderes
Üniversitesi

Üye : Doç. Dr. Davut UYSAL İzmir Katip Çelebi
Üniversitesi

ONAY:

Bu tez Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun görülmüş ve Sağlık Bilimleri Enstitüsünün ..... tarih ve ..... sayılı oturumunda alınan ..... nolu Yönetim Kurulu kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Süleyman AYPAK

Enstitü Müdürü V.

TEŞEKKÜR

Yüksel Lisans tez çalışmamda ilgi, yardım ve hoşgörüsünü esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erhan Coşkun hocama çok teşekkür ederim. Ayrıca tez savunma jürisinde bulunan Doç.Dr Aziz Bostan hocama ve İzmir Katip Çelebi üniversitesi Turizm Fakültesi öğretim üyesi Doç.Dr. Davut Uysal hocama desteklerinden ve katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Yaşamım boyunca her günümde ve tez sürecinde sabır, özveri ve desteklerini hep hissettiren Anneme, babama, kardeşime çok teşekkür ederim. Başaracağıma hep inanan, hayatı boyunca beni desteklemekten vazgeçemeyen anneannem Süheyla Esen Atik'e teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
RESİMLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi ve Önemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Sağlık Turizmi	4
2.1.1. Sağlık Turizmi ve Kavramları	5
2.1.2. Sağlık – Turizm İlişkisi ve Sağlık Turizmi.....	6
2.1.3. Dünyada ve Türkiye’de Sağlık Turizmi	8
2.1.3.1. Dünyada Sağlık Turizmi	8
2.1.3.2. Türkiye’de Sağlık Turizmi.....	10
2.1.4. Sağlık Turizmi Türleri	13
2.1.4.1. Medikal Turizm	13
2.1.4.2. Termal Turizm	15
2.1.4.3. Engelli Turizm	16

2.1.4.4. Üçüncü Yaş Turizmi	17
2.2. Sağlık Turizminde Teknoloji Kullanımı ve Performans	18
2.2.1. Sağlık Turizminde Teknoloji Kullanımı	19
2.2.1.1. Arttırılmış Gerçeklik.....	20
2.2.1.2. Sanal Gerçeklik	24
2.2.1.3. Yapay Zeka Kullanımı	28
2.2.2. Sağlık Turizminde Performans	31
2.2.2.1. Klinik Performansı	32
3. YÖNTEM	34
3.1. Araştırmanın Amacı.....	34
3.2. Araştırmanın Yöntemi	34
3.3. Evren ve Örneklem Belirlenmesi	35
3.4. Veri Toplama Aracı	36
3.4.1. Görüşme Tekniği	36
3.4.2. Görüşmede kullanılan Soru Formunun Oluşturulması.....	38
3.4.3. Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik	38
3.5. Verinin Toplanması	39
3.6. Verinin Analizi	40
4. BULGULAR	42
4.1. Kullanılan Teknolojik Araç ve Uygulamalara ilişkin Bulgular	42
4.2. Hasta Güvenliği ve Memnuniyetini Artırmak için Kullanılan Teknolojik Uygulamalara İlişkin Bulgular	43
4.3. Teknoloji Kullanımındaki Avantajlar ve Dezavantajlara İlişkin Bulgular.....	46
4.4. Medikal Turizm Kliniklerinde Teknoloji Kullanımın Klinik Performansa Etkisine İlişkin Bulgular	50
5. TARTIŞMA	56

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	59
7. KAYNAKLAR.....	67
8. EKLER.....	83
BİLİMSEL ETİK BEYANI.....	85
ÖZ GEÇMİŞ.....	86

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

3D	: 3 Boyutlu
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AI	: Yapay Zeka
AR	: Artırılmış Gerçeklik
BT	: Bilgisayarlı Tomografi
CAD CAM	: Bilgisayar Destekli Tasarım ve İmalat
CRM	: Müşteri İlişkileri Yönetimi
DHI	: Doğrudan Saç Ekimi
EKG	: Elektrokardiyografi
FUE	: Foliküler Ünite Ekstraksiyonu
HMD	: Mobil Cihazların Ana Sayfası
KVKK	: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
MR	: Manyetik Rezonans Görüntüleme
QR	: Hızlı Cevap
RVG	: Radyo Görüntü Grafiği
USHAS	: Uluslararası Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi
VR	: Sanal Gerçeklik

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Küresel Medikal Turizm Pazar Büyüklüğü.....	9
Şekil 2. Türkiye'ye Gelen Sağlık Turisti Sayısı	11
Şekil 3. Sağlık Turizmi Geliri	11
Şekil 4. Sağlık Turizmi Türleri.....	13
Şekil 5. Sağlıkta Hizmetlerinde Öğrenme İçin Kullanılan VR Teknolojileri.....	27
Şekil 6. Yapay Zeka Türleri.....	29

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. Sağlık Turizminde Teknoloji.....	19
Resim 2. AR Teknolojisinin Çizimleri	21
Resim 3. Turizmde Arttırılmış Gerçeklik Örneği.....	22
Resim 4. Sağlık Eğitiminde AR Teknolojisi	23
Resim 5. Sanal Gerçeklik Örneği.....	25
Resim 6. VR Teknoloji Turizm	26
Resim 7. Sanal Tıbbi Eğitim	28

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Engelliliğın Boyutları.....	17
Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Bilgiler	41
Tablo 3. Kullanılan Teknolojik Araç ve Uygulamalar	42
Tablo 4. Hasta Güvenliğini ve Memnuniyetini Artırmak için Kullanılan Teknolojik Uygulamalar.....	43
Tablo 5. Teknoloji Kullanımındaki Avantajlar ve Dezavantajlar.....	46
Tablo 6. Medikal Turizm Kliniklerinde Teknoloji Kullanımının Klinik Performansına Etkisinin Bulguları	50

ÖZET

MEDİKAL TURİZMDE TEKNOLOJİ KULLANIMININ KLİNİK PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİSİ: İZMİR'DEKİ MEDİKAL TURİZM KLİNİKLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Deniz E. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Turizmi Programı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2024.

Amaç: Medikal turizm kliniklerinin kullandıkları teknolojinin klinik performansına etkisini ölçmektedir.

Yöntem: Araştırma nitel araştırma yönteminin veri toplama tekniklerinden görüşme tekniğiyle, İzmir'deki 15 klinikle alanında uzman kişiler ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formu ile toplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılarak özet tablolar çıkarılarak yapılmıştır.

Bulgular: Yapılan görüşmeler kapsamında özet tablolar oluşturularak hepsine ayrı ayrı açıklama şeklinde elde edilen bulgular eklenmiştir. Genel itibariyle bakıldığında teknoloji kullanımının olumlu etkiler bıraktığı saptanmıştır. Medikal turizm kliniklerinden alınan görüşler üzerine, teknoloji kullanımının klinik performansı üzerinde de olumlu etkiler bıraktığı saptanmıştır.

Sonuç: Bu araştırmada medikal turizmde teknoloji kullanımının klinik performansı üzerinde olumlu etkiler sağladığı ve gelecekte de daha iyi seviyelere geldikçe daha da profesyonel bir etkileşim sağlanacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Klinik, Medikal Turizm, Performans, Teknoloji.

ABSTRACT

THE EFFECT OF THE USE OF TECHNOLOGY IN MEDICAL TOURISM ON CLINICAL PERFORMANCE: A RESEARCH ON MEDICAL TOURISM CLINICS IN IZMIR

Deniz E. Aydın Adnan Menderes University, Institute of Health Sciences, Health Tourism Program, Master's Thesis, Aydın, 2024.

Objective: It measures the effect of the technology used by medical tourism clinics on clinical performance.

Method: The research was carried out by interviewing experts in 15 clinics in Izmir with the interview technique, which is one of the data collection techniques of the qualitative research method. The data were collected with an interview form prepared by the researcher. In the analysis of the data, descriptive analysis was used and summary tables were extracted.

Results: Within the scope of the interviews, summary tables were created and the findings obtained in the form of explanations were added to all of them separately. In general, it has been determined that the use of technology has positive effects. Based on the opinions received from medical tourism clinics, it was determined that the use of technology also had positive effects on clinical performance.

Conclusion: In this study, it has been concluded that the use of technology in medical tourism has positive effects on clinical performance and that a more professional interaction will be provided as it reaches better levels in the future.

Keywords: Clinic, Izmir, Medical Tourism, Performance, Technology.

1. GİRİŞ

Sağlık turizmi, turistlerin belirli tedaviler için veya zihinsel, fiziksel ve ruhsal sağlıklarını geliştirmek için seyahat ettikleri genel bir turizm dalıdır (Pessot ve diğerleri, 2021). Bireyleri sağlık hizmetlerine erişmek için seyahat etmeye teşvik eden üç ana neden olduğu düşünülmektedir: İkamet ettikleri ülkeden farklı bir ülkeye giderek, bakım alma ve uzun bekleme sürelerinde kaçınma fırsatı, düşük maliyetle kaliteli tedavi almak, diğer ülkelerdeki sağlık hizmeti sağlayıcılarının kaliteye veya taleplere daha fazla yanıt verme imkanı, olarak nedenler sıralanmaktadır. Yüksek maliyet beklentilerinin hastaların sağlık ihtiyaçlarını karşılamak için seyahat etme isteklerini olumlu yönde etkilediği ileri sürülmektedir (Park, Ahn ve Yoo, 2017; Manna ve diğerleri, 2020). Bireyler sadece sağlığını korumak için değil, güzellik veya ruhsal refahları içinde katılmaktadır. Bu nedenle estetik cerrahi de tedavinin bir parçasıdır. Ancak bu, bir hastalığı veya rahatsızlığı tedavi etmekle ilgili değil, özellikle kişinin görünüşünü güzelleştirmekle ilgidir. Spalar ve alternatif terapiler sağlık açısından diğer faydalardandır. Ancak bunlar daha çok zihni ve ruhu gençleştirmeye yönelik olduğu belirtilmektedir. Güzellik bakımı, estetik cerrahi, spa, yoga ve alternatif terapiler gibi faaliyetlerin toplamını kapsayan tedaviler sağlıklı yaşam turizmi olarak adlandırılmaktadır (Sarker ve diğerleri, 2022).

Son yirmi yılda medikal turizm giderek gelişmiş ülkelere, gelişmekte olan ülkelere doğru kaymaktadır. Gelişmiş ülkelerde medikal turizm teşvikleri ve yatırımları artmasına rağmen, gelişmekte olan ülkelere medikal turistler ve yerel halk tam olarak benimsenmemektedir. Bunun nedeni medikal turizm pazarının tam anlamıyla gelişmemiş olmasıdır (Sağ, Zengul ve Avcı, 2022). Medikal turistler için, plastik cerrahi, diş hekimliği, kalp-damar hastalıkları, ortopedi, kanser tedavisi, obezite cerrahisi ve genel testler ve sağlık kontrolleri en çok tercih edilen tedaviler arasında yer almaktadır (Wang ve diğerleri, 2023). Son yıllarda medyada görünürlük artmakta ve bu yenilikler bireylerin tıbbi hizmet almak için ikamet ettikleri ülke dışına seyahat ettiklerine dair anekdot niteliğinde kanıtları ortaya çıkarmaktadır. İnternet, bireylerin sağlık hizmetlerine erişme, bilgi alma ve tedaviyi değerlendirme biçimini değiştirmektedir. İnternetin tedaviye erişimi kolaylaştırmadaki rolü hakkında farkındalığın arttığı görülmektedir (Zarei, Asgharinajib ve Alipour, 2022).

Son yıllarda medikal turizm alanı, bireylerin sınırlarının ötesinde sağlık hizmetleri aramasıyla önemli bir büyümeye tanık olmuştur (Davenport ve Kalakota, 2019). Bu eğilim, sağlık hizmetlerinin sunulma ve deneyimleme biçiminde devrim yaratan teknolojiye gelişmelerle kolaylaştırılmaktadır. Teknoloji, medikal sağlık hizmeti süreçleri de dahil olmak üzere çok sayıda fayda sağlamaktadır (Opote, Irene ve Iwu, 2020). Bununla birlikte, medikal turizm kliniklerinde teknoloji kullanımının klinik performansı üzerine etkisi daha fazla araştırma ve anlayış gerektiren bir konu olmaya devam etmektedir. Medikal turizmde teknolojinin kullanılması, sağlık hizmetlerinin hastalara sunulma şeklini değiştirmektedir. Örneğin, teletıp hastaların sağlık uzmanlarına uzaktan danışmasına olanak tanıyarak fiziksel mevcudiyet ihtiyacını ortadan kaldırmakta ve seyahat masraflarını azaltmaktadır (Pelegrin-Borondo ve diğerleri, 2020). Elektronik tıbbi kayıtlar, hasta bilgilerinin doğruluğunu ve erişilebilirliğini iyileştirerek daha kesin teşhislere ve özel tedavi planlarına yol açmaktadır (Kim ve Hyun, 2022). Yukarıdaki yazarların görüşleri incelendiğinde, sanal gerçeklik ve robotik gibi teknolojik yenilikler cerrahi prosedürlerde devrim yaratarak daha fazla hassasiyet sağlamak ve iyileşme sürecini en aza indirmektedir.

Medikal turizmde teknolojinin klinik performansı üzerindeki etkisini incelemek önem taşımaktadır. Teknoloji çok sayıda fayda sunarken, potansiyel zorluklar ve sınırlamalar da dikkate alınmalıdır (Phuthong ve diğerleri, 2022). Veri güvenliği, mahremiyet, özel eğitim ve altyapı ihtiyacı ile ilgili sorunlar, teknolojinin medikal turizm kliniklerine sorunsuz entegrasyonunu etkileyebilmektedir. Bu nedenle, teknoloji kullanımı ile klinik performansı arasındaki ilişkinin kapsamlı bir analizi, medikal turizmde teknolojinin faydalarını en üst düzeye çıkarmak için en iyi uygulamaları ve stratejileri belirlemek için gereklidir (Yaqoon ve diğerleri, 2021).

Bu çalışmanın amacı, İzmir'deki medikal turizm klinikleri özelinde medikal turizmde teknoloji kullanımının klinik performansı üzerindeki etkisini araştırmaktır. Klinik performansı, tedavi sonuçları, hasta memnuniyeti ve sağlık hizmeti sunumunun genel verimliliği gibi çeşitli göstergeleri kapsamaktadır (Torous ve diğerleri 2020). Teknolojiyi benimseme ve klinik performansı arasındaki ilişkiyi inceleyerek medikal turizm kliniklerinde teknolojinin kullanımıyla ilgili potansiyel avantajlara ve zorluklara ilişkin değerli bilgiler sağlamayı amaçlamaktadır. Yalnızca teknolojinin sağlık hizmetleri sonuçları üzerindeki etkisine ilişkin anlayışı geliştirmekle kalmamakta, aynı zamanda medikal turizm klinikleri ve sağlık profesyonelleri için teknoloji kullanımlarını optimize etmede değerli bilgiler sağlanmaktadır (Ayi ve Hassan, 2022). İzmir'deki medikal turistlere sunulan sağlık

hizmetlerinin kalitesini arttırmak ve medikal turizm endüstrisinin büyümesini daha da desteklemek gerekmektedir.

1.1. Araştırmanın Problemi ve Önemi

Araştırmanın temel problemi medikal turizm kliniklerinde teknoloji kullanımının klinik performansına etkisinin bilinmezliğidir. Teknolojinin, sağlık sektörünün ayrılmaz bir parçası haline geldiği görülmektedir. Medikal turizm kapsamında klinik sonuçları üzerindeki etkisi, genel klinik performansını nasıl etkilediğini araştırmak önem taşımaktadır. Teknoloji kullanımının operasyonlar üzerindeki etkisi önemlidir. Çünkü medikal turizm endüstrisini değiştirip geliştirebilmekte ve sağlık hizmeti sunumunun geleceğini şekillendirebilmektedir. Teknolojinin iyi kullanımı kliniklere fayda sağlayabilmektedir. İleri teknolojiye sahip klinikler hastaları takip ederek daha hızlı, doğru teşhis ve tedavi sunabileceği düşünülmektedir. Medikal turistlerin klinik ziyaretlerini azaltabilecek uluslararası standartlara uygun sağlık hizmeti sunabileceği de ön görülmektedir. “Medikal turizm kliniklerinin teknoloji kullanımı klinik performanslarını nasıl etkiler?” araştırmanın sorusu olarak belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Amaç: Medikal turizm kliniklerinin kullandıkları teknolojinin klinik performansına etkisini ölçmektedir.

Alt Amaç: Medikal turizm kliniklerinin kullandığı teknolojileri incelemek.

Bu çalışma, İzmir’deki medikal turizm klinikleri bağlamında bu ilişkiyi keşfedecek, bilimsel bilgi tabanına katkıda bulunmayı, pratik öneriler sunmayı ve alanda olumlu değişiklikler sağlamayı amaçlamaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Sağlık Turizmi

Sağlık, seyahat ve turizm, sağlıklı yaşam ve bilgi, iletişim ve teknoloji gibi diğer sektörlerle yakından ilişkili olan güçlü bir sektör olarak görülmektedir. Antik uygarlıklarda termal tıbbın, kaplıcaların ve kutsal tapınak banyolarının iyileştirici etkilerinden bahsedilmektedir. Modern çağda ise hastaların iyileşmek için zamana ihtiyacı olduğundan seyahat, sağlık ve eğlenceyi iyileştirecek şekilde geliştirmektedir. Sağlık, seyahat, turizm ve wellness kavramlarının birleşimi sağlık turizmi kavramını ortaya çıkarmıştır (Wong ve Hazley, 2020). Sağlık turizminin ayırt edici özelliklerinden biri seçime ve rahatlığa verdiği önemdir. Bu sebeple bireyler yerel tedavi seçenekleriyle sınırlanmamakta, belirli sağlık alanlarında uzmanlığıyla bilinen pek çok alanı keşfedebilmektedir. Sağlık turizmi aynı zamanda tıbbi prosedürlerin ötesinde sağlık merkezlerine, kaplıcalara ve diğer şifa yöntemlerine kadar uzanmaktadır. Turistler kendileri ve sağlıkları konusunda daha fazla endişe duymaya başladıkça, bedeni, zihni ve ruhu gençleştirmek için tasarlanmış çeşitli sağlık odaklı deneyimler sunarak dünya çapında seyahatleri yaygınlaştırmaktadır (Hall, 2012).

Küresel açıdan bakıldığında sağlık turizminin hem gönderen hem de alan ülkeler üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Hedef ülkeler daha yüksek gelirlerden ve sağlık altyapısına yapılan yatırımlardan ve ayrıca konaklama, ulaşım ve eğlenceye genellikle fazladan para harcayan turist akınından yararlanmaktadır. Bu ekonomik toparlanma, istihdam yaratımını arttırmakta ve büyük ölçüde turizme bağımlı bölgelerde kalkınmayı teşvik etmektedir (Carrera ve Bridges, 2006). Wellness turizmi, sağlıklı yaşamın ve koruyucu sağlık hizmetlerinin teşvikine odaklanan sağlık turizminin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Klinikler, spalar ve sağlıklı yaşam merkezleri, yoga seansları, rahatlama programları, stres yönetimi atölyeleri ve akupunktur ve Ayurveda gibi alternatif terapiler dahil olmak üzere çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bu sürükleyici deneyimler, tıbbi bilgi ve kültürel etkileşimi birleştirerek, turistlerin huzurlu bir ortamda zihinlerini, bedenlerini ve ruhlarını gençleştirmelerine olanak tanımaktadır (Ramesh ve Joseph, 2012).

İleriye yönelik bakıldığında, sağlık turizmi sürekli gelişmeye hazır olduğu görülmektedir. Sanal iletişim ve teletıp gibi teknolojik yenilikler, coğrafi sınırları aşmayı vaat ederek tıbbi uzmanlığa erişimi hastalar için daha kolay ve daha erişebilir hale getirmektedir. Aynı zamanda sağlıklı yaşam turizmine artan ilgi, turistlerin gençleşme ve bütünsel sağlıklı yaşam deneyimleri arayışında olması nedeniyle koruyucu sağlık hizmetlerine doğru bir değişimi yansıtmaktadır (Szymańska ve Panfiluk, 2020). Sağlık turizmi, ülkeler, topluluklar ve bireyler için derin bir etkiye sahip olan sağlık, seyahat ve ekonomik faaliyetlerin dinamik kesişimini temsil etmektedir. Sağlık hizmetlerine erişimin genişletilmesi ve ekonomik refahın artırılması konusunda büyük bir umut vaat etmektedir. Ancak başarı, etik ve temel zorlukların ele alınmasına bağlıdır. Hasta bakımında iş birliğini, yeniliği ve bağlılığı teşvik ederek, herkes için kapsayıcı, sürdürülebilir ve eşitlikçi bir sağlık ortamına doğru sağlık turizmin geleceğine öncülük etmektedir (Omidi, Pooya, Bastam ve Hosein Zadeh, 2022).

2.1.1. Sağlık Turizmi ve Kavramları

Küreselleşme ve tıbbın ilerlemesiyle karakterize edilen bir dönemde, sağlık turizmi kavramı dünya genelinde sağlık manzarasını değiştiren önemli bir trend olarak ortaya çıkmaktadır. Sağlık ve sağlıklı yaşam hizmetleri almak için uluslararası sınırların aşılması olarak tanımlanan sağlık turizmi, riskli ameliyatlardan koruyucu bakım prosedürlerine ve tedavilere kadar geniş bir yelpazedeki tıbbi prosedürleri içermektedir (Pessot ve diğerleri, 2021). Sağlık turizmi sağlık ve seyahati birleştirmektedir. Sağlık hizmeti kavramını bütünsel ve zenginleştirici bir deneyime dönüştürerek bireylere tıbbi tedaviyi eğlenceyle birleştirme fırsatı vermektedir. Bireylerin, gelişmiş cerrahi, estetik iyileştirmeler, yardımcı üreme tedavileri ve alternatif tıp arayışları, istek ve ihtiyaçlarını karşılarken çeşitli sağlık ve sağlıklı yaşam hedeflerine odaklanmaktadır (Klímová ve Kuča, 2020). Bireylerin küresel sağlığa katılıp yeni yaşam yolculuklarına çıkabileceği, etik, yasal ve mantık çerçevesindeki düşüncüyü yeniden teşhis edebileceği birçok yer bulunmaktadır. Hasta güvenliği, kalite güvencesi, düzenleyici gözetim ve bakımın sürekliliği konuları, en iyi sonuçları elde etmek ve paydaş çıkarlarını korumak için dikkatli bir değerlendirme ve sağlam bir çerçeve gerektirmektedir (Jamal ve Higham, 2021).

Sağlık turizmi dört ana başlıkta incelenmektedir. Bunlar; Medikal Turizm, Termal Turizm, Engelli Turizmi ve Üçüncü Yaş Turizmidir. En sık kullanılan kavramlar belirtilen başlıklardan yola çıkılarak ifade edilmektedir. Medikal turizm, tıbbi bakım almak amacıyla kişinin ikamet ettiği ülke dışına seyahat etmesi süreci olarak tanımlanabilmektedir. Medikal turizmin artan popülaritesi politika yapımcıların, araştırmacıların ve medyanın dikkatini çekmiştir. Başlangıçta bu terim, az gelişmiş ülkelere, kendi ülkelerinde mevcut olmayan tedaviyi aramak için gelişmekte olan ülkelere seyahat eden hastaları ifade etmektedir (Sağlık, 2024). Termal turizm, şifalı yerler olarak bilinen kaplıcaları ve diğer termal alanları deneyimlemek için bir yere seyahat etmek anlamına gelmektedir. Bu mekanların çoğu, rahatlamayı ve sağlığı teşvik etmek için tasarlanmış sıcak banyolar, masajlar, çamur banyoları ve sauna seansları dahil olmak üzere çeşitli sağlıklı yaşam aktiviteleri sunmaktadır (Rodrigues ve diğerleri, 2022). Erişilebilir turizm olarak da bilinen engelli turizmi, seyahat destinasyonlarının, ürün hizmetlerinin engelli kişiler için erişilebilir olmasını sağlayan uygulamaları ifade etmektedir. Bu, fiziksel, duyuşal, zihinsel ve engelli kişiler için barınma, tesis, ulaşım ve erişilebilirlik sağlanmasını içermektedir (Gillovic ve McIntosh, 2020). Üçüncü Yaş Turizmi, öncelikle emeklilik çağındaki yetişkinlere yönelik turizm faaliyetleri ve deneyimleri anlamına gelmektedir. Bu demografinin genellikle daha fazla boş zamanı değerlendirme, yeni yerler keşfetme ve her zaman görmek istedikleri yerleri ziyaret etme arzusunu karşılamaktadır (Moscardo, 2006). Sağlık turizmi, sağlık ve turizmin birleşimi olup, bireylerin yeni yerler ve kültürler keşfederek yaşam kalitesini arttırmalarına olanak sağlamaktadır. Ekonomik büyümeyi teşvik etme, küresel sağlığı teşvik etme ve kültür alışverişini teşvik etme potansiyeli ile sağlık turizmi, seyahatin fiziksel ve zihinsel sağlığını iyileştirmedeki dönüştürücü gücünü göstermektedir (Smith ve Puczko, 2015).

2.1.2. Sağlık – Turizm İlişkisi ve Sağlık Turizmi

Sağlık, hayatın her yönünü ören yaşam dokusunun hayati bir ağıdır. Fiziksel, zihinsel, duyuşal ve hatta ruhsal yönleri etkileyen çok basit ama çok karmaşık bir konudur. Hipokrat'ın kadim bilgisinden modern tıbbın gelişmişliğine kadar, sağlığın tanımlanması ve tedavi edilmesi insan araştırma ve uygulamasının önemli bir odak noktası olduğu bilinmektedir (Lawrence, Capon ve Siri, 2017). Aslında sağlık, hastalığın yokluğundan daha fazlasını kapsamaktadır. Bu, tam bir fiziksel, zihinsel ve sosyal refahı içermektedir. Yaşamı

ve refahı arttırmak için bedeni, zihni ve ruhu harekete geçiren dinamik bir dengeden oluşmaktadır. Yaşamın zorlukları ve belirsizlikleri karşısında bu fikirleri anlamak zor gibi görünse de toplumun parçası olan her birey için yine de yol gösterici bir ışık tutmaktadır (Eysenbach, 2001). Sağlığın fiziksel tarafı, kardiyovasküler ve solunum sistemlerinden bağışıklık sistemi ve hastalıklara kadar vücut sistemlerinin karmaşık etkileşimlerine odaklanmaktadır. Bu sadece hastalıkların değil aynı zamanda diyet, egzersiz, uyku ve koruyucu bakımı da içeren optimal sağlığı da içermektedir. Fiziksel sağlık günlük faaliyetleri desteklemektedir. Bu, iş ve oyuna tam olarak katılmayı ve hedeflere ulaşmayı sağlamaktadır (Analitis ve diğerleri, 2006). Sağlık ayrıca bireysel sınırları aşar, eşitlik ve insan hakları gibi daha geniş sosyal konularla bağlantılıdır. Sağlık arayışı, sosyal adalet arayışından ve her bireyin yüksek düzeyde fiziksel ve zihinsel refah hakkının desteklenmesinden ayrılmamaktadır. Bu sağlığı ve refahı sınırlayan adaletsizlikleri, eşitsizlikleri ele almayı ve kapsayıcılığı, yetkilendirmeyi, dayanışmayı teşvik eden politika ve eylemleri desteklemeyi gerektirmektedir (Blank, Burau ve Kuhlmann, 2017).

Seyahat etmek yeni bir yere gitmekten daha fazlasıdır. Bireylerin farklı kültürlere, ülkelere ve deneyimlere kaptırma şansısıdır. Turizm kavramı, insanları bilinenin ötesine ve bilinmeyene doğru hareket etmeye teşvik ederek, bireyin keşfetme ve bağlantı kurma arzusundan yararlanmaktadır (De Souza Bispo, 2016). Genel bir tanımla turizm, bireyin ikamet ettiği yerden başka bir yere eğlence veya iş amaçlı seyahat etmesini kapsamaktadır. Tarihi mekanları gezmekten lezzetleri tatmaya, adrenalin dolu maceradan huzurlu bir ortamda dinlenmeye kadar pek çok aktiviteyi içermektedir (Walton, 2009). Turizmin en önemli yanlarından biri kültürel alışveriş ve anlayışı teşvik etme yeteneğidir. Turistler, dünyayı dolaşırken farklı kültürlerle, dillerle ve yaşam tarzlarıyla karşılaşmaktadır. Bu durum onların bakış açılarını genişletmektedir. Sonuç itibarıyla ev sahibi görevini üstlenen topluluklar, turizmin sağladığı ekonomik akışlardan ve kültürel bilgilerden yararlanmakta ve coğrafi, kültürel alanları birbirine bağlayan yönlendirme bağlantılarını oluşturmaktadır (Gordon ve Goodall, 2000). Turizm, eğlence ve zenginlik kaynağı olan eşsiz değerinin yanı sıra, dünya çapındaki toplumların ekonomik ve sosyal çevrelerinin şekillenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Dünyanın en büyük endüstrilerinden biri olan turizm, her yıl milyarlarca dolar gelir elde etmekte ve dünya çapında milyonlarca kişiye istihdam sağlamaktadır. Ayrıca kültürel alışverişini ve anlayışı teşvik etmekte, farklı geçmişlere sahip bireyler arasındaki ilişkileri güçlendirmekte ve küresel vatandaşlığı teşvik etmektedir (Suhel ve Bashir, 2018).

Son yıllarda sağlık ve turizm arasındaki ilişki, turistler ve sektör profesyonelleri için dinamik ve karlı bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. İki farklı sektörün birleşmesi yeni bir seyahat modelini ortaya çıkarmaktadır. Bu model, eğlence ve macera arayışı da dahil olmak üzere hayata ve genel refaha odaklanmaktadır. Refah seviyesi yüksek ülkelerde hayat kurtaran inziva yerlerinden yenilikçi tedaviler sunan tıbbi destinasyonlara kadar sağlık ve turizmin birleşimi bireylerin dünyaya bakışını değiştirmektedir (Marmion ve Hindley, 2020). Sağlık turizmi, geleneksel tedavilerden, alternatif tıp ve sağlıklı yaşam faaliyetlerine kadar geniş bir yelpazede hizmetler sunmaktadır. Bu, sağlık veya tıbbi hizmet almak için hem yurtiçinde hem de yurtdışında farklı yerlere seyahat etmek anlamına gelmektedir. Aynı zamanda fiziksel, zihinsel ve duygusal refahı teşvik etmek için rahatlama, egzersiz, beslenme ve meditasyon uygulamalarına odaklanan yaşam tarzı inzivalarını da içermektedir (Li ve diğerleri, 2011). Sağlık turizmi pazarı, değişen tüketici talepleri ve teknolojik gelişmeler nedeniyle genişlemeye devam ederken, inovasyon ve büyüme fırsatları da sunmaktadır. Ancak bu fırsatlar aynı zamanda kalite standartlarının oluşturulması, etik standartlara bağlı kalınması, erişilebilirlik ve maliyet konularının ele alınması gibi zorlukları beraberinde getirmektedir. Sağlık hizmeti sağlayıcıları, turizm acentaları ve yerel topluluklar da dahil olmak üzere paydaşlar arasındaki iş birliğinin teşvik edilmesi, sağlık turizminin tam potansiyelinin ortaya çıkarılması, sürdürülebilirliğin ve kapsayıcılığın sağlanması açısından kritik öneme sahiptir (Illario ve diğerleri, 2019). Sonuç itibarıyla sağlık ve turizmin birleşimi, seyahat algısında ve katılımında devrim niteliğinde bir değişimi beraberinde getirmektedir. Sağlıklı bir yaşam tarzının keşfini yeni yerlerin keşfiyle birleştiren sağlık turizmi, bedeni ve ruhu besleyen zenginleştirici deneyimler sunmanın bir aracı olarak belirtilmektedir. Kişisel gelişim, kültürel alışveriş ve kolektif refah için sağlık ve turizm arasında sinerjiyi benimsemektedir (Laws, 2015).

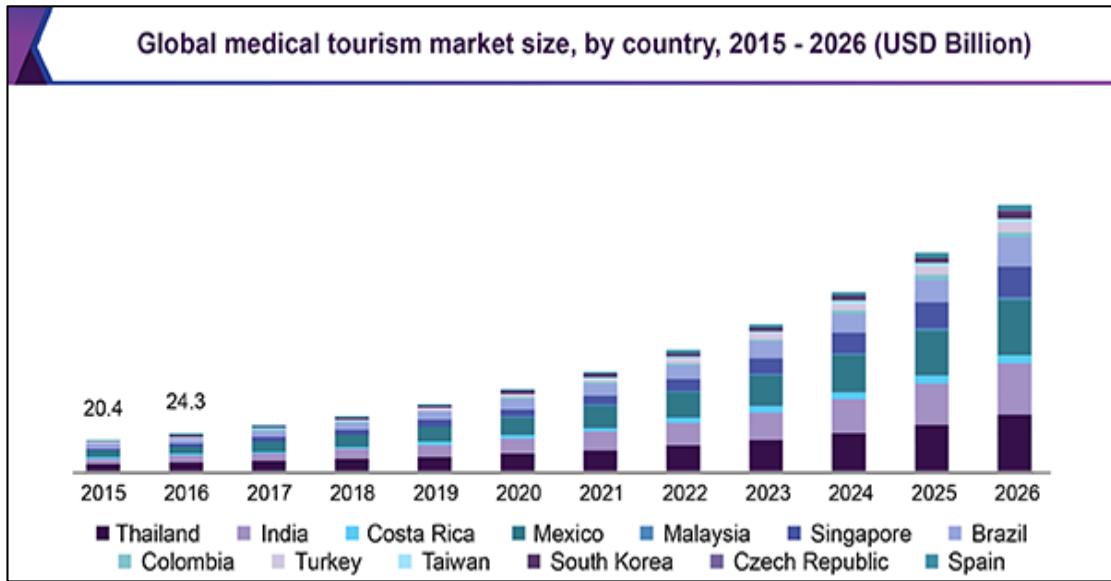
2.1.3. Dünyada ve Türkiye’de Sağlık Turizmi

2.1.3.1. Dünyada Sağlık Turizmi

Eğlencenin ötesine geçen seyahat çağında, sağlık ve turizm alanında sağlık turizmi olarak bilinen yeni bir olgu ortaya çıkmaktadır. Sınırlar azaldıkça bireyler giderek kendi sınırlarının ötesinde şifa ve yaşam deneyimleri aramaktadır. Sağlık turizmi veya sağlık

seyahati olarak bilinen bu uluslararası olgu, çeşitli turistik yerleri, destinasyonları ve hizmetleri içermektedir (Letunovska, Kwilinski ve Kaminska, 2020). Sağlık turizmin yükselişi küresel sağlık dinamiklerindeki daha geniş değişiklikleri yansıtmaktadır. Gelişmekte olan birçok ülkede sağlık bakım maliyetleri arttıkça, hastalar kaliteden ödün vermeden daha ucuz alternatifler aramak için giderek daha fazla bölgesel olarak hareket etmektedir. Ayrıca teknoloji ve ulaşımdaki gelişmeler dünyayı kolaylaştırarak özel tedaviler veya sağlıklı yaşam gezileri arayanlar için seyahati kolaylaştırmaktadır (Romanova, Vetitnev ve Dimanche, 2015). Sağlık turizmi; Hindistan, Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland, Türkiye ve diğer birçok ülkede pazarlama destinasyonu olarak yer almaktadır. Bir zamanlar Bumrungrad Uluslararası Hastanesi ve Bangkok Uluslararası Hastanesi gibi özel hastaneler tarafından yürütülen sağlıkla ilgili seyahatler artık, devlet kurumları, halkla ilişkiler çalışanları, özel hastaneler, havayolları, otel zincirleri ve yatırımcılar tarafından yürütülmektedir (Turner, 2007). Sağlık turizmi, bireylerin tıbbi ve sağlıklı yaşam hizmetlerine erişim sağlamak ve küresel sağlık sistemlerinde eşitlik, erişim ve sosyal adalet gibi daha geniş konuları vurgulamaktadır. Bölgeler ve toplumlar arasında sağlık hizmetlerine erişim ve bunların karşılanabilirliği konusundaki eşitsizlikler devam etmekte ve bu da yapısal, adaletsiz engelleri ortadan kaldırmak için kolektif eylem ihtiyacını vurgulamaktadır (Lett ve diğerleri, 2022).

Küresel Medikal turizm Pazar büyüklüğünün 2026 yılındaki 179,6 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

Kaynak: (Microbiozhealth, 2024).

Şekil 1. Küresel Medikal Turizm Pazar Büyüklüğü

Şekil 1'e bakıldığında 2015-2026 arası Pazar büyüklüğü açısından Tayland'ın ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

Sağlık turizmi doğrudan döviz sağlamak ve ekonominin genel gelişimine katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda vatandaşlara iş imkânı sunmakta, ilaç, tıbbi cihaz ve turizm gibi ilgili sektörlerin büyümesine de yardımcı olmaktadır. Hükümet yetkilileri, sağlık turizminin büyümesinden yararlanmak için yerel işletmelere yatırım yapmaktadır. Bu devlet kurumları, toplu taşıma sistemleri ve su tedarik tesisleri gibi ülkenin tüm altyapısını geliştirmeye yardımcı olan programlar aracılığıyla turistlerin ilgisini çekmektedir. Sağlık turizmi, gelişmekte olan ülkelerde yabancı turistleri çekmek için yeni tıbbi tesislerin sayısını arttırmakta ve bu da ülkelerdeki tıbbi altyapının hızla büyümesine neden olmaktadır (Microbiozhealth, 2024).

2.1.3.2. Türkiye'de Sağlık Turizmi

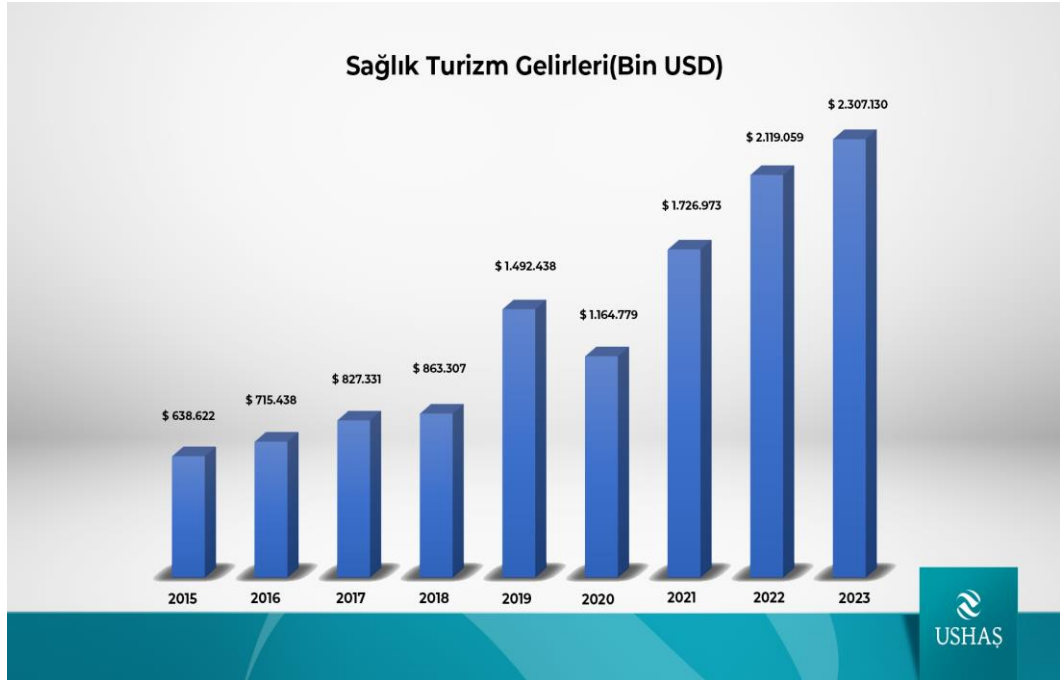
1990-2000 yılları arasında Türkiye'de sağlık turizmi konuşulmaya başlandığı görülmektedir. Türk sağlık sisteminde özellikle 1980-1990 yılları arasında pek çok yapısal sorunlar tespit edilmiştir. Bu dönemin temel sorunları; finansal sorunlar, sigorta, güvenlik sistemleri, toplum, sağlık kurumları ve sağlık çalışanları arasındaki yetersizlik ve koordinasyon eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunlar, Türkiye'de kaliteli sağlık hizmetlerine ulaşamayan zenginlerin tedavi için ABD ve Avrupa'ya gitmesine neden olmuştur. 2005-2010 yılları arasında sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve özel sektörde sağlık turizmi konusunda bir farkındalık oluştuğu bilinmektedir. Türkiye'de sağlık turizmi 2010-2014 yılları arasında stratejik eylem planlarında yer almaktadır. Türkiye'de medikal turizm hizmetlerini tek elden yönetmek üzere Sağlık Turizmi birimi kurarak 2011 yılında sağlık turizmi hakkında mevzuat değişikliği yayınlanmıştır (Bulut ve Şengül, 2019). Türkiye'nin sağlık turizmi destinasyonu olarak çekiciliği birçok faktör etkilemektedir. Birincisi, ülkenin modern tesislerle donatılmış modern hastanelerden ve yüksek eğitimli sağlık profesyonellerinden oluşan güçlü bir sağlık altyapısına sahip olmasıdır. Bu tesislerin çoğu uluslararası sertifikalıdır ve kalite standartlarını karşılamamaktadır. İkincisi satın alınabilirliğinin kolay olması önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye'de tıbbi işlemler birçok batılı ülkeyle karşılaştırıldığında genel olarak daha uygun maliyetli ve kaliteden ödün verilmeden gerçekleştirilmektedir. Bu maliyet avantajı, çok çeşitli tedavi ve prosedürlerle

birleştiginde, Türkiye'yi yurtdışında tedavi arayanlar için cazip bir seçenek haline gelmektedir (Aksu, Şeker, ve Unur, 2017).

Kaynak: (USHAS, 2024).

Şekil 2. Türkiye'ye Gelen Sağlık Turisti Sayısı

Kaynak: (USHAS, 2024).

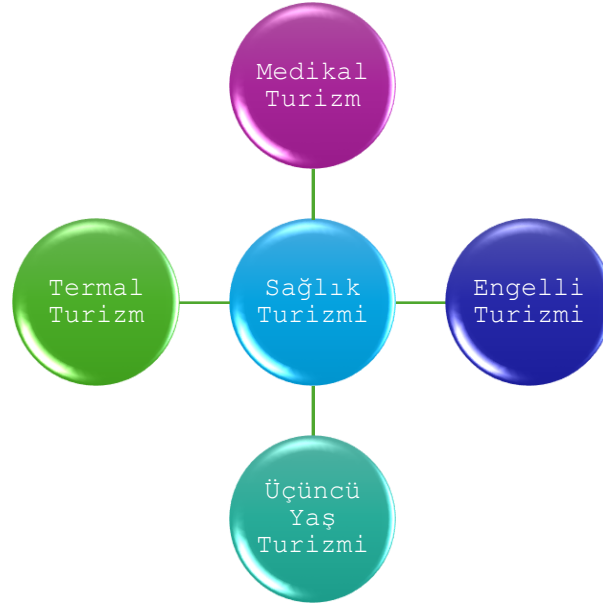
Şekil 3. Sağlık Turizmi Geliri

Türkiye’de 2019 yılında, sağlık turizmi kapsamında 701.046 hastanın sağlık hizmeti aldığı görülmektedir. Sağlık nedenlerinden gelen yabancı ziyaretçi ve yurtdışında ikamet eden vatandaşlardan elde edilen turizm geliri 2019 yılında 1.492.438 bin ABD doları olarak kayıtlara geçmiştir. 2020 yılında yaşanan COVID salgını sebebiyle sağlık turistlerinde azalma meydana gelmiştir. Sağlık hizmeti için 407.423 hasta Türkiye’ye seyahat etmiştir. 2020 yılındaki elde edilen gelir 1.164.779 dolar olarak bir önceki yıla göre gerilediği görülmektedir. 2021 yılında ise 670.730 turist gelmiş ve elde edilen gelir 1.726.973 dolar olarak kayıtlara geçmiştir. 2022 yılında 1.258.382 gelen turist ile diğer yıllara göre gözle görünür bir artış görülmüş ve 2.119.059 dolar tutarında bir gelir gerçekleşmiştir. 2023 yılında 1.398.504 kişi sağlık hizmeti almak için Türkiye’yi tercih etmiş ve artış devam etmiştir. 2.307.130 dolar tutarında gelir kayıtlara geçmiştir. Sağlık için gelen turistlerin tercih ettiği branşlar sırasıyla; Kadın hastalıkları, iç hastalıklar, göz hastalıkları, tıbbi biyokimya, genel cerrahi, diş hekimliği, ortopedi ve travmatoloji, enfeksiyon hastalıkları ve kulak-burun-boğaz, şeklindedir (USHAS, 2024).

Türkiye’nin sağlık turizmi merkezi olarak büyümesindeki en önemli faktörlerden biri kaliteden ödün vermeden düşük fiyatlar sunmasıdır. Dünya genelinde hastalar, fiyatların batı ülkelerine göre rekabetçi olması ve bakım kalitesinden ödün vermeden işlemlere kolayca erişebilmesi nedeniyle Türkiye’yi tercih etmektedir. Türkiye’nin sessiz tatil yerlerinde veya popüler şehirlerinde iyileşme fırsatıyla birlikte, sağlık amaçlı seyahat edenler için iyi bir teklifi barındırmaktadır (Köksal, 2021). Ayrıca Türkiye’nin muazzam coğrafyası sağlık turizmi deneyimine önemli bir katkı sağlamaktadır. Tedavi ve iyileşme sırasında turistler tarihi mekanları keşfedebilmekte, lezzetli yemeklerin tadını çıkarabilmekte ve kendilerini Türk kültürüne kaptırabilmektedir. Ancak sağlık turizminin potansiyeline rağmen zorlukların ve sorunların ele alınması gerekmektedir. Etik, hasta güvencesi ve kalite güvencesi, herhangi bir sağlık hizmeti ortamında olması esastır. Sağlık tesislerinin uluslararası standartlara uygun olmasının sağlanması, maliyetlere ve tedavi seçeneklerinde şeffaflığın sürdürülmesi ve yabancı sağlık sistemlerini kullanan hastalara yeterli desteğin sağlanması önemli odak ve denetim alanlarından oluşmaktadır (Obiesie, 2019).

2.1.4. Sağlık Turizmi Türleri

Kaynak: (Letunovska ve diğerleri, 2020).

Şekil 4. Sağlık Turizmi Türleri

Sağlık turizmi türleri bazı kaynaklarda üç bazı kaynaklarda ise dört tür şeklinde belirtilmektedir. Hepsinin görülebilmesi için buradaki şekilde dört tür olarak belirtildiği görülmektedir. Bu türler, termal turizm, medikal turizm, engelli turizmi ve üçüncü yaş turizmi olarak bilinmektedir (Büyüközkan ve diğerleri, 2021).

2.1.4.1. Medikal Turizm

Kaliteli sağlık ve sağlıklı yaşam arayışıyla yurtdışına seyahat etmek yeni bir talep değildir. 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar gelişmekte olan ülkelerden durumu elverişli olan hastalar tedavi için Avrupa ve Amerika'daki hastanelere gelmekteydi. Bu durumun 20. yüzyılın sonlarına doğru tam tersine dönmeye başladığı görülmektedir. 21. yüzyılda ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte daha az gelirli hastaların tıbbi tedavi için gelişmekte olan ülkeleri tercih etmeye başlaması önemli derecede artmaktadır (Fetscherin ve Stephano, 2016). Günümüzde pek çok birey tıbbi, cerrahi bakım ve diş tedavisi almak için seyahat ederken aynı zamanda tatilini de yapmaktadır. Genel bir tanımla turizm, boş zaman, dinlenme ve keyif alma amacıyla bireylerin ikamet ettiği yer dışındaki

destinasyonlara seyahat etme ve orada konaklama faaliyetlerini ifade etmektedir. Ancak küreselleşmenin getirdiği yeni dönemde bireylerin yaşam tarzı hızla değişmeye devam etmektedir. Bu sebeple sağlık ve turizmin birleşmesi ile sağlık turizmi tercih haline gelmektedir (Wang, 2012). Medikal turizmde mevcut tedavi çeşitleri; estetik cerrahi, diş hekimliği, kardiyoloji, ortopedik cerrahi, obezite cerrahisi, yardımcı üreme, organ ve doku nakli ve göz ameliyatlarından oluşmaktadır (Lunt ve Carrera, 2010). Medikal turizm, büyük potansiyele sahip, büyüyen bir sektördür. Medikal Turizm Endeksi raporuna göre küresel medikal turizm pazarının yıllık %25 oranında büyümesi beklenmektedir. Ancak bu rakamın 2025 yılında kadar 3 trilyon dolara ulaşması ön görülmektedir. Medikal turizm, başlangıcından bu yana birçok ülke tarafından uygulanmakta ve en etkili endüstrilerden biri olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu durum, uluslararası medikal turizm endüstrisindeki rekabet düzeyini arttırmakta ve özellikle Güneydoğu Asya bölgesi olmak üzere daha fazla gelişmekte olan ülke, rekabet düzeylerini arttırmaktadır (Cham ve diğerleri, 2020).

Medikal turizm hastalar ve sağlık profesyonelleri için iyi bir fırsat ancak aynı zamanda zorlukları da beraberinde getirmektedir. Sektör büyümeye devam ederken uzun vadeli istikrar ve sürdürülebilirliği sağlamak için birçok taviz vermektedir (Gopal, 2008). Medikal turizmin yükselmesi, gidilen ülkenin güçlü bir sağlık altyapısına ve nitelikli sağlık personelinin bulunmasına bağlıdır. Ancak tıbbi altyapı ve insan kaynakları arasındaki eşitsizlik, özellikle gelişmekte olan ülkelerde medikal turizmin yayılmasını büyük ölçüde engellemektedir. Ulusal ve uluslararası hastalara yönelik sağlık hizmetlerinin kullanımını iyileştirmek için sağlık altyapısına, kapasite oluşturmaya ve iş gücü geliştirmeye yatırım yapılması oldukça önem taşımaktadır (Sun ve diğerleri, 2022). Medikal turizmin yasal ortamında gezinmek, tıbbi sorumluluğu, yanlış tedavi sigortasını ve hasta haklarını etkilediğinden zor olabilmektedir. Ülkeler arasında yasal çerçeve ve düzenleyici standartlardaki farklılıklar, yan etkiler ortaya çıktığında hastalar için sorun yaratabilmektedir. Yasal korumanın güçlendirilmesi, standart protokollerin getirilmesi ve tıbbi prosedürlerin şeffaflığının teşvik edilmesi, yasal risklerin azaltılması ve hastaların çıkarlarının korunması açısından önem arz etmektedir (Wahed, 2015).

Giderek küreselleşen bir dünyada, medikal turizm, sağlık hizmetlerinin sunumunda değişikliği temsil etmektedir. Medikal turizm coğrafi sınırları aşarak ve inovasyonun gücünden yararlanarak hastalara sağlık ve sağlıklı yaşam için fırsatlar sunmaktadır (Reed, 2008). Medikal turizmin, iş birliği, yenilikçi ve etik liderlik gibi tüm potansiyellerinden

yararlanmak kritik bir öneme sahiptir. Kusursuz, kapsayıcı ve hasta odaklı vizyonu benimseyerek, sağlık sonuçlarını iyileştirmek, sosyal farkındalığı teşvik etmek ve sağlık hizmetlerinin sunabileceğinden daha bağlantılı bir dünya yaratmak için medikal turizmin gücünden yararlanılmalıdır (Davison ve diğerleri, 2018). Büyüyen medikal turizm endüstrisinde, hasta güvenliğini, memnuniyetini ve refahını sağlamak için eğitim, destek ve hasta bakımı yoluyla hastaların güçlendirilmesi şarttır. Hastaların bilinçli kararlar alması ve bakım yolculuklarında güvenle ilerlemesi için ihtiyaç duyduğu bilgi, destek ve kaynakları sağlayarak hasta deneyimini iyileştirebilir ve medikal turizm bakım kalitesini arttırabilmektedir (Hadian ve diğerleri, 2021).

2.1.4.2. Termal Turizm

Sağlık turizmi ve alt bileşenlerine olan ilgi dünya çapında hızla artmaktadır. Termal turizm de oldukça ilgi görmektedir. Sağlığına kavuşmak ya da mevcut sağlığını korumak isteyenler termal turizme katılımı arttırmakta ve böylece talep oranı da artmaktadır. Artan talep, şirketleri rekabet edebilmek için gelişmeye teşvik etmektedir (Timur, 2018). Termal turizmin geçmişi Roma dönemine kadar uzanan popüler bir geleneği ortaya çıkarmaktadır. Toplum liderlerinin antik Roma ve Müslüman hamamlarını keşfetmesinden sonra kaplıcalara olan ilgi hızla artmıştır. İlgi arttıkça birçok yerde antik su kaynaklarını ortaya çıkarmak için kazılar yapılmaya başlanmakta ve bu kaynaklar daha sonra onarılıp yeniden kullanılmaktadır. Sağlık sorunları olanlara yönelik termal terapi potansiyeli, turizm yöneticilerinin turist çekme ve turizm gelirini artırma konusundaki ilgisini arttırmaktadır (Esiyok, Kurtulmuşoğlu ve Özdemir, 2018). Termal turizmin en güçlü yönleri öncelikle ortalama kalış süresinin diğer turizm türlerine göre daha yüksek olmasıdır. Sağlık tesislerinin çoğunun kırsal bölgelerde yer alması yerel ekonomiyi canlandırmanın temel nedenini oluşturmaktadır (Brandão ve diğerleri, 2021).

Termal turizmin fiziksel ve zihinsel sağlıkla ilgili herhangi bir yere toplam seyahat olduğunu, ayrıca tıbbi ve alternatif tedavilerle (anti-stres, rahatlama ve güzellik) birlikte eğlence ve rehabilitasyon hizmetlerinin sağlanmasını açıklamaktadır (Tavares ve diğerleri, 2021). Termal turizmin sunduğu dinlenme ve yenilenmede sürdürülebilirliğin önemli konuları ortaya çıkmaktadır. Seyahat uygulamaları ve çevre koruma anlayışı değiştikçe termal turizmde doğal kaynakların korunması çok önemli bir hale gelmektedir.

Destinasyonların sürdürülebilir gelişimi turizm ve koruma arasında bir denge gerektirmektedir. Sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemek doğayla uyumlu bir ilişki kurmanın öneminden geçmektedir (Stavroula ve Vasiliki, 2020). Dünya çevresel zorluklarla karşı karşıya kalırken ve sürdürülebilir çözüm arayışları devam ederken, temel turizmde yeni trendler umut verici yaklaşımları ortaya çıkarmaktadır. Yeni teknolojiler, işbirlikçi yaklaşımlar ve ileriye dönük politikalar sayesinde sektör, sürdürülebilir bir geleceğin yolunu açmaktadır (Mazilu, 2013). Termal turizmin geleceği, olumlu değişim için birleştirici olarak büyük bir potansiyele sahiptir. Yeniliği, iş birliğini ve sürdürülebilirliği benimseyen sektör, bireylere ve dünyaya fayda sağlayan sorumlu turizmin bir örneği olabilmektedir. Kaplıca sularının şifalı gücü gelecek nesillere aktarılabilir, yaşamla ve çevreyle uyum içinde olduğu bir gelecek hazırlanabilmektedir (Lopes ve Rodríguez-López, 2022).

2.1.4.3. Engelli Turizm

Engelli aynı zamanda erişilebilir turizm olarak da bilinmektedir. Engelli ve Erişilebilir turizm, görme, işitsel, duyuşsal ve bedensel dahil olmak üzere erişilebilirlik ihtiyaçları olan bireylerin, evrensel olarak tasarlanmış turizm ürünleri ve hizmetlerinin sunulması yoluyla bağımsız hareket etmelerini sağlayan, işbirlikçi süreçleri içeren bir turizm türüdür (Darcy ve Dickson, 2009; Buhalis ve Darcy, 2011; Darcy, McKercher ve Schweinsberg, 2020). Engelli Ayrımcılığı Yasası'nın (DDA) 1995 yılında kabul edilmesi, özellikle turizm sektöründe, engellilerin içinde bulunduğu kötü durumlara yönelik siyasi ve ekonomik ilginin artmasını sağlamıştır. Bu yasa, turistik yerler ve konaklama yerleri de dahil olmak üzere hizmet verenlerin engelli bireylere karşı ayrımcılık yapmasını yasa dışı kılmaktadır (Shaw ve Coles, 2004). Bu nedenle engelli bireyler de modern dünyadaki bireyler gibi alışveriş yapmak ve tatil ürünlerinden faydalanmak gibi çeşitli rekreasyonel faaliyetlere katılmaktadır. Ayrıca engelli bireylerin sağlığına ve refahına fayda sağlayacak faaliyetlere katılma fırsatlarının olması da önemlidir (Blichfeldt ve Nicolaisen, 2011).

Tablo 1. Engelliliğin Boyutları

Değer Düşüklüğü	Tanım	Aşağıdaki alanlardan birindeki zorluklar
Fiziksel/Hareketlilik	Bacakları, ayakları, sırtı, boynu, kolları veya elleri etkileyen, değişen düzeylerde fiziksel hareket kısıtlamaları	- Fiziksel ve motor görevler - Bağımsız hareketler - Temel yaşam işlevlerini yerine getirmek
Duyusal	Görme kapasitesi sınırlıdır veya yoktur	- Net görüş gerektiren görevlerde performansın azalması - Yazılı iletişimdeki zorluklar - Görsel olarak sunulan bilgilerin anlaşılmasındaki zorluk
	Tamamen sağır veya işitme gücü çökme	- Keskin işitme gerektiren görevlerde performansta azalma - Sözlü iletişimde zorluklar - İşitsel olarak sunulan bilgilerin anlaşılmasındaki zorluklar
	İfade edici ve/veya alıcı dili kullanma kapasitelerinin sınırlı, bozulmuş veya geçmişmiş olması	- Artikülasyon gibi genel konuşma yetenekleri - Sözlü, yazılı veya sembolik dili aktarma, anlama veya kullanmayla ilgili sorunlar
Bilişsel (Entelektüel/Zihinsel Sağlık)	Davranış bozukluğuyla sonuçlanan, birden fazla etiyolojiye sahip, yaşam boyu süren hastalıklar	- Daha yavaş öğrenme hızı - Düzensiz öğrenme kalıpları - Uyarlanabilir davranışla ilgili zorluklar - Soyut kavramları anlamada zorluklar - Bilişsel işleyişi sınırlı kontrolü - Duyusal, motor ve konuşma becerilerinde sorunlar - Kısıtlı temel yaşam işlevleri

Kaynak: (Buhalis ve Darcy, 2011; Domínguez, Alén ve Fraiz, 2013; Vila, Darcy ve González, 2015)

2000 – 2050 yılları arasında 60 yaş üstü küresel nüfus ikiye katlanarak %11'den %22'ye çıkacağı ön görülmektedir. Engelliler ve yaşlılar turizme erişimde doğrudan avantaja sahiptir. Bu yaş grubu dünya nüfusunun beşte birinden fazlasını oluşturmaktadır. Daha iyi erişimden yararlanan diğer gruplar ise küçük çocuklu aileler, geçici engelli bireyler ve hamilelerden oluşmaktadır. Bu durum, daha iyi erişimden yararlanacak olanların nüfusun %31'ini temsil ettiği anlamına gelmektedir (Vila, Darcy ve González, 2015).

2.1.4.4. Üçüncü Yaş Turizmi

Üçüncü yaş turizminin, yaşlı veya emekli insanların sonraki yıllarını zenginleştirecek deneyimlerde bulmak için uzak veya yakın yerlere seyahat etmesiyle birlikte arttığı görülmektedir. Bu eğilimler yalnızca demografik değişiklikleri değil aynı

zamanda yaşlanmaya ve keşfetmeye yönelik sosyal tutumlardaki temel gelişmeleri de içermektedir (Klimova, 2018). Yetişkin veya emekli seyahati olarak da bilinen üçüncü yaş turizmi, yetişkinlerin ihtiyaç ve isteklerini karşılamak için tasarlanmış çeşitli etkinlikleri ve cazibe merkezlerini içermektedir. Güzel bir plaj boyunca keyifli bir yürüyüşten, antik bir şehirde kültürel bir tura kadar birçok birey için seçenekler farklıdır. Gençlerin dahil olduğu aceleci turistlerin aksine, üçüncü yaş turizmi kolaylık, erişilebilirlik ve zenginliği vurgulayarak yetişkinlere hareket halindeyken hayattan keyif alma fırsatını vermektedir (Wang, 2020). Bu taleplerin altında güçlü bir keşif ve tatmin ihtiyacı yatmaktadır. Pek çok yetişkin aile ve iş sorumluluklarından uzaklaşmak için seyahati kendi kişisel gelişim aracı olarak kabul etmektedir. Yetişkin turistler için bu uzaklaşma bazen gidilememiş yerlere gitmenin, bazen de hayalleri gerçekleştirebilmeyi sağlamaktadır. (Lapvisadchai ve diğerleri, 2021).

Ancak yetişkin turistlerin yükselişi aynı zamanda zorlukları da beraberinde getirmektedir. Sağlık ve güvenlik, erişilebilirlik odak noktası haline geldikçe, turizm endüstrisi yetişkin turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak için uyum sağlamak ve yenilik yapmak zorunda kalmaktadır. Tekerlekli sandalyeyle erişilebilen konaklama yerlerinden, sağlık hizmetlerine kadar, turistlerin güvenle keşif yapabilmelerini sağlamak için çalışmalar sürmektedir (Yue, 2022). Ayrıca üçüncü yaş turizminin dünya genelinde yerel ekonomiler ve topluluklar üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır. Yetişkin bireyler, geleneksel turizm destinasyonlarının dışındaki yerleri keşfederek, az bilinen bölgelerin ekonomik refahına katkıda bulunmakta, yerel işletmeleri desteklemekte ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektedir. Bu şekilde üçüncü yaş turizmi, turistleri ve ziyaret ettikleri toplulukları zenginleştiren sosyal ve ekonomik bir güç olabilmektedir (Isa, Ismail ve Fuza, 2020).

2.2. Sağlık Turizminde Teknoloji Kullanımı ve Performans

Teknoloji, sağlık turizminde performansın büyümesinde ve iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Teletıp, CRM'ler ve gelişmiş teşhis araçları gibi, sağlık teknolojileri, sağlık hizmeti sağlayan kurumların dünya çapındaki hastalara yüksek kaliteli, uygun maliyetli hizmetler sunmasına olanak tanımaktadır. Gelişmiş teknolojiler sağlık alanında entegre edildiğinde uzaktan tedavi yöntemlerinin yolunu yıllar geçtikçe açmakta ve coğrafi sınırları kaldırmaktadır (Najjari ve diğerleri, 2021).

Kaynak: (Weasemedium, 2024)

Resim 1. Sağlık Turizminde Teknoloji

2.2.1. Sağlık Turizminde Teknoloji Kullanımı

İlerleme ve inovasyonun benzeri görülmemiş hızıyla tanımlanan bir çağda sağlık ve teknolojinin birleşimi umudun ve riskin sembolüdür. Modern tıptan günlük sağlık hizmetlerine kadar bu iki alanın birleşimi, sağlık hizmetleri ortamını yeniden şekillendirmekte ve bireylere sağlıklarını daha detaylı kontrol altına alma fırsatı vermektedir (O'Rourke, Oortwijn ve Schuller, 2020). Sağlık hizmetleri ve teknolojinin yakınlığı çok çeşitli alanları kapsamakta ve sağlık hizmetleri gerçekleştirmenin, hasta sonuçlarının ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Sağlık sorunlarının üstesinden gelmek, erişimi arttırmak ve sağlık hizmetleri genelinde kapasiteyi arttırmak için teknolojik araç ve teknikler kullanılmaktadır (Taylor ve diğerleri, 2020). Sağlık ve teknolojinin birleşmesinin güçlü yönlerinden biri de dijital sağlık çözümlerinin artmasıdır. Tele-sağlık teknolojilerinin ortaya çıkması coğrafi engelleri aşarak küçük ve uzak mesafedeki topluluklara gerekli olan sanal iletişim ve bakımın sağlanmasına olanak tanımaktadır (Haleem ve diğerleri, 2021). Küresel dijital sağlık pazarının 2021'de %31,1 büyüyerek 2027'de 508,8 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. 2020-2025 yılları arasında dijital sağlık küresel stratejilerini başlatmaktadır. Dijital sağlık bu şekilde konumlandırılırken, mobil bağlantının ufuklarını değiştirdiği gelişmekte olan ülkelerin ekonomisine katkı

sağlamaktadır. Tıbbi kayıtlar, sağlık müdahaleleri, sağlık yönetimi ve iyileştirme için büyük veri analizi, veri yönetimi ve siber güvenlik, tedarik zinciri bütünlüğü, dijital kimlik sağlanması, veri güvenliği için blok zinciri, teslimat dronları, veri toplama ve hasta yönetimi giyilebilir cihazlar ve sağlık hizmeti sunumunun verimliliği için robot teknolojisi gibi birçok dijital sağlık sistemi çeşidi bulunmaktadır (Thomason, 2021). Sonuç itibarıyla sağlık ve teknolojinin birleşimi, sağlık hizmetlerine yaklaşımda değişikliği temsil etmektedir. Hasta sonuçlarını iyileştirmek, toplum sağlığını iyileştirmek ve sağlık hizmeti sunumunu dönüştürmek için benzeri görülmemiş bir fırsat sunmaktadır. Güçlü bir gelecek yaratmak için bu yaklaşımın dönüştürücü potansiyeli benimsenmektedir (Kraus ve diğerleri, 2021).

Teknolojinin her alanına dahil olduğu bir çağda sağlık sektörünün de değişmesini sağlamaktadır. Küresel sağlık pazarı büyümeye devam ederken teknoloji entegrasyonu da sağlık turizmini geliştirecek güç olarak ortaya çıkmaktadır. Yenilikçi teknolojilerin gelişmesi nedeniyle medikal endüstrisi sağlık hizmeti sağlayıcılarının müşteri memnuniyetini arttırmak için sürekli olarak yeni yaklaşımlar aradığı, daha müşteri odaklı bir endüstriye dönüşmektedir (Tyan, Guevara-Plaza ve Yagüe, 2021). Bu dönüşümün temelinde sağlık ve teknolojinin bir araya gelerek sağlık teknolojisi turizmi olarak bilinen bir olguyu ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan bu olgu yalnızca bakımın kalitesini ve erişilebilirliğini arttırmakla kalmamakta, aynı zamanda hasta deneyiminde dönüştürmektedir (Ayuningtyas ve Ariwibowo, 2020). Teknolojinin sağlık turizmine sunduğu en büyük faydalarından biri, coğrafi sınırlamalara takılmadan birinci sınıf tıbbi uzmanlığa ulaşmaktadır. Teletıp platformları, hastaların tanınmış uzmanlara kendi evlerinin rahatlığında danışmalarına olanak tanıyarak, pahalı ve zaman alıcı uluslararası seyahat ihtiyaçlarını ortadan kaldırmaktadır. Bu durum, hastaların tedavi seçenekleri hakkında bilinçli kararlar almasına yardımcı olmakta ve dünya çapındaki sağlık hizmeti sağlayıcıları arasındaki işbirliğini teşvik etmektedir (Pilkington, 2017).

2.2.1.1. Arttırılmış Gerçeklik

Arttırılmış gerçeklik (Augmented Reality), gerçek dünyanın fiziksel ortamının, bilgisayar tarafından üretilen sanal bilgilerin eklenmesi ile geliştirilmiş gerçek zamanlı doğrudan veya dolaylı görünümü olarak tanımlanmaktadır. AR hem etkileşimli hem de üç boyutlu kaydedilmiş olup gerçek ve sanal nesnelere birleştirmektedir (Carmigniani ve Furht,

2011). AR, bilgisayar tarafından üretilen bilgileri gerçek dünya algısının üzerine yerleştirerek insan algısını ve farkındalığını yeni ve benzersiz yollarla arttırabilmektedir. İşaretleyici tabanlı AR, belirteçlere dayalı değil, projeksiyonlara ve örtüşmelere dayalıdır. Bu teknolojilerin veya kontrol sistemlerinin her biri, özellikle AR kullananlar analiz etmektedir. İşaret tabanlı teknoloji, gerçek dünyadaki görsel bir nesne olarak, cihaz işaretleyicisine bağlı bir kamera kullanmaktadır. Bu şekilde benzersiz ve spesifik bir sonuca ulaşılmaktadır (Arena ve diğerleri, 2022). Son teknolojik gelişmelerle birlikte Arttırılmış gerçeklik teknolojisinin halk arasında popülerliğinin arttığı görülmektedir. Örneğin, 2016 yılında Pokemon Go oyunu, akıllı telefon kullanıcılarının dünyanın dört bir yanından arttırılmış ortamları görüntülemesine ve oyunu dünyanın her yerinde oynamasına olanak tanımaktadır. Oyun, kullanıcıların akıllı telefonlarıyla Hızlı yanıt (Quick Response) kodunu tarayarak dünyaya yayılan virüslerin resimlerini ve açıklamalarını almalarına olanak tanımaktadır. Ayrıca AR teknolojisi, kullanıcıların akıllı telefonlarını kullanarak gerçek dünya ortamlarında dolaşabilecekleri, eğlence katabilecekleri ve sağlıklarını nasıl daha iyi yönetebilecekleri gibi yararlı bilgiler alabilecekleri dinamik oyunların geliştirilmesine de olanak tanımaktadır (Makhataeva ve Varol, 2020).

Kaynak: (Makhataeva ve Varol, 2020).

Resim 2. AR Teknolojisinin Çizimleri

Teknolojinin tanıtımı ve yayılması, başta turizm sektörü olmak üzere birçok endüstri üzerinde önemli bir etki yaratmaktadır. AR gibi teknolojiler tüm turizm organizasyonlarını etkilemektedir. Turizmde teknoloji arttıkça turist deneyimleri ile günlük yaşam arasındaki ayırım giderek bulanıklaşmaktadır. AR, turistlerin alışılmadık ortamları keşfetmelerine ve ilginç ve değerli bilgiler sağlayarak deneyimlerini geliştirmelerine olanak tanımaktadır (Cranmer, Dieck ve Fountoulaki, 2020). Ayrıca AR, turistlerin bir yerin kültürel dokusunu

daha derinlemesine keşfetmesine olanak tanımaktadır. Turistler, ziyaret ettikleri bir yerde cihazlarını önemli simge yapılarla, eserlere ve hatta yerel mutfağa doğrultarak, yerel miras ve geleneklerin bağlamını, anlaşılmasını sağlayan kapsamlı yorumlara, seslendirmelere ve multimedya programlarına erişebilmektedir. Bu yalnızca seyahat deneyiminizi zenginleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda dünyayı oluşturan farklı kültürlerle ilişkin daha derin bir anlayışa da katkıda bulunmaktadır (Cibilić, Poslončec-Petrić ve Tominić, 2021).

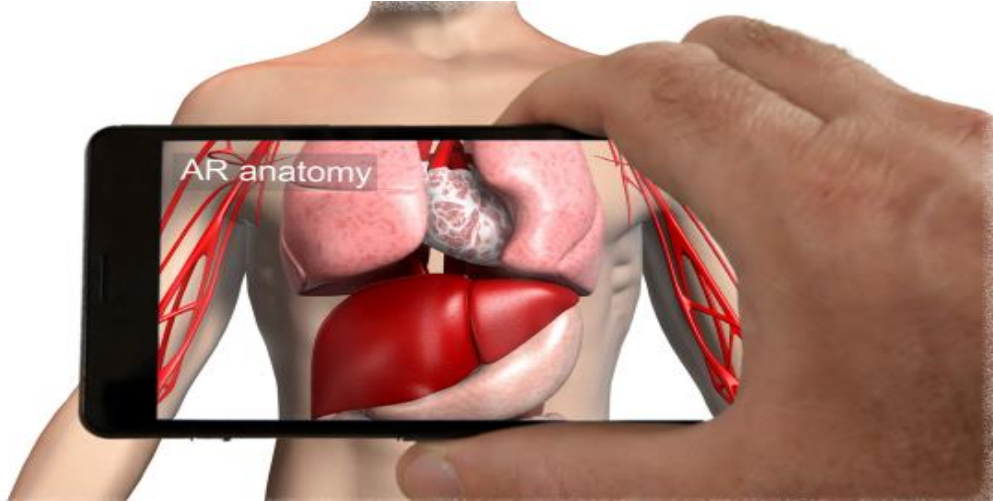
Kaynak: (Turizmgunlugu, 2024)

Resim 3. Turizmde Arttırılmış Gerçeklik Örneği

Destinasyonlar, AR'nin gücünden yararlanarak sürdürülebilir turizmi teşvik ederken ve kültürel alışverişi teşvik ederken turistleri ilgilendiren, eğiten ve ilham veren kişileştirilmiş ve sürükleyici deneyimler yaratabilmektedir. AR teknolojisi önümüzdeki birkaç yıl içinde olgunlaşmaya ve gelişmeye devam ettikçe, fiziksel ve dijital alanlar arasındaki çizgiler bulanıklaşacak ve turistlerin, düşüncenin sınırlarının olmadığı bir dünyaya erişme fırsatına sahip olacağı ön görülmektedir (Jingen Liang ve Elliot, 2021).

Sağlık hizmetlerinde arttırılmış gerçeklik alanındaki son gelişmeler, bu teknolojinin günümüz sağlık sisteminin önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Son zamanlarda arttırılmış gerçeklik, giyilebilir cihazlar, teletıp, uzaktan cerrahi, tıbbi kayıt tutma ve acil tıp

dahil olmak üzere sağlık alanında kullanılmaya başlanmaktadır. Bu gelişmiş sağlık uygulamaları hasta bakımını iyileştirmeyi, verimliliği arttırmayı ve hasta bakımını iyileştirmeyi amaçlamaktadır (Ara ve diğerleri, 2021). AR'nin sağlık hizmetlerinde en önemli uygulamalarından biri sağlık eğitimidir. Arttırılmış gerçeklik simülasyonlarını ve kapsamlı öğrenme deneyimlerini kullanarak öğrencilere ve uzmanlara risksiz bir ortamda uygulamalı bir deneyim kazandırabilmektedir. İnsan vücudunun inceliklerini keşfederken, cerrahi prosedürleri gerçeleştirirken AR teknolojisi, beceri gelişimi ve yetkinliği teşvik eden yeni bir öğrenme platformu sağlamaktadır (Zhu ve diğerleri, 2014). Arttırılmış gerçeklik cerrahi tekniklerin ve müdahalelerin iyileştirilmesi konusunda umut vaat etmektedir. Doktorlar, AR kulaklıklarını kullanarak teşhis görüntüleri ve gerçek zamanlı fizyolojik veriler de dahil olmak üzere önemli hasta bilgileri prosedür sırasında doğrudan kendi görüş alanlarında görüntüleyebilmektedir (Rodriguez-Abad ve diğerleri, 2021).

Kaynak: (Boz, 2019)

Resim 4. Sağlık Eğitiminde AR Teknolojisi

Tedavi, sağlıklı yaşam hizmetleri ve bakım için farklı destinasyonlara seyahat etmeyle bağdaştırılan sağlık turizminin, önemli ölçüde geliştiği görölmektedir. Maliyeti artan sağlık hizmetleri, bilgiye daha iyi erişim ve bütünsel sağlığa daha fazla odaklanma gibi faktörler, sağlık odaklı seyahat deneyimlerine olan talebi oldukça arttırmaktadır. AR teknolojisi, yolculuğu her aşamasında etkileşimli, kişiselleştirilmiş ve bilgilendirici müdahaleler sağlayarak sağlık turizmi deneyimini iyileştirmeye hazır bir birleştirici olarak öne çıkmaktadır (Farooq, Reshi ve Farooq, 2024). Ayrıca AR teknolojisi, mesafe engellerini aşarak turistlerin buldukları yerden bağımsız olarak tıbbi uzmanlığa erişmelerine

yardımcı olmaktadır. Arttırılmış gerçeklik, pratik faydalarının yanı sıra sağlık turistlerinin sağlığını ve refahını arttıran sürükleyici bir deneyim sağlamaktadır. Sağlık ve teknolojinin bu birleşimi, yalnızca kaliteli sağlığa erişimi arttırmakla kalmayacak, aynı zamanda küresel sağlık turizmi ekosistemine katılımı teşvik edecektir (Sever, 2023).

2.2.1.2. Sanal Gerçeklik

Mevcut VR (Virtual Reality) teknolojisi, VR kulaklıkları adı verilen başa takılan ekranları (HMD'ler) içermektedir. Bu, kullanıcıların gerçek dünyayı bloke etmelerine ve kendilerini sanal dünyaya kaptırmalarına olanak tanımaktadır. Sanal dünya ve sanal ortam gibi terimler sıklıkla VR bağlamında kullanılmaktadır. Sanal dünya, paylaşılan, simüle edilmiş alanlar sağlayan belirli bir tür (çok kullanıcı) avatar olarak temsil edilen sakinleri belirtmektedir. Sanal ortam ise gerçek etmenlerin, nesnelere ve süreçlerin yazılım temsillerinde ve bu modelleri görüntülemek ve onlarla etkileşime girmek için bir bilgisayar arayüzüdür (Wohlgenannt, Simons ve Stieglitz, 2020). VR (Virtual Reality) teknolojisi çeşitli ve ilgi çekicidir. Eğitimden, eğlence ve oyuna, sağlık hizmetlerine ve daha fazlasına kadar, sanal gerçeklik çeşitli sektöre yayılmakta, eski sorunlara yeni çözümler sunmakta ve keşfetme yolları açmaktadır. VR (Virtual Reality) oyunları eğlence alanında özellikle hareketli ve hızla gelişen bir alan olarak öne çıkmaktadır. Sanal gerçeklik teknolojisi, alışılmış oyun geleneklerine meydan okuyan sürükleyici deneyimler sunmaktadır (Bodzin ve diğerleri, 2021).

Kaynak: (Founderjar, 2024)

Resim 5. Sanal Gerçeklik Örneği

Sanal gerçekliğin turizm endüstrisini dönüştürme ve yeniden tanımlama potansiyeli olduğu bilinmektedir. Günümüzde sanal dijital dünyaların turistlerin hayatlarına giderek daha fazla entegre olmasıyla birlikte, turizm endüstrisinde sanal dijital dünyaların kullanımı bir kez daha giderek önem kazanmaktadır. Turizmde sanal gerçeklik, planlama ve yönetim, pazarlama ve iletişim, eğlence, eğitim, erişebilirlik ve mirasın korunması gibi çeşitli alanlarda kullanılmaktadır (Beck, Rainoldi ve Egger, 2019). Turistlerin, dünyanın zengin tarihini ve kültürünü derinlemesine keşfetmesine olanak tanıyan güçlü bir eğitim aracı olarak hareket etmektedir. Dikkatlice hazırlanmış sanal gerçeklik deneyimleri, turistlerin farklı topluluklar, kültürler ve ülkeler hakkında bilgi edinmesine ve içinde yaşanılan dünyaya dair anlayışın gelişmesine olanak tanımaktadır (Rauscher, 2020).

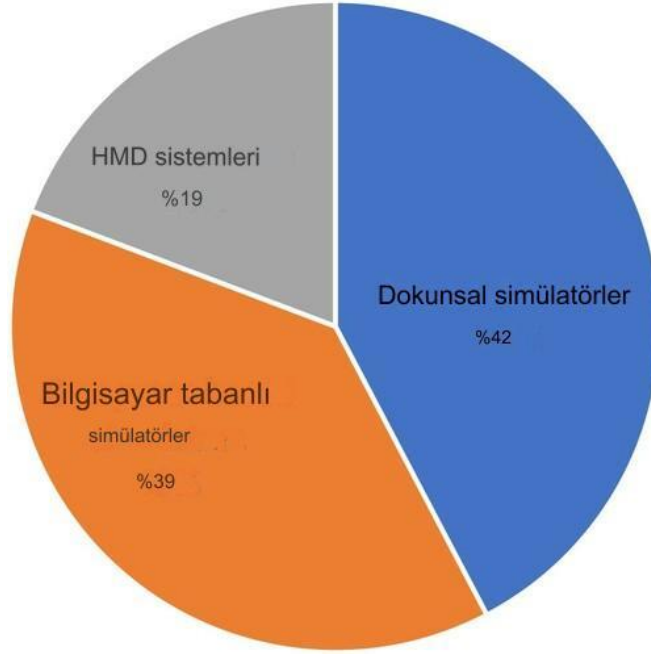
Kaynak: (Digitalagencynetwork, 2024)

Resim 6. VR Teknoloji Turizm

Turizm endüstrisinde pek çok ileri teknoloji uygulanmakta ve dijitalleşme son zamanlarda turizmin geleneksel doğasını geliştirmektedir. Sanal turizm ürünleri ve deneyimsel süreçlere ilişkin kullanıcı değerlendirmeleri, sanal turizmin deneyimsel değeri olarak değerlendirilmektedir. Bu, sanal turizm ürünlerinin doğrudan kullanımında veya uzaktan değerlendirilmesinde hizmet sağlayıcı ile tüketici aracısında bir deneyimin işlenmesi veya birlikte oluşturulması anlamına gelmektedir. Deneyimsel değer, tüm seyahat deneyiminin başarısını ve başarısızlığını önemli bir parça olarak kabul edilmektedir (Zeng, Liu ve Xu, 2022).

Son yıllarda VR'nin popülaritesinde artış olduğu görülmektedir. Kapsamlı sağlık teknolojilerinin piyasa değeri şu anda 2,7 milyar dolar civarında ve 2027 yılına kadar değerinin üç katına çıkması beklenmektedir. Sağlık hizmetleri ortamındaki VR uygulamaları, eğitim programları, psikoterapi, ağrı yönetimi, rehabilitasyon, çalışma ve eğlence gibi konuları kapsamaktadır. Tıp alanı, iki boyutlu (2D) ve üç boyutlu (3D) ekranlar, oda projektörleri ve değişen güvenilirliğe sahip HMD'ler dahil olmak üzere çeşitli donanım çözümlerinde mevcut olan sanal gerçeklik uygulamalarının birçok örneğini sunmaktadır (Abbas ve diğerleri, 2023). Sağlıkta öğrenim için kullanılan üç tür VR teknolojisi belirlenmektedir. Dokunsal simülasyonların tıp eğitiminde en yaygın kullanılan teknoloji olduğu görülmektedir. En çok kullanılan ikinci teknoloji ise bilgisayar simülasyonlarından oluşmaktadır. Üçüncüsü ise HDM sistemleri olarak bilinmektedir.

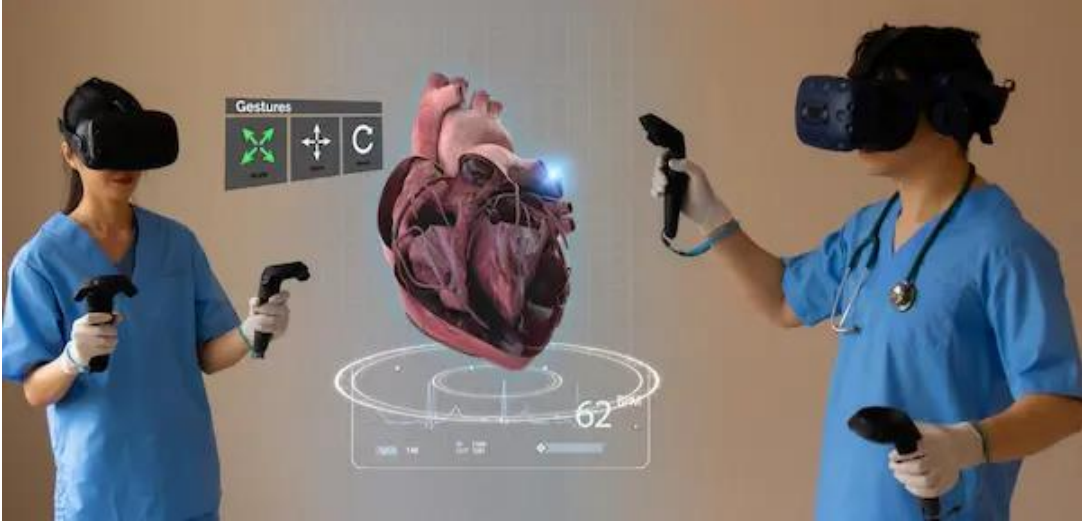
Dokunsal simülatörler çoğunlukla cerrahi eğitimde, bilgisayar tabanlı simülasyonlar hemşirelik eğitimlerinde ve HMD sistemleri ise sağlık fakültesi eğitimi için kullanılmaktadır (Mäkinen ve diğerleri, 2022).

Kaynak: (Mäkinen, Haavisto, Havola ve Koivisto, 2022).

Şekil 5. Sağlıkta Hizmetlerinde Öğrenme İçin Kullanılan VR Teknolojileri

VR'nin ortaya çıkışı, bireylerin kendi evlerinin konforunu terk etmeden iyileşme yolculuğuna başlamalarına olanak tanıyan bir değişimini beraberinde getirmektedir. Kapsamlı sanal gerçeklik simülasyonları, hastaların ünlü tıp merkezlerini ziyaret etmesine, profesyonellerle tanışmasına ve teşhis prosedürlerini veya tedavilerini deneyimlemesine olanak tanımaktadır (Subawa, 2021). Sanal gerçeklik teknolojisi yalnızca hastalara fayda sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda sağlık çalışanlarının klinik uygulamaları ve hasta katılımını geliştirecek yenilikçi araçlar da sağlamaktadır. Doktorlar, deneyimler kazanmak ve ameliyat sırasında hata riskini azaltmak için sanal bir ameliyathanede denemeler gerçekleştirebilmektedir. Benzer şekilde terapistler hastaları stres tedavileri için kontrollü ortamlara maruz bırakmak, ağrı yönetimi ve psikolojik sağlık açısından kapsamlı seçenekler sunmak amacıyla VR modelleri kullanabilmektedir (Lie ve diğerleri, 2023).

Kaynak: (Healthcarebusinessclub, 2024)

Resim 7. Sanal Tıbbi Eğitim

Sanal gerçeklik teknolojisi ilerlemeye ve daha erişilebilir olmaya devam ettikçe, VR teknolojisinin sağlık turizmine dahil edilmesi, yapılan seyahatleri yeniden tanımlama potansiyeline sahiptir. Hastaların bakımlarında aktif rol almalarına yardımcı olmaktan sağlıkk profesyonellerinin yeni tedaviler ve müdahaleler sunmalarına yardımcı olmaya kadar sanal gerçeklik, etrafınızdaki yaşamları zenginleştirmekte ve sağlık sonuçlarını değiştirmektedir. Teknoloji, sağlık ve turizmin bu kombinasyonunu benimseyen sağlık hizmetleri sınır tanımamakta ve herkes için sürükleyici, güçlendirici bir deneyim sunmaktadır (Abdelmaged, 2021).

2.2.1.3. Yapay Zeka Kullanımı

Yapay zeka terimi ilk olarak 1956 yılında McCarthy tarafından ortaya atılmış ve “Akıllı Makineler Yapma Bilimi ve Mühendisliği” olarak tanımlanmıştır. Ortaya çıktığı zamandan bu yana yapay zekanın tarihinde başarı döngüleri ve hatalı dönemler yaşanmaktadır. Ancak son yollarda, çeşitli formatlarda büyük miktarda verinin giderek artan üretimi nedeniyle, yeni teknolojilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü bu eğilim, bilgisayar işlem gücü ve teknolojisindeki artış da dahil olmak üzere teknolojik ilerlemelerin hızlanmasına yol açmaktadır (Borges ve diğerleri, 2021). Yapay Zeka (Artificial Intelligence) insan düşüncesini ve doğal sinyalleri yakalayacak şekilde düşünme ve tasarlama

yeteneğini taklit edecek şekilde programlanabilen bir teknolojidir. Yapay zeka sistemleri riski değerlendirebilmekte ve bu göstergelere dayanarak kararlar, tahminler veya eylemler yapabilmektedir. Diğer bilgisayarların aksine, yapay zeka sistemleri verilerden öğrenebilmekte ve yeni verilerden yararlanarak zaman içinde gelişebilmektedir (Shaw, 2019; Munoko, Brown-Liburd ve Vasarhelyi, 2020).

Kaynak: (Nttdata-solutions, 2024)

Şekil 6. Yapay Zeka Türleri

Yapay zeka kullanımı arttıkça birçok sektör de bu teknolojiye faydalanmaktadır. Bütün sektörlerin öğrenimi, bilgisini, becerisini geliştirmek için ortak kesişim eğitimidir. Akıllı teknolojilerin eğitim sistemlerinde kullanımının her geçen yıl artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Yapay zekanın süper bilgisayar olarak geleneksel anlayışının yanı sıra gömülü bilişim sistemleri de dahil olmak üzere eğitim alanında kullanımı artmaktadır. Örneğin, robot bilimi, yapay zeka ve bilgisayarla entegre destek araçları kullanılarak öğrenme deneyimini geliştiren robotlar oluşturmaktadır (Chen, Chen ve Lin, 2020). Yapay zekadaki bu teknolojik gelişmeler ve bunların potansiyel değeri hükümet düzeyinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle Çin ve ABD, yapay zekanın kamu sektörü açısından değerinin ve küresel ekonomideki rekabet gücünün farkına vardığını belirtmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi, 2030 yılına kadar yapay zeka alanında küresel bir yenilikçi olmak amacıyla toplam 147,8 milyar dolar yatırım yapılması yönünde yönergeler yayınlamıştır. ABD ise yapay zeka eğitim programlarını teşvik ederek yapay zekanın geleceğine hazırlanmaktadır. Örneğin, 2016 yılında yapay zeka ile ilgili teknolojilerin

araştırma ve geliştirilmesine yaklaşık 1,2 milyar dolar harcandığı görülmektedir (Wirtz, Weyerer ve Geyer, 2019).

Diğer sektörlerin yanı sıra yapay zeka, turizm sektöründe de en yenilikçi ve dönüştürücü teknolojilerden biri olarak kabul edilmektedir. Yapay zeka, yeni dijital devrime, altyapı değişikliğine ve şirketlerin önemli teknoloji sektörlerinde değer yaratmaya yönelik eylem ve işbirliklerine katkıda bulunmaktadır. Seyahat ve turizm endüstrisinde yapay zeka ve hizmet robotlarının kullanılmasına ilgi artarken, mevcut bilimsel araştırmalar çoğuklukla teoriktir (Filieri, Amico, Destefanis, Paolucci ve Raguseo, 2021). Konaklama ve turizm şirketleri, müşteri deneyimini geliştirmek için akıllı teknolojileri kullanmaktadır. Akıllı konaklama ve turizm, şirketlere yüksek kaliteli ürünler ve daha iyi müşteri memnuniyeti sağlayarak operasyonlarını ve karlarını artırma fırsatı sunmaktadır. Akıllı bir sistem kurarak ve güçlü bir ağ ile bir ekosistem oluşturabilmekte ve tüm üyeleri dinamik olarak birbirine bağlabilmektedir. Ancak ekosistemi birbirine bağlamak zordur, çünkü çalışanlar arasında ve farklı BİT geliştirme ve uygulama seviyeleri arasında standartlaşma bulunmamaktadır (Jabeen, Al Zaidi ve Al Dhaheri, 2022). Ayrıca müşteri dostu analiz araçları, turizm işletmelerinin müşteri davranışı ve tercihlerine ilişkin daha derin bir anlayış kazanmasına yardımcı olmaktadır. Şirketler, sosyal medya, baskı platformları ve müşteri geri bildirimleri dahil olmak üzere çeşitli kaynaklardan gelen verileri analiz ederek ortaya çıkan trendleri belirleyebilmekte, talepteki değişiklikleri tahmin edilebilmekte ve buna göre bir pazarlama stratejisi hazırlanabilmektedir. Bu veriye dayalı yaklaşım, yalnızca müşteri memnuniyetini arttırmakla kalmamakta, aynı zamanda şirketlerin dinamik pazar ortamında rekabetçi kalmalarını sağlamaktadır (Van Nuenen ve Scarles, 2021).

Sağlık alanında yapay zeka teknolojisinin sağlık hizmetlerinde kullanılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca yapay zekaya dayalı tıbbi cihazların geliştirilmesi ve ticarileştirilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Yapay zeka tabanlı sağlık hizmetleri teknolojilerinin geleneksel sağlık hizmetleri teknolojilerden farklı olması nedeniyle, yapay zeka tabanlı tıbbi teknolojiye ilişkin birçok endişe bulunmaktadır. Bu sebeple yapay zeka kullanan gerçek klinik tedavi uygulamalarının sayısı hala sınırlı kalmaktadır. Yapay zekanın tıbbi alanda tanıtılması ve gösterilmesi, sağlık hizmetlerinde yer alan sonuçların sağlanması için çeşitli seçeneklerin oluşturulması gerekmektedir (Park ve diğerleri, 2020). Ayrıca yapay zeka, hastalıklarının genetik yapısına, yaşam tarzına ve tedavi geçmişine göre özelleştirerek kişiselleştirilmiş tıbbi iyileştirmeye yön vermektedir. Ancak tüm yeni teknolojilerde olduğu gibi yapay zekanın sağlık hizmetlerinde benimsenmesi de

zorluklar yaratmakta ve etik hususları gündeme getirmektedir. Yapay zekanın oluşturduğu sorumlu ve etik bir şekilde elde etmek için veri gizliliğini, özgürlük önyargılarını ve ayrılma olasılığıyla ilgili endişelerin dikkatle ele alınması gerekmektedir (Naik ve diğerleri, 2022). Yapay zekanın sağlık sektöründe kullanılması sağlık turizmi için yeni bir alan açmaktadır. Büyük miktarda veri analiz etme, kalıpları tanıma ve büyük bir hassasiyetle karar verme yeteneği sayesinde yapay zekanın sağlık ve turizm sektörlerine çok uygun olduğunu kanıtlamaktadır. Bu kombinasyon, yapay zekanın yalnızca tıbbi hizmetlerin kalitesini arttırmakla kalmayıp aynı zamanda tüm hasta deneyimini dönüştüreceği yeni bir sağlık turizmi modeliyle sonuçlanmaktadır (Chen, 2020). Genel olarak sağlık turistleri bölgelerde iyi bir tıbbi tedavi bulmaya odaklanmaktadır. Hastalar tıbbi uzmanlıkları, son teknoloji tesisleri veya uygun fiyatları ile bilinen yerlere gitmektedirler. Ancak yabancı bir sağlık sisteminin karmaşıklığını yönetmek zordur. Dil engelleri, kültürel farklılıklar ve lojistik zorluklar yurtdışında tedavi aramanın stresini arttırmaktadır (Subasinghe ve diğerleri, 2020). Sağlık turizmi pazarı büyümeye devam ettikçe ve uygun fiyatlı, yüksek kaliteli sağlık hizmetlerine olan talep arttıkça yapay zekanın rolü de ivme kazanmaktadır. Yapay zekanın gücünden yararlanarak sağlık turizmi ekosistemindeki paydaşlar yenilik, verimlilik ve hasta bakımı için yeni fırsatların kilidini açmaktadır (Sharma, 2024).

2.2.2. Sağlık Turizminde Performans

Sağlık turizminin performansı klinik sonuçların ötesine geçmektedir. Hasta memnuniyeti, güvenlik standartları, maliyet etkinliği, kültürel geçerlilik ve sürdürülebilirlik uygulamaları dahil olmak üzere birbiriyle ilişkili birçok faktör bulunmaktadır. Bu alanlarda mükemmelliğe ulaşmak, sağlık hizmeti sunanları, devlet kurumları, turizm acentaları ve yerel topluluklar dahil olmak üzere paydaşlar arasında işbirliği gerektirmektedir (Čabinová, 2021). Ayrıca sağlık turizmi ortamı gelişmeye devam ettikçe en talepkar hastaların beklentileri ve ihtiyaçları da değişmektedir. Dijital bağlantı ve bilgi bolluğuyla karakterize edilen bir çağda tüketiciler, tesis seçiminden iş sonrası bakım için tedavi seçeneklerini değerlendirmeye kadar sağlık hizmetleri yolculukları hakkında bilinçli kararlar alabilmektedir (Paola, Carmelo ve Maria, 2022). Teknolojideki gelişmeler sağlık hizmetlerini kolaylaştırmakta, engelleri kaldırmakta ve dünya çapında uzmanlaşmış bakıma erişim sağlamaktadır. Hastalar, dünya çapında tanınmış klinikler ve uzmanlarla daha iyi

bağlantı kurmak için dijital medya kullanmaktadır. Telesağlık, sanal iletişim ve uzaktan izleme araçları, benzeri görülmemiş kolaylık ve esneklik sağlayarak binlerce kilometre uzakta bile bakımın sürekliliğini sağlayarak hasta deneyimini dönüştürmektedir (Ivanov, Webster, Stoilova ve Slobodskoy, 2022). Teşhis araçları, robot destekli cerrahi ve sanal tıp teknolojileri standart ürünler haline geldikçe, sağlık hizmeti sağlayıcıları her hastanın kendine özgü ihtiyaçlarına göre kişiselleştirilmiş, kanıta dayalı bakım sunmaktadır. Veri analitiği ve yapay zeka alanındaki gelişmeler, sağlık çalışanlarının büyük miktarda veri kullanmasına ve hasta sonuçlarını optimize etmek için klinik kararları bilgilendirmesine olanak tanımaktadır (Paola, Carmelo ve Maria, 2022). Dijital sağlık, hastalara kapsamlı tıbbi kayıtlara, tedavi planlarına ve eğitim kaynaklarına erişim sağlayarak anlayışı, işbirliğini ve bilinçli karar almayı teşvik etmektedir. Mobil uygulama randevuları, ilaç yönetimi, ameliyat sonrası bakımı yönetmekte ve tedavi süreci boyunca kolay iletişim ve destek sağlamaktadır (Ghasemi, Nejad ve Aghaei, 2021). Sağlık turizmi değişen demografik özelliklere, teknolojik gelişmelere ve küresel sağlık trendlerine yanıt olarak büyümeye devam ettikçe, iyi bir performans analizine duyulan ihtiyaç giderek daha belirgin hale gelmektedir. Paydaşlar, klinikler, hizmet ve ekonomik uygulanabilirliği içeren bütünsel bir çerçeveyi benimseyerek, bu büyüyen endüstrinin karmaşıklıklarını güven ve anlayışla yönetebilmektedir. İşbirlikçi yaklaşım ve veriye dayalı çözümler sayesinde, sağlık turizmini olumlu değişimin gücü olarak anlama yolculuğu başarılı ve etkilidir (Djukic, Biljana ve Milovanović, 2022).

2.2.2.1. Klinik Performansı

Klinik performansı, birey hayatları üzerinde derin bir etkiye sahip olabildiği sağlık alanında mükemmellik arayışı sadece bir amaç değil aynı zamanda zorunluluktur. Bu arayışın merkezinde, hastalara sağlanan bakımın kalitesini tanımlayan beceri, bilgi ve bağlılıktan oluşan klinik performans kavramı yatmaktadır. Klinik performansı, teknik yeterlilikten bireyler arası iletişime, eleştirel düşünmeden duygusal zekaya kadar birçok biçimi almaktadır. Kanıta dayalı uygulamayı sevgi ve dürüstlük gibi eskimeyen değerlerle birleştiren sağlık sanatını ve bilimini kapsamaktadır (Azeem ve Sureshbabu, 2018). Esasen klinik performansı modern tıbbın temel taşını oluşturmaktadır. Doktorların değerlendirildiği, kurumların üstünden geçtiği ve hasta sonuçlarının belirlendiği ölçüdür.

Ancak önemi basit ölçümlerin ve istatistiklerin ötesindedir. Klinik performansı dünyasının derinliklerine indikçe, etkinin bireysel hastanın sınırlarının ötesine uzandığı daha açık hale gelmektedir. Ayrıca iyi klinik uygulamalarının dalgalı etkileri sağlık sisteminin tamamını etkilemekte ve mikro ve makro düzeyde sonuçlar yaratmaktadır (Schmutz, Meier ve Manser, 2019). Küçük ölçekli klinik müdahaleler hasta deneyimini ve sonuçlarını etkilemektedir. Bir hekimin hastayı doğru şekilde muayene edebilmesi, hastaya iyi davranabilmesi ve şefkatli bakım sunabilmesi, iyileşme ile bozulma, yaşam ile ölüm arasındaki fark anlamına gelebilmektedir (Goudelocke ve diğerleri, 2023). Klinik performansı kalitesinin hasta memnuniyeti ve katılımı üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Güçlü iletişim becerileri ve şefkat gösteren doktorlardan bakım alan hastaların, sağlık hizmetleri yolculukları boyunca kendilerini değerli, saygı duyulan ve güçlenmiş hissetme olasılıkları daha yüksektir. Klinik performansının düzenli olması güveni arttırmakta, ilişkiyi güçlendirmekte ve hasta deneyimini geliştirmektedir (Alberts ve diğerleri, 2021).

Klinik performansının etkisi hastayla karşılaşmanın ötesine geçerek makro düzeye kadar uzanmakta, genel sağlık sonuçlarını ve sistem performansını etkilemektedir. Kaliteli klinik performansı, hasta güvenliğinin artması, daha az tıbbi hata ve toplum genelinde daha iyi sağlık sonuçları ile ilişkilidir. Etik kurallara ve en iyi uygulamalara bağlı kalan doktorlar, sağlık hizmeti sunumunun etkinliğine ve verimliliğine katkıda bulunarak toplum sağlığı sonuçlarını iyileştirmektedir (Kim ve diğerleri, 2019). Klinik performansı, bir sağlık kuruluşunun itibarını ve hayatta kalmasını sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Klinik kalitesine değer veren ve destekleyen hastanelerin, kliniklerin ve sağlık kuruluşlarının üstün yeteneklerini çekme ve elde tutma, onları onurlandırma ve ödüllendirme, hastaların ve paydaşların güvenini kazanma olasılıkları daha yüksektir (Koo ve diğerleri, 2018). Klinik performansının karmaşık ortamında gezindikçe, kaliteye ulaşmanın ve sürdürmenin bir varış noktası değil, bir yolculuk olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Öğrenme, mesleki gelişimi ve kaliteyi iyileştirmek için daha fazla etkileşim sağlanmalıdır. Doktorları tam potansiyellerine ulaşmaları için destekleyen, güçlendiren ve motive eden bir işbirliği, şeffaflık içermektedir (Lee ve Shin, 2020).

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın metodolojisi ve uygulama süreçleri hakkında bilgi verilmektedir. Bilimsel araştıma sürecinde literatür taraması ve yapılan araştırmanın uygulama sürecine yer verilmektedir.

Araştırmanın yöntemi, araştırmanın alanı, veri toplama aracı, veri toplanması ve veri analizi başlıklarının açıklandığı bu bölümde yapılan literatür taraması yapılan araştırmalarla ilişkilendirilmektedir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı medikal turizm kliniklerinin kullandıkları teknolojinin klinik performansına etkisini ölçmektedir.

Temel amacın yanı sıra, araştırmanın alt amacı ise, Medikal turizm kliniklerinin kullandığı teknolojileri incelemek olarak belirlenmiştir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Teknoloji kullanımının medikal turizm kliniklerinin performansını nasıl etkilediğini detaylı araştırmak üzere nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, bireylerin konu hakkında düşünceleri, hisleri ve önerileri hakkında derinlemesine yanıtlar elde etmek için kullanılan bir araştırma türüdür (Dongre ve diğeri, 2009).

Yapılan araştırmalar doğrultusunda, araştırmanın temel amacına ulaşılabilmesi ve daha detaylı veriye ulaşılabilmesi için nitel araştırma yönteminin daha uygun olduğu görülmüştür. Bu nedenle teknoloji kullanımının, performansı nasıl etkilediğinin daha iyi algılanması için nitel araştırma yapılması uygun görülmektedir.

3.3. Evren ve Örneklem Belirlenmesi

Araştırmanın uygulama aşamasına geçebilmek için üzerinde çalışılacak grubun belirlenmesi gerekmektedir. Evren, araştırmaya konu olan tüm bireyleri, olayları ve nesnelere ifade etmektedir. Araştırma sonuçlarının kullanılabilmesi veya genellenebileceği grubu yansıtmaktadır (Neves, Tan ve Amaral, 2022). Araştırmalarda, araştırmacının kısıtlarına göre ideal evren ve kısıtların dikkate alındığı, örnekleminde içinde bulunduğu gerçekçi evren olarak ikiye ayrılmaktadır (Altunışık ve diğerleri, 2007). Bu bilgiler doğrultusunda araştırmanın ideal evreni Türkiye'deki medikal turizm klinikleri, gerçekçi evreni ise İzmir'de ki medikal turizm kliniklerinden oluşmaktadır.

Araştırmada istenilen sonuca ulaşmak için bazı kriterler belirlenmiştir. Nitel araştırma veri toplama sürecinin zaman alıcı ve doktorların yoğunluğundan dolayı araştırmanın gerçekçi evrenini oluşturan İzmir'deki medikal turizm klinikleri arasında seçim yapılması gerektiği belirlenmiştir. Bu sebeple örneklem belirlemek gerekmiştir. Örneklem, evrene nispeten daha az sayıda bireylerden oluşan ve hakkında araştırmalar yapılan, ilgili evrenden belirli kurallara göre seçilen ve evreni temsil etmeye yetkili olan grubu kapsamaktadır (Yıldız, 2017).

Araştırma amacına ulaşması için araştırmanın yapılacağı medikal turizm kliniklerinin sağlık turizmi alanında yeterli bilgiye sahip olması, sağlık turizmi belgesine sahip olmaları, sağlık turizmi alanında düzenlemelere uymaları, medikal turizmde teknoloji kullanımı ve son teknoloji tıbbi ekipman kullanmaları, doğru veri elde etmek için belirlenen kriterler arasında yer almaktadır. Nitel araştırmanın veri toplama sürecinin zaman alıcı ve doktorların oldukça yoğun olmasından dolayı bütün klinikler dahil edilmemiştir. Araştırmada, ölçüt örnekleme ve kar topu örnekleme tekniği olarak iki tür örnekleme tekniği kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılması anlamına gelmektedir (Marshall ve Rossman, 2014). Kar topu örnekleme ise, genellikle nadir görülen durumları incelemede bir bireyle temas kurulmasından sonra, bu bireyin yardımı ile bir diğer bireyle görüşüp zincirleme örnekleme oluşturma işlemidir (Kılıç, 2013).

Genel olarak belirlenen kriterler doğrultusunda ideal evren İzmir'deki 30 klinik olarak görülmekte fakat ölçüt örnekleme ile birlikte ideal evren olarak 20 kliniğe düştüğü görülmektedir. İzmir'deki medikal turizm klinikler kar topu örnekleme ile yönlendirmeler

doğrulsunda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kartapu örnekleme tekniği ile randevu alınan 20 klinikten dönüş sağlayan, farklı branşları kapsayan 15 klinik ile görüşme yapılmıştır.

3.4. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplamada nitel araştırmalarda veri toplama tekniği olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, nitel araştırmalarda kullanılan bir veri toplama tekniğidir. Görüşme, bilgi toplamak amacıyla yapılan bir sohbettir. Temel olarak görüşme, bir konuyu veya durumu inceleyerek insanların duygu ve düşüncelerini anlama eylemidir (Dömbekci ve Erişen, 2022). Bu nedenle daha kapsamlı bir veri elde edebilmek için görüşme tekniği tercih edilmiştir.

Araştırmanın konusu ile ilgili literatür tarandığında herhangi bir çalışmaya ulaşılmamıştır. Bunun yanında bugün kadar medikal turizmde yeni teknoloji kullanımından doğan yeni fikirlerin ortaya çıkarılması, bundan sonra yapılacak çalışmalara yönelik yeni fikirlerin neler olacağına yönelik bilgiler toplanması, bu araştırmanın yenilikçi ve keşifsel olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle araştırmada görüşme tekniği kullanılmıştır.

3.4.1. Görüşme Tekniği

Bu araştırmada medikal turizmde teknoloji kullanımının klinik performansını nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak için belirlenen sorular ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme tekniği, gerekli verileri elde etme çabasıyla oluşmaktadır. Bu görüşe göre araştırma süreci, değerli maden arayışında olan bir madencinin gerçekleştirdiği çalışmaya benzetilmektedir. Bazı kaynaklar görüşme tekniğini mülakat yada röportaj olarak adlandırmaktadır. Bu tanıma göre görüşme iki veya daha fazla sayıda kişi arasında belirli amaç ve düzende gerçekleştirilmektedir (Dömbekci ve Erişen, 2022). Görüşme tekniğinin bazı avantajları ve dezavantajları olduğu bilinmektedir.

Görüşme tekniğinin avantajları (Adhabi ve Anozie, 2017).

- Görüşmeler, katılımcıların kendi bilgilerine göre bir konuyu açıklamalarına olanak sağlamaktadır.

- Görüşmeciler, kapsamlı veri toplamada önemli konular olan, katılımcılar tarafından dile getiren önemli konuları keşfetmek için kişilerarası becerileri de kullanabilmektedir.

- Genel bir görüşmede araştırmacı, rahatlamak ve konuyu net bir şekilde sunmak için zaman ayırmaktadır. Bu da toplanan verilerin kalitesini artırmaktadır.

Görüşme tekniğinin dezavantajları (Adhabi ve Anozie, 2017)

- Yüz yüze görüşmelerin dezavantajı pahalı olması ve uzun zaman gerektirmesidir.
- Yüz yüze iletişim için araştırmacının katılımcıların görüşme yerlerine seyahat etmesi veya ücret ödemesi gerebilmektedir.

- Görüşme yapılan katılımcıların eğitilmiş olması gerektiği için bu kişilere ulaşmak zaman almaktadır.

- Yüz yüze görüşmeler fiziksel olarak tek bir coğrafi konumla sınırlı olsa da, görüşülen kişi anında yanıt verme ihtiyacına göre konumlandırılmaktadır.

- Araştırmacılar, katılımcının fiziksel veya duygusal durumunu açıklamakta zorlanabilmektedir.

Bu araştırmada elde edilen bilgiyi en üst düzeye çıkarmak ve soru işaretlerini ortadan kaldırmak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme sorularının yanı sıra katılımcılara görüşmenin gidişatına göre farklı sorularda iletilmiştir.

Görüşmeler, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üç gruba ayrılmaktadır. Bu yöntemler, katılımcıya araştırılan olguların içeriğine bağlı olarak araştırmacı tarafından seçilmektedir (Langley ve Meziani, 2020).

Yarı Yapılandırılmış görüşme, sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan bir araştırma yöntemi olarak bilinmektedir. Yarı yapılandırılmış bu araştırma yöntemi keşfedici görüşme olarak tanımlanmaktadır. Yapılandırılmış görüşmede resmileştirilmiş sınırlı sayıda soru bulunurken, yarı yapılandırılmış görüşme esnek ve görüşülen kişilerin söylediklerine göre görüşme sırasında yeni soruların öne sürülmesine olanak tanımaktadır (Ruslin ve diğerleri, 2022).

3.4.2. Görüşmede kullanılan Soru Formunun Oluşturulması

Görüşme soruları hazırlanırken medikal turizm kliniklerinin kullandıkları teknolojileri ortaya çıkarmak üzere sorular çıkarılmaya çalışılmıştır. Literatür incelenerek yeni sorular oluşturulmuştur. Nitel araştırmalarda görüşmeci, görüşmenin yalnızca katılımcıların soruları yanıtlamasından ibaret olmadığını, asıl amacın katılımcıları detaylı dinleyerek deneyimlerinin nasıl gerçekleştiğini ve bu deneyimlere ne anlam yüklediklerini ortaya çıkarmak olduğu bilinmektedir. Görüşme öncesi ve görüşme sırasında katılımcıların ‘bilinçli onayını almak, özel hayatlarına saygı duymak, katılımcılara zarar vermemek ve onları yanıltmamak’ gibi etik ilkelere dikkat edilmeli, kibar bir dil ve üslup kullanılmaya özen gösterilmelidir (Polat, 2022).

9 sorudan oluşan görüşme formu oluşturulduktan sonra alanında uzman 5 akademisyenin görüşüne sunulmuştur. Akademisyenlerden alınan geri bildirimler dikkate alınarak gerekli düzenlemeler yapılarak görüşmenin anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla İzmir’in köklü bir tıp merkezinin baş hekimiyle pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Sorular test edildikten sonra son şekli verilmiştir. Görüşme formunda yapılan son değişiklikler sonucu elde edilen güncel form kullanılarak diğer kliniklerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3.4.3. Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmalarda geçerlilik, bilindiği üzere bir araştırmada kullanılan ölçme ve değerlendirme aracının araştırma nesnesini ölçebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Anlatımların geçerliliğini değerlendirirken en önemli husus ‘gerçek’ ve ‘doğru’ kavramlar üzerine odaklanmaktır. Bu noktada kullanılan veri toplama araçlarının kalitesinin araştırma ile ilgili olduğu, araştırmacının yetkinliğinin gerçeklik konusunda önemli rol oynayacağı söylenebilmektedir (Arslan, 2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik, iç geçerlilik ve dış geçerlilik olarak iki türe ayrılmaktadır. *İç geçerlilik*, araştırma bulgularının doğruluğunu ifade etmekte ve araştırmanın amaçlarını doğru bir şekilde yansıtmaktadır. *Dış geçerlilik*, araştırma bulgularının benzer popülasyonlara sahip diğer ortamlara uygulanabilirliğini ifade etmektedir (Yağar ve Dökme, 2018).

Araştırmanın geçerliliğinin sağlanması, araştırma bulgularının güvenilir ve geçerli olup olmadığını belirlemek için çeşitli yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Geçerlilik, doğruluk ve güvenilirlikten daha geniş bir kavramı kapsamaktadır. Geçerliliği sağlamak için araştırmanın niteliğine ve bağlamına göre değişiklik gösterebilmektedir (Noble ve Smith, 2015). Belirtilen bilgiler doğrultusunda geçerlilik sağlanırken bütün hususlar dikkate alınmıştır.

Geçerlilik ve güvenilirliğin, tüm nitel araştırmacıların bir çalışma tasarlarırken, sonuçlarını analiz ederken ve çalışmanın kalitesini değerlendirirken dikkate alınması gereken faktörler olduğunu belirtmektedir. Nitel araştırmalarda güvenilirlik, araştırmanın kalitesini sağlamak için kullanılan verilere, yorumlara ve yöntemlere olan güveni ifade etmektedir. Araştırmalarda güvenilirlik, nesnellik, tutarlılık, uygulanabilirlik veya aktarılabilirlik, temel kalite kriteri olarak kabul edilmektedir (Kayabaşı ve Demirağ, 2023).

Bu araştırmanın geçerliliğini sağlanmasında için pilot uygulama yapılmıştır. Soruların geçerliliği ve güvenilirliğinin sağlanmasında alanında çalışmalar yapan 5 akademisyenin görüşlerine başvurulmuştur. Veri kaybına uğramadan görüşmelerin kayda alınması araştırmanın güvenilirliğini artırmıştır. Soru formu hazırlanırken ana temalar belirlenmiş ve bu temalar oluşturulurken literatürde yapılan araştırmalardan yararlanılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamaya çalışılmıştır.

3.5. Verinin Toplanması

5 Nisan 2024 itibariyle Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı tarafından paylaşılan sitede, sağlık turizmi yetki belgesine sahip sağlık merkezleri incelenmiştir. Araştırmanın zaman alıcı ve maliyetinin yüksek olması sebebiyle İzmir’de bulunan kriterlere uyumlu, ulaşılabilen klinikler üzerinden, 15 katılımcı araştırma örneklemini olarak belirlenmiştir. Sağlık Turizmi Daire Başkanlığında paylaşılan belgelerden adres ve iletişim bilgilerine ulaşılmıştır. İletişim telefonları aranarak kişiler ile iletişime geçilmiş ve randevu talep edilmiştir. 23.05.2024 tarihinde pilot görüşme, 24.05.2024 ve 13.06.2024 arası diğer görüşmeler yapılmıştır. Araştırma verisi 15 ayrı merkezden 15 kişi ile yapılan görüşme sonucunda elde edilmiştir.

Görüşmelerde telefonda ses kayıt sistemi kullanılmıştır. Randevu talep edilirken katılımcılardan görüşme esnasında ses kaydı için izin alınmıştır. Görüşme esnasında tekrar hatırlatılıp izin teyit edilmiştir. Görüşmeler ses kaydı ile kayıt altına alınmıştır. Bu sayede herhangi bir veri kaybına neden olmadan sağlıklı bir şekilde veri toplanmıştır. Daha sonra ses kaydı ile toplanan veri bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayardaki ses kayıtları metne dönüştürülerek analiz için uygun hale çevrilmiştir.

3.6. Verinin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler betimsel analiz kullanılarak düzenlenmiş ve yorumlanarak daha anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırmalarda veri analizi en önemli adımı ifade etmektedir. Bunun nedeni, veri analizinin olguları tanımlama, sınıflandırma ve kavramların birbirleriyle nasıl ilişkili olduğunu açıklama süreci olmasını belirtmektedir (Çelik, Baykal ve Memur, 2020). Betimsel analiz, çeşitli veri toplama yöntemlerinden elde edilen verilerin belirlenen temalara göre özetlendiği ve yorumlandığı bir nitel veri analizi türüdür. Bu tür analizlerde araştırmacılar, sıklıkla görüşme yaptıkları veya gözlemledikleri kişilerin görüşlerini yansıtacak şekilde doğrudan alıntılara yer vermektedir (Özdemir, 2010).

Bu araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizin amacı katılımcıların medikal turizmde teknoloji kullanımı üzerine yeni teknoloji fikirleri ile performansın artacağına yönelik ifadelerin neler olduğunu öğrenmektedir.

Verilerin yorumlanıp hazırlanması için betimsel analiz sürecinden mutlaka geçmesi gerekmektedir. Bu durumda betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006):

Betimsel analiz için çerçeve oluşturma: Araştırma soruları, görüşme boyutları ve verinin analizi için bir çerçeve oluşturmaktadır.

Tematik çerçeveye göre verinin işlenmesi: Bu aşamada daha önce oluşturulmuş çerçeveye göre elde edilen veri okunarak düzenlenmektedir.

Bulguların tanımlanması: Veriler tanımlanarak gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenmektedir.

Bulguların yorumlanması: Tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması bu aşamada gerçekleştirilmektedir.

Bu araştırmada, kliniklerdeki uzman kişilerden elde edilen veri, araştırma soruları kapsamında özetlenip yorumlanmıştır. Katılımcıların düşüncelerini yansıtmak üzere doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmiştir. Bu analizin kullanılmasının amacı, bulguları açıklamak için sonuçları düzenlemek ve yorumlamaktır. Bu nedenle elde edilen veriler öncelikle sistematik olarak analiz edilerek açıklanmıştır. Daha sonra yapılan açıklamalar netleştirilip bazı sonuçlara varılmıştır.

Veri, özetlenip yorumlanırken katılımcıların kimliklerinin açıklanmayacağı söylenmiş ve belli kodlar kullanılarak kodlanmıştır. Kodlar görüşmelerin gerçekleştirildiği uzman kişilerin branşlarının baş harflerinden oluşturularak 1' den 3'e kadar sıralanmıştır. Her klinikten birer uzmanla görüşüldüğünden 15 kod kullanılmıştır. Buna göre kliniklerde görüşülen uzmanlar, İH1, GC1, KD1, AR1, K1, SE1, PE1, PE2, PE3, G1, ST1, KY1, ST2, D1, D2 şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Bilgiler

Katılımcı	Meslek
İH1	İç Hastalıklar (Dahiliye)
GC1	Genel Cerrahi
KD1	Kadın Doğum
AR1	Anesteziyoloji ve Reanimasyon
K1	Kulak Burun Boğaz (KBB)
SE1	Saç Ekimi
PE1	Plastik ve Estetik Cerrahi
PE2	Plastik ve Estetik Cerrahi
PE3	Plastik ve Estetik Cerrahi
G1	Göz
ST1	Sağlık Turizmi Sorumlusu
KY1	Klinik Yöneticisi
ST2	Sağlık Turizmi Sorumlusu
D1	Diş
D2	Diş

4. BULGULAR

Yapılan araştırmanın sonucunda medikal turizm kliniklerinde teknoloji kullanımının klinik performansına etkisine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular teknoloji kullanımının klinik içi etki alanları doğrultusunda belirlenmiştir. Katılımcıların fikirleri, kullanılan teknolojiler, gelecek önerileri gibi performansı etkileyen faktörler ortaya çıkarılmış ve buna ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bulgular özet tablolar ve açıklamalar şeklinde sunulmuştur.

4.1. Kullanılan Teknolojik Araç ve Uygulamalara İlişkin Bulgular

Tablo 3'te belirtildiği gibi görüşülen kliniklerin kullandıkları teknolojik araçlar ve uygulamalara ilişkin bulgulardan bahsedilmiştir. Uygulamalardan ziyade araç bilgisi vermeyi tercih etmişlerdir. Katılımcıların genel durumuna bakıldığında uygulama kullanımının araç kullanımına göre daha az olduğu tespit edilmiştir. Görüşmeler esnasında kullanılan teknolojilerin çok fazla olduğunu belirten bazı katılımcılar sadece branşlarına özgü kullandıkları teknolojilerden bahsettikleri görülmüştür.

Tablo 3. Kullanılan Teknolojik Araç ve Uygulamalar

Katılımcı	Teknolojik Araçlar	Teknolojik Uygulamalar
İH1	Ultrasonografi, Doppler, Bilgisayarlı Tomografi, MR, Endoskopi Cihazı, Mamografi, Konveksiyonel Grafi, Solunum Fonksiyon Testi, Respiratör, EKG, Biyokimya Cihazı ve Hemogram Cihazı	-
GC1	Laparoskopik Cihazlar, Endoskopi ve Gastroskopi	-
KD1	Ultrason, Üç Boyutlu Ultrason ve Dört Boyutlu Ultrason	-
AR1	Anestezi Cihazı, Ultrasonlar, Monitörler ve Sinir Stimülatörleri	-
K1	Endoskopi Cihazı, Laringoskopi Cihazı, Kulak Aspiratörü, Odiometri Cihazı, Timpanometri Cihazı, Kulak Mikroskopu ve Stroboskopi Cihazı	-
SE1	DHI ve Safir FUE Yöntemi	-
PE1	-	Photoshop Uygulamaları
PE2	Lazer Cihazları, Epilasyon Cihazları, Leke Tedavileri için uygulanan Cihazlar, Liposuction Cihazları, Kameralar ve Koter Cihazları	

Tablo 3. Kullanılan Teknolojik Araç ve Uygulamalar (devamı)

PE3	Franksiyonel Lazer, Liposuction Lazer ve J Plazma	-
G1	Otorefraktometre Cihazı, Biyomikroskop ve Bilgisayarlı (Glokom) Göz Tansiyon Ölçüm Cihazı	-
ST1	-	CRM programı, 3D Modelleme Uygulaması
KY1	G5 Cihazı, Kapıtansyon Cihazı, Cilt Bakım Cihazı, Epilasyon Cihazı, Ultrason ve Mobil Ultrason	Teletıp Uygulamaları ve CRM Programı
ST2	MR, BT, Radyojel Cihazlar	-
D1	Diş Beyazlatma Cihazı, Tarayıcıyla Ölçüm Cihazı, CAD CAM	3D Dental Uygulamalar
D2	Panoramik Cihazlar, Ağız İçi Tarayıcı, Endomotor ve RVG Cihazları	-

Tablo 4’te belirtildiği üzere katılımcıların hasta güvenliğini ve memnuniyetini artırabilmek için yararlandıkları teknolojik uygulamalara ilişkin bulgulardan bahsedilmiştir. En çok vurgulanan nokta hasta güvenliğini sağlayan KVKK kurallarını göz önünde bulundurarak hasta kayıt sistemleri olduğu görülmüştür. Bu sayede daha çok güven verdiklerini belirtmişlerdir.

4.2. Hasta Güvenliği ve Memnuniyetini Artırmak için Kullanılan Teknolojik Uygulamalara İlişkin Bulgular

Tablo 4. Hasta Güvenliğini ve Memnuniyetini Artırmak için Kullanılan Teknolojik Uygulamalar

Katılımcı	Hasta Güvenliği ve Memnuniyeti
İH1	Radyasyondan koruyan zırh giydirme
GC1	Zırh giydirme, Elektronik kayıt sistemi
KD1	Elektronik kayıt sistemi
AR1	Elektronik kayıt sistemi
K1	Sosyal medya, Google ve doktor takvimi sitesi
SE1	Kişiyeye özel tek kullanımlık cihaz kullanımı
PE1	Estetikte ultrason yöntemi
PE2	Kullanılan cihaz türlerinin kalitesi
PE3	Sosyal Medya
G1	Kullanılan cihaz kalitesi, internet sitesi ve canlı destek sistemi
ST1	CRM sistemleri kullanımı ve sosyal medya
KY1	Cihazların bakımının sağlanması, doktor takvimi uygulaması, Google anketler
ST2	Sosyal güvenlik, ATP ile randevu, Tedavi sonrası görüşmelere devam edilmesi
D1	CRM uygulamaları kullanımı
D2	Panoramik cihazlarda kurşun oda kullanımı, Herhangi bir risk durumunda film çekmemek

İH1- Hasta memnuniyetinin sağlanması için kliniklerinde birçok teknolojik cihazın olduğunu belirtmektedir. Hasta geldiği zaman başka bir yere gitmeye ihtiyaç duymadan bulunan cihazlar sayesinde birçok işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. Katılımcı bunun

hasta memnuniyeti açısından çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Güvenlik için belirtilen bazı cihazların radyasyon etkisinin olduğunu söylemektedir. Belirtilen cihazlarla herhangi bir işlem yapılmadan önce hem çalışanlara hemde hastalara radyasyondan korunmak için zırh giydirdiklerini belirtmektedir.

GC1- Diğer katılımcısında belirttiği gibi radyasyon etkisini minimize etmek adına koruyucu zırh giydirdiklerini ifade etmektedir. Hastanın güvenliği ve memnuniyeti açısından en önemli faktörlerden biri olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda elektronik kayıt sistemi ile hasta bilgileri saklanarak hastaya ilişkin bilgilerin korunduğunu vurgulamaktadır.

KD1- Kliniklerinde güvenliği ve memnuniyeti sağlamak için bilgisayar ortamında kayıt sistemleri olduğunu belirtmektedir. Bu sayede bilgilerin daha korunaklı bir şekilde saklandığını belirtmektedir.

AR1- Her şeyin artık elektronik olduğunu belirten katılımcı, tüm yatış işlemleri, kan sonuçları, tüm verileri, doktorların yaptıkları ameliyat işlemleri takip fişlerinde olduğu kadar birebir hepsinin sisteme kaydedildiğini söylemektedir. Bir diğer belirttiği özellik ise kolay erişim sağlanabilmesidir. Örnek olarak e-nabız sisteminden bahsetmektedir.

K1- “Güvenin içinde neler olduğuna bağlı, güven kelimesinin içinde bir sürü etken var. Hasta bana nasıl güveniyor? Bunun cevabını hastalara sormak lazım. Neden güveniyorsunuz?” diye söze başlayan katılımcı önemli bir noktaya değinmiştir. Aslında hastalardan yanıtlar alarak ilerlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kendisi güven ve memnuniyeti sağlamak için sosyal medya, Google ve doktor takvimi sitesinden yararlandığını belirtmektedir.

SE1- Saç ekimi üzerine belirli tekniklerin olduğunu belirtmektedir. Hangi teknolojik yöntem hangi hastaya uygun öncelikle bunu belirlediklerini ve bu durumda kaliteyi de artırdıklarını belirtmektedir. Uygun tedavi sağlandığında hem hasta güvenliğini hemde hasta memnuniyetini sağladığını söylemektedir. Bu teknolojik cihazlarda kullanılan yardımcı ürünlerin tek kullanımlık olduğunda eklemektedir.

PE1- Plastik ve estetik cerrahi uzmanı katılımcı medikal estetik uygulamalarında ultrason kullanılarak damar içerisine dolgu kaçmasının engellendiğini belirtmektedir. Bu sayede hem hasta güvenliğini hemde işlem kalitesi artırdığından dolayı memnuniyetinin sağlandığını ifade etmektedir.

PE2- Kullanılan liposuction ve lazer cihazlarının daha kaliteli tür oluşunun güvenli bir plana girilmesini, iyileşmenin daha hızlı olmasını ve bazı komplikasyon risklerini düşürdüğü için hastanın güvenliğini ve memnuniyeti bu sayede maksimum seviyeye çıkardığını belirtmektedir.

PE3- Hasta memnuniyeti için sosyal medyanın önemli bir nokta olduğunu belirten katılımcı, kullanılan fotoğrafların dikkat çekici olduğunu belirtmektedir. Özellikle influencerlara yaptıkları ameliyatların onların memnuniyeti üzerine birçok hastanın kendilerine başvurduklarını güvenciklerini belirtmektedir.

G1- Hasta güvenliğini sağlamak için hasta bilgilerinin doktorlar haricinde erişime açılmadan bütün bilgileri koruduklarını ifade etmektedir. Kullanılan teknolojik cihazların kalitesi hasta güvenliğini ve memnuniyetini artırdığını belirtmektedir. Detaylı bilgi sağlamak için en iyi teknolojik uygulamanın kliniğe ait internet siteleri olduğunu belirten katılımcı bu site üzerinden bilgi dışında canlı destek sisteminde hastalar için erişime açık olduğunu belirtmektedir.

ST1- Güvenlik ve memnuniyeti sağlamak için CRM programından yararlandıklarını belirten katılımcı aynı zamanda tanıtım, reklam ve özgün paylaşımlar sağladıkları sosyal medyanda çok etkili olduğunu belirtmektedir.

KY- Bu konuda en önemli noktanın kullanılan cihazların bakımı ve kalibrasyonu olduğunu vurgulamaktadır. Hasta tedavilerinde güvenilirlik ve memnuniyet sağlamak için cihazların bakımı ve arıza ihtimalinin en aza indirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Kullandıkları en önemli uygulamanın doktor takvimi uygulaması olduğunu ifade etmektedir. Doktor takviminin sahte yorumlara izin vermediğini, bu sayede doktorlar için daha özgün bir yaklaşıma neden olduğunu belirtmektedir. Özellikle memnuniyeti ölçmek için Google anket sisteminde kullandıklarını belirtmektedir.

ST2- Hasta güvenliğini iki konuya ayırdıklarını belirtmektedir. Biri güvenlik diğeri ise sosyal güvenlik olduğunu ifade etmektedir. Herhangi bir vaka oluşturulduğu zaman yurtdışında hasta sigorta sisteminin çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. ATP sistemi ile randevu alınarak online görüşme sağladıklarını da belirtmektedir. Ameliyat öncesi ve ameliyat sonrası da hastalıklara göre online görüşmelerin sağlandığını söylemektedir. Obezite ameliyatlarında hastalardan her ay verilerini istediklerini sistem üzerinden online görüşmeler gerçekleştirdiklerini belirtmektedir. Yapılan bu takip sistemi hem güvenliğini

hemde memnuniyeti artırmaktadır. Hastaların bütün verilerini dijital ortam da saklayıp kimseye iletmediklerini KVKK kapsamında özellikle dikkat ettiklerini belirtmektedir.

D1- Hasta güvenliğini sağlamak için, hastanın bilgilerini hiçbir yere vermemek için online sistem kullandıklarını belirtmektedir. Hasta bilgileri korunduğu için aynı zamanda memnuniyete sağladıklarını belirtmektedir.

D2- Panoramik cihazlarda kurşun odalar bulunmaktadır. Oradaki radyasyon oranını minimuma indirebilmek için hastalara kurşun önlük giydirildiğini belirtmektedir. Bu durum hasta güvenliğini sağlamaktadır. Herhangi bir risk varsa radyasyon alınmaması için işlem sağlanmamaktadır.

4.3. Teknoloji Kullanımındaki Avantajlar ve Dezavantajlara İlişkin Bulgular

Medikal turizmde teknoloji kullanımının sağladığı avantajlar ve dezavantajlar bulunmaktadır. Tablo 5’te görüldüğü üzere görüşülen kliniklerin belirttiği avantaj ve dezavantajlar sıralanmaktadır.

Tablo 5. Teknoloji Kullanımındaki Avantajlar ve Dezavantajlar

Katılımcı	Avantaj	Dezavantaj
İH1	Hızlı tanı koyma ve tetkiklerin tamamlanması	Teknolojik Araç Arızaları
GC1	Yapılan işlemlerin kısalması ve kolaylaşması	Teknolojik Araç Eksikliği
KD1	Tanı ve tedavide kolaylık sağlanması	Teknolojik Araç Kullanımı Alışma Süreci
AR1	Zaman kazandırması	Teknolojik Araç Arızası, Yedek Parça Eksiği
K1	Doğru tanı ve tedavi işleminin sağlanması	Teknolojik Araç Arızası, Elektrik Kesintisine bağlı kullanımın durması,
SE1	Süre kısalması ve pratiklik sağlanması	Maddiyat
PE1	Damardan uzaklaşmamızı sağlayan damar tıkaçı mobil ultrasonlar	Photoshop halinin aynısının istenmesi
PE2	Kısa ve kolay işlem sağlanması	Teknolojik Araç Arızaları
PE3	Ameliyat süresinin kısalması ve iyileşme hızının artması	Sosyal medyadaki sahte görüntüler, teknolojik cihazların abartılı tanıtılması
G1	Hızlı, sağlıklı ve net sonuçlar almayı sağlanması	Teknolojik cihazların insan vücuduna zararı ve arızaları
ST1	Zaman kazandırması, hızlı ve başarılı işlem sağlanması	Teknik Sorunlar
KY1	Yapılan bütün işlemlerin hızını artırması, zaman kazandırması	Özgün olmanın azalması
ST2	Tedavi süresi kısaltması, işlemlerin hızlı sonuç vermesi	Herhangi bir dezavantajı olduğunu düşünmüyorum
D1	Tedavi süreci ve işlem hızı	Maddiyat, alışma süreci, eğitim
D2	İşlemlerin hızlı yapılması	Maddiyat

İH1- Medikal turizm hastalarında özellikle bazı hastaların hem tanısını koymada hemde tedavi yapmada ve ameliyatlarını planlamada birçok teknolojik araç kullandıklarını belirten katılımcı, bu araçların kalitesi daha hızlı tanı ve tedavi sağladığı için teknolojinin avantaj sunduğunu belirtmektedir. Teknolojinin olası arıza durumlarında büyük dezavantajlar sağlanacağını ifade etmektedir. Bu durum zaman kaybına sebep olduğu için tanı ve tedavide sıkıntılar yaratabildiğini belirtmektedir.

GC1- Teknolojinin yapılan işlemleri kısalttığı ve kolaylaştırdığı için oldukça fayda sağladığını belirtmektedir. En önemli avantajının bu olduğunu ifade etmektedir. Dezavantaj ise katılımcı için teknolojik araç eksikliğinden kaynaklanabileceğini söylemektedir. Bu araçlar eksik olduğunda tedavide ve işlemlerde aksama yaratacağını belirtmektedir.

KD1- Diğer katılımcılar gibi teknolojinin tanı ve tedavide kolaylık sağladığını ifade etmektedir. Bu sayede yeni teknoloji kullanımının kliniklerde kullanılması çalışanların ve hastaların işini kolaylaştırdığı için avantaj sağlamaktadır. Teknolojik araçların ilk kullanımında zorluk yaşanabileceğini söyleyen katılımcı alışma sürecinin zaman alacağından dolayı bunun büyük bir dezavantaj olduğunu ifade etmektedir.

AR1- Artık kullanılan herşeyin teknolojik cihazlara bağlı olduğunu belirten katılımcı teknolojinin desteği ile işlerin kolaylaşarak zaman kazandırdığından bahsetmektedir. Ancak herşeyin elektronik olması cihazların bozulabilmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda teknik destek gerekmektedir. Bu durum zaman alacağından dolayı işlerin aksayacağından bahsetmektedir.

K1- Teknolojinin en büyük avantajlarından birinin doğru tanı ve tedavi olduğunu belirten katılımcı bu sayede hastalara daha hızlı tedavi gerçekleştirebildiklerini belirtmektedir. Teknoloji elektrigede bağlı bir durumdur çok fazla gel git olduğunda cihaz arızalarına sebep olmaktadır. Kullanıma bağlı olarak elektrik kesintileri büyük dezavantajlarıda ortaya çıkarmaktadır.

SE1- İşlem yapılan cihazlar geliştikçe kendilerininde süresinin kısaldığını belirten katılımcı hastalarda memnuniyeti ön plana çıkardığını belirtmektedir. Teknoloji geliştikçe yapılan tedavide pratik hale gelmektedir. Dezavantajlarından birinin ise maddiyat olduğunu vurgulayan katılımcı, cihaz maliyeti arttıkça hastaların ödediği ücretlerde artarak daha çekimsiz bir yaklaşımda olduklarını belirtmektedir. Cihaz kalitesi arttıkça maliyetide aynı derecede artmaktadır.

PE1- Medikal estetiğin komplike bir konu olduğuna değinen katılımcı, bu işlemlerin direkt sağlık işlemi olmadığını, güzellik algısına göre talepler olduğunu belirtmektedir. Anormal boyutlarda meme, karın yapısı, popo yapısı gibi ütopik talepler olabildiğini belirtmektedir. Bu durumda hastaların beklentileride yüksek olmaktadır. Photoshop haliyle yapılmadan önce gördükleri görüntünün birebir aynısı olacağını zannedebildikleri için teknoloji burada dezavantaj haline gelebilmektedir. Medikal estetik alanında bazı teknolojik kullanımların daha az olması gerektiğini belirtmektedir. Ancak damar tıkaçıcıların kullanılması damardan uzaklaşılmasını sağlayan uygulamalardan biri olduğu için oldukça avantaj sağladığını belirtmektedir.

PE2- Teknoloji kullanımı hakkında teknik aksaklıkların sorun yaratabileceğini belirten katılımcı, arıza meydana gelme durumunda bütün randevuların iptaline sebep olabildiğini belirtmektedir. Çünkü arıza giderilme süresi uzayabilmektedir. Herhangi bir parça eksikliği durumunda arızanın da giderilemediğini belirtmektedir. Bazı katılımcılarında belirttiği gibi kısa ve kolay işlem sağlanarak zamandan tasarrufun önemli bir avantaj olduğundan söz etmektedir.

PE3- Lipocustion cihazlarının yeni nesil cihaz olması ameliyat sürelerini de kısalttığını belirtmektedir. Bunun yanında normal hayata dönmeyi yani iyileşme sürecinide kısaltmaktadır. Bu sayede hasta memnuniyetini artırarak büyük bir avantaj sağlamaktadır. Dezavantaj sağlayan en önemli noktalardan birinin zor hasta grubu olduğunu belirten katılımcı, teknolojinin gelişmesiyle birlikte araçlara karşıda bir beklenti yüksekliği olduğunu belirtmektedir. Örnek olarak sosyal medyada paylaşılan sahte fotoğrafların hastaları büyük oranda etkilediğini belirtmektedir. Photoshop görüntülerinin tamamen gerçek gibide algılabildiklerini ayrıca vurgulamaktadır. Bu durum gerçek dışı taleplerde neden olabiliyor. Teknolojik cihazların bazılarının abartılı tanıtıldığından dolayı taleplerinde çok afaki olduğundan bahsetmektedir.

G1- Teknoloji kullanımının avantajlarının oldukça fazla olduğunu belirtmektedir. Katılımcı teknoloji hem daha hızlı sonuç almayı, hem daha sağlıklı ve net sonuçları bulabilmeyi, kolay kullanım yönüyle basit uygulamalarla büyük sonuçlar doğurmayı başardığını söylemektedir. Dezavantajlarının ise bazı teknolojik cihazların insan vücuduna zararlar verdiğinden bahseden katılımcı aynı zamanda arızalanma durumlarında ciddi zaman kayıplarına sebep olduğundan dolayı işlemlerin aksayabildiğini belirtmektedir.

ST1- Katılımcılardan bazıları gibi zaman kazandırması, hızlı ve başarılı işlem sağlamanın teknolojinin önemli avantajlarından olduğunu belirten katılımcı teknolojinin olmazsa olmaz olduğunu belirtmektedir. Bazı entegrasyon işlemlerinin dezavantaj sağladığını belirtmektedir. Örnek olarak farklı bir CRM'den farklı bir CRM'e geçerken veri aktarımının düzgün yapılmaması durumu olduğundan bahsetmektedir. IT desteği getiren sorunlarla karşılaşabildiklerini ifade etmektedir.

KY- Teknoloji kullanımı hastaya yaklaşımı kolaylaştırmaktadır. Sadece hasta değil kullanılan programların gelişmesi, kliniğe ait yazılımın olması bile klinik için oldukça avantaj sağlamaktadır. Klinikleri içerisinde hastaya uygun bir yazılım kullandıklarını belirten katılımcı gelecek hastanın bütün süreçlere hakim olarak daha güvenli bir şekilde işlem yaptıklarını belirtmektedir. Dezavantajının ise yeni gelen her teknolojik aracın bir öncekinden daha iyi olmadığını vurgulamaktadır. Yeni teknolojik araçların hastalar tarafından daha iyi işlem sağlayacağını düşünülmesini sağladığını belirtmektedir. Aslında daha eski olan aracın yeni cihazdan daha iyi işlem sağladığı bilinmemektedir. 15 yıl önce aldığı bir cihazın üstüne daha iyisinin çıkmadığını belirtmektedir. Bu cihazların yenilikten çok kaliteyle alakalı olduğunu ifade etmektedir. Yeni teknolojik araçların çok yüksek maliyetlere neden olduğunu ve bu durumda zarara uğratabileceğini belirtmektedir.

ST2- Teknoloji kullanımının bir çok avantajı olduğunu ifade etmektedir. Hastanın tedavi süreçlerini kısalttığını, güvenilir ve garantili sonuçlar verdiğini belirtmektedir. Ancak her teknoloji bu işlemleri yapacak diye bir durum olmadığını da ayrıca belirtmektedir. Teknolojinde yine geriye döndüğünü veriler üzerinden ilerlediğini belirtmektedir. Teknolojinin herhangi bir dezavantajı olmadığını söyleyen katılımcı teknolojiyede insanın yön verdiğini, talimatları insanın verdiğini ve bu sayede her işlemin hızlı bir şekilde halledilebileceğini belirtmektedir.

D1- En büyük dezavantajı cihazların pahalılığı olduğunu ifade etmektedir. Önemli yatırımlar gerektiğini ve bunlarında kısa vadede gerçekleşemediğini belirtmektedir. Cihazlar yüksek fiyatlara alındığında tedavi ücretlerinde de artışa neden olduğundan çekimser yaklaşımlarada sebep olmaktadır. Ancak avantajı çok olduğundan bunların göz ardı edilebileceğini söylemektedir. Çünkü kaliteli cihazların işlem kolaylığı sağladığını özellikle belirtmektedir.

D2- Teknolojinin en önemli avantajları hızlı işlem sağlanabilmesi diye belirten katılımcı bu sayede hasta memnuniyetinide sağladıklarını belirtmektedir. Dezavantajlarında cihazların maliyetinin yüksek olmasından kaynaklı ulaşılabilirliğin zorlaşması olduğunu söylemektedir.

4.4. Medikal Turizm Kliniklerinde Teknoloji Kullanımının Klinik Performansa Etkisine İlişkin Bulgular

Tablo 6’da belirtildiği gibi klinik performansının toplu bir şekilde etkilerinden bahsedilmektedir. Gelire etkisi, çalışan verimliliği, rekabet avantajı ve klinik performans etkisine aynı tablo üzerinde yer verilmiştir. Medikal turizmde teknoloji kullanımının klinik performansına etkisi görüşmelerden alınan cevaplara göre genelde olumlu etkiler şeklinde bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 6. Medikal Turizm Kliniklerinde Teknoloji Kullanımının Klinik Performansına Etkisinin Bulguları

Katılımcı	Gelire Etkisi	Çalışan Verimliliği	Rekabet Avantajı	Klinik Performansı
İH1	Geliri Artırır	Verimliliği Artırır	Teknolojik cihazların klinikte birçoğunun bulunması	Olumlu etkiler
GC1	Geliri Artırır	Verimliliği Artırır	Kullanılan teknolojilerin üst düzey olması	Olumlu etkiler
KD1	Geliri Artırır	Verimliliği Artırır	Yeni teknoloji kullanımı	Olumlu etkiler
AR1	Geliri Artırır	Yeterli Bilgiye Sahipse Artırır	Bölgesel uyuşturmayı ultrason ile yapma ve iş kolaylığı	Olumlu etkiler
K1	Geliri Artırır	Verimliliği Artırır	Radyo frekans cihazı ile lokal ameliyat gerçekleştirmek	Olumlu etkiler
SE1	Geliri Artırır	Yeterli Bilgiye Sahipse Artırır	VIP çalışma sistemi, Kalite farklı	Olumlu etkiler
PE1	Geliri Artırmaz	Verimliliği Artırmaz	Doğru tanıtma ve kalite	Olumsuz etkiler
PE2	Cihaz Kullanımına Göre Artırır	Verimliliği Artırır	Kullanılan teknolojinin iyileşme süresini kısaltması ve daha rahat geçirmesi	Olumlu etkiler
PE3	Geliri Artırır	Yeterli Bilgiye Sahipse Artırır	J plazma cihazının kullanılması	Olumlu etkiler
G1	Geliri Artırır	Verimliliği Artırır	No touch VR cihazı kullanımı	Olumlu etkiler
ST1	Geliri Artırır	Verimliliği Artırır	3D modelleme kullanımı	Olumlu etkiler
KY1	Geliri Artırır	Verimliliği Artırır	Çağrı merkezi hizmeti, Damar bulma cihazı, Horizontal cihaz	Olumlu etkiler
ST2	Geliri Artırır	Verimliliği Artırır	Yüksek ölçekli MR kullanımı, robotik cerrahi, Kapsamlı Laboratuvar	Olumlu etkiler
D1	Geliri Artırır	Verimliliği Artırır	Ultrasonik temizlik cihazı	Olumlu etkiler
D2	Geliri Artırır	Verimliliği Artırır	Ağız içi tarayıcı kullanımı	Olumlu etkiler

İH1- Klinik ne kadar çok teknolojiye sahip olursa o kadar çok hastaya hizmet vermektedir. Teknolojik cihazlar sayesinde tanı ve tedavide kolaylık sağlanan hastaların farklı bir yer tercih etmediğini belirten katılımcı bu sayede önemli bir kazanç elde ettiklerini belirtmektedir. Teknolojinin çalışan verimliliğininide artırdığını özellikle belirtmektedir. Çünkü teknoloji çalışanlar üzerinde de zaman kısalmasına sebep olduğundan işlemleri hızlı bir şekilde halletmelerini sağlamaktadır. Kliniklerinde teknolojik cihazların ellerinin altında olduğunu belirten katılımcı, yapılacak bütün tetkiklerin kolaylıkla yapılabildiğini belirtmektedir. Bazı kliniklerde bütün cihazlar olmadığı için kendilerinin bu konuda avantajlı olduğunu belirtmektedir. Teknolojinin her geçen gün geliştiğini söyleyen katılımcı daha hızlı tanı koyup daha doğru tedavi yapılmasını sağladığını belirtmektedir. Bu durumun klinik performansı üzerinde oldukça olumlu etkiler bıraktığını belirtmektedir.

GC1- Geliri kesinlikle artırır. Yani teknolojik cihazlar geliştikçe işlem sürelerini kısaltır, gün içerisinde yapılacak ameliyatların sayısını artırır, işlem sayısınınida artırdığı için gelire önemli etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Çeşitli teknolojik cihazlara sahip olan kliniklerinin işlem sürelerini kısalttığı ve daha güvenilir işlem sağlayabildikleri için rekabet avantajınıda artırdığını ifade etmektedir. Genel olarak bakıldığında teknoloji kullanımının klinik performansını olumlu etkilediğini ifade etmektedir.

KD1- Teknoloji kullanımının geliri kesinlikle artırdığını belirten katılımcı teknoloji sayesinde daha detaylı ve iyi bir muayene ettiklerini belirtmektedir. Bu durumda tanı ve tedavide fayda sağlayarak hastaya daha iyi hizmet vermeyi sağladığını belirtmektedir. Teknoloji kullanımının çalışan verimliliğininide etkilediğini belirten katılımcı çalışana hız ve konfor sağladığını çalışanı daha az yorarak verimliliği de artırdığını belirtmektedir. Klinikte kullanılan üst düzey teknolojilerin rekabet avantajı sağladığını özellikle vurgulamaktadır. Teknoloji kullanımına bir bütün olarak bakıldığında klinik performansını olumlu etkilediğini söylemektedir.

AR1- Teknoloji kullanımı geliri her türlü olumlu yönde, pozitif yönde etkiliyor. Ama öncelikle bir kâr yapılmasını sağlıyor. Ama kâr yapmadan önce o teknolojiyi getirmek için bir para harcanması gerekiyor. Biz ultrason eşliğinde sinirleri uyuşturuyoruz, blok yapıyoruz. Ultrason cihazı pahalı bir cihaz ama o cihazı kullandığımızda bu sefer kullandığımız ilaç miktarı azalıyor. Malzeme miktarı azalıyor. Zaman içerisinde oldukça kar sağladığını ifade eden katılımcı geliri artırdığını belirtmektedir. Çalışan verimliliğininide ise teknoloji kullanım bilgisi yeterli olan çalışanlarda verimliliğin artacağını aksi taktirde öğrenme sürecinden dolayı verimde bir artış olmayacağını belirtmektedir. Klinik olarak

genel olarak bölgesel işlemler gerçekleştiği için bölgesel uyuşturma için ultrason kullanmakta olduklarını bu durumun diğer yerden onları bir adım öne taşıdığını, işlemleri kolaylaştırdığını ve riski azalttığını belirtmektedir. Genel itibariyle teknoloji kullanımının klinik performansı olumlu etkilediğini belirtmektedir.

K1- Teknolojinin çok önemli olduğunu artık olmazsa olmazlardan biri olduğunu belirten katılımcı, belirttiği bütün cihazların işini kolaylaştırdığını ve hasta memnuniyetini artırarak geliri de etkilediğini belirtmektedir. Teknoloji işleri kolaylaştıran bir araç olduğu için çalışan verimliliğinin de artırmaktadır. Bu sayede klinik performansında olumlu etkilediği ifade etmektedir.

SE1- İşini iyi yaptıkça referans sayısında artırdığını belirten katılımcı, referans sayısı arttıkça potansiyelinin de artarak gelire etki ettiğini ifade etmektedir. Çalışan verimliliğinde ise uygun eğitimler verildiğinde artıracaklarını aksi takdirde verimliliğe herhangi bir etkisi olmayacağını ifade etmektedir. “Diğer kliniklerde sürüm sistemi var ama bizim kliniğimizde öyle bir sistem yok. Günde bir iki tane hasta alarak daha VIP çalışıyoruz” diye belirten katılımcı, hastalara daha çok vakit ayırdıkları için daha iyi sonuç aldıklarını ve bu oluşturdukları sistemin rekabet avantajı sağladığını ifade etmektedir. Teknoloji kullanımının klinik performansını %100 olumlu etkilediğini söylemektedir.

PE1- Reklam dünyasının fazla olduğunu, hastaların bunun faydalı olduğunu söylediğini belirtmektedir. Ancak photoshop yapılarak gösterilen alanın hasta tarafından tamamen gösterildiği gibi olacağını sanıldığını belirtmektedir. Örnek olarak bir meme simülasyonu yaptıklarında hastanın tamamen aynı olması beklediği için “ben böyle görmemişim” gibi tepkiler verebildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla estetik cerrahisinde bu gibi teknolojik araçların çok doğru olmadığını vurgulamaktadır. Bu durumda teknoloji kullanımının gelire herhangi bir etkisi olmadığını belirtmektedir. Çalışan verimliliğinin de artırmadığını düşünmektedir. Katılımcı tarafından genele bakıldığında klinik performansını olumsuz etkileyeceğini belirttiği görülmektedir.

PE2- Katılımcı cihaz kullanımına göre geliri artırabileceğini belirtmektedir. Cihaz maliyetleri fazla olduğundan alınan cihazlar kapsamında zarara uğratabileceğini düşünmektedir. Kar zarar oranına göre temin edilen cihazların geliri kullanıma göre artıracaklarını belirtmektedir. Teknolojinin çalışan verimliliğini artırdığını belirten katılımcı daha hızlı işlem sağlanmasında yardımcı olduğu için daha az efora neden olarak çalışanlarda da memnuniyeti sağladığını belirtmektedir. Kullanılan cihazların kaliteli olmasının kliniği

bir adım öne taşıyarak hızlı tedavi ve hızlı iyileşmeyi sağladıklarını söylemektedir. Bu durumun rekabette avantaj sağladığını ifade etmektedir. Katılımcı teknoloji kullanımının klinik performansına oldukça katkısı olduğunu düşünmektedir.

PE3- Kliniklerinde kullanıkları J plazma cihazının gelirlerine oldukça etki sağladığını belirtmektedir. Sadece J plazma için bile Türkiye'ye gelen hasta sayısının oldukça fazla olduğunu söylemektedir. Hem rekabet açısından hemde gelir durumunda oldukça olumlu etkiler aldıklarını belirtmektedir. Katılımcı teknolojinin çalışan verimliliğini olumlu etkileyebileceğini belirtmektedir. Ancak her çalışanın teknoloji konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını, gerekli eğitimler verildiği takdirde artıracığına özellikle değinmektedir. Katılımcı, kliniklerde teknolojinin bir bütün olarak kullanıldığında klinik performansını olumlu etkilediğini ifade etmektedir.

G1- “Her bir yeni teknoloji daha çok gelir kaynağına sebep olur diye düşünüyorum” diye söze başlayan katılımcı, teknoloji kullanımının geliri etkileyeceğini ifade etmektedir. Her yeni bir teknolojinin çalışan açısından avantaj, deneyim ve ekstra bir verimliliği sağladığı ifade edilmektedir. Kullanılan teknolojik cihazların kalitesinin kliniklerinde oldukça avantaj sağladığını belirtmektedir. Özellikle kullanılan No touch VR teknoloji sayesinde diğer göz kliniklerinden birkaç adım öne çıkarak rekabette avantaj sağladıkları söylenmektedir. Kısalan süreler, pratiklik, daha sağlıklı ve net sonuçlar alma yönünde klinik performansını olumlu etkilediği katılımcı tarafından belirtilmektedir.

ST1- Teknoloji kullanımının işleri oldukça kolaylaştırdığı, hastaya güven sağladığı için gelire etkisinin olumlu olduğunu düşünmektedir. Teknoloji ne kadar verimli kullanılırsa çalışanlarında işine o kadar fazla yarayacağını ifade eden katılımcı, kısaca çalışan verimliliğini artıracığını düşünmektedir. Kliniklerinde kullandıkları 3D modelleme diğer kliniklere göre rekabette oldukça avantaj sağladığını belirtmektedir. Genel olarak bakıldığında klinik performansına olumlu etkileri olduğunu düşündüğünü özellikle belirtmektedir.

KY- Medikal turizmde teknoloji kullanımının geliri çok artıracığını belirtmektedir. Çalışan verimliliğinden bahsedildiğinde verimliliği %100 etkilediğini savunmaktadır. CRM programı sayesinde çalışanın işinde kolaylık ve zaman tasarrufu sağladığını belirtmektedir. “Biz teknolojiyi kullanarak hizmet veren bir firmadan çağrı merkezi hizmeti oluşturuyoruz. Bu sayede bizim yetişemediğimiz yerde bu firma her şeyi kayıt altına aldığı için yapılan yanlış vs varsa onlar sayesinde bizde hemen tespit edebiliyoruz. Bir de bizi en öne çıkara

teknoloji ise damar bulma cihazı damar yolu açmak için bunu kullanmaktayız. Bu sayede işlemlerimiz kolaylaşmış oluyor. Horizontal cihazımız mevcuttur. Bu cihaz vücut frekanslarını algılamamıza yardımcı olmaktadır” katılımcının bahsettiği bu durumlar rekabet avantajı sağlamaktadır. Teknolojinin klinik performansını olumlu etkilediğini, tartışılacak bir konu olmadığını ve teknolojiye ne kadar yakınlık varsa o kadar da olumlu etkilenileceğini belirtmektedir.

ST2- Teknoloji sayesinde hızlı tanı konulabildiği için hastalarda tanı eksikliği yaşamadıklarını belirten katılımcı, memnuniyet sağladıkları için geliri de çok fazla etkilediğini öne sürmektedir. Teknolojinin bütün işlemleri hızlandırdığı için çalışanlar üzerinde verimliliği de %100 etkilediğini ifade etmektedir. “MR yüksek ölçekliyse veriyi daha iyi alabiliyoruz. Çoğu hastanede bu olmadığı için bu bizi ön plana çıkarıyor. Robotik cerrahiniz varsa iş sizin çok daha büyük bir pazar açmış oluyor. Artı hasta güvenliğini artırmış oluyoruz. Çok geniş bir laboratuvara sahibiz ve tabii ki sonuçları daha hızlı alabiliyoruz. Dışarıya bağımlılığımız olmuyor. Böylelikle hem süreç hızlanıyor hem de hasta sayımızı artırarak ekonomik kazanç sağlıyor” diye belirten katılımcı bu durumun rekabet avantajı sağladığını belirtmektedir. Teknolojinin kullanımı, geliri, çalışan verimliliğini, hasta memnuniyetini vs. fazlasıyla olumlu etkilediğini söyleyen katılımcı, bu sebeple otomatik olarak klinik performansında olumlu etkilediğini belirtmektedir.

D1- Geleneksel tedavi sağlayan diş kliniklerine kıyasla, kliniklerinde son teknolojileri kullanmaya çalıştıklarını söyleyen katılımcı daha çok tercih edildiklerini ve böylece gelire oldukça etki ettiğini ifade etmektedir. Çalışan verimliliğini oldukça olumlu etkilediğini söylemektedir. Daha hızlı işlem ve hata payının azalması çalışanlarada rahatlık sağlamaktadır. Bu sebeple verimlilikte artış olduğu görülmektedir. Cihazların temizliği için teknolojik bir cihaz olan ultrasonik temizlik cihazını kullandıklarını belirten katılımcı bu sayede rekabet avantajı sağladıklarını belirtmektedir. “Kesin çok iyi etkiler derim. Şimdi mesela geçici takıyoruz hastaya işlemden sonra. O geçici bir elde yapılması var, akrilik karıştırılıyor bilmem ne, bir teknisyen yapıyor. Şimdi artık öyle değil ki, tarayıcıdan hızlı tarıyoruz, alete yolluyoruz, aletler 3 boyuta çıkıyor hemen, onun bir düzeltme işlemi yapılıyor, hastaya takılıyor. Hem dizayn son halini çok net görebiliyorsunuz yapacağımız protezini çünkü birebir kopyasını takıyorsunuz geçici olarak. Hem hasta çok memnun oluyor, kısa sürüyor. Net oluyor iş. Bu da arttırıyor” diye belirten katılımcı kısaca medikal turizmde teknoloji kullanımının klinik performansını olumlu etkilediğini belirtmektedir.

D2- “Gelir etkisi maalesef bazı şeylerden sonra geliyor. Nasıl sonra geliyor? Şimdi siz bir hastaya konfor sunarsanız, rahatlık sunarsanız otomatik olarak gelire etki sağlamış olur” diye söze başlayan katılımcı gelir etkisinin hasta memnuniyetine göre arttığını belirtmektedir. İşlem ne kadar güvenilir ve hızlı olursa iyileşmesinde hızlı sağlanacağı anlamına gelmektedir. Bu da otomatik olarak geliri artırmaktadır. Teknolojinin çalışan verimliliğini de artıracaklarını belirten katılımcı işlem hızı olacağından dolayı çalışanında doktorunda işini oldukça kolaylaştırdığını belirtmektedir. En önemli rekabet avantajının ağız içi tarayıcı olduğunu ifade eden katılımcı bu cihaza sahip olan dış kliniklerinin her zaman bir sıfır önde olduğunu belirtmektedir. Medikal turizmde teknoloji kullanımının klinik performansını olumlu etkilediğini vurgulamaktadır.

5. TARTIŞMA

Tarihi önemi ve doğal güzellikleriyle tanınan İzmir, sağlık turizmi açısından da önemli bir destinasyon olarak ortaya çıkmaktadır. Şehrin medikal turizm endüstrisi, yüksek kaliteli tıbbi hizmetlerden, rekabetçi fiyatlardan ve tıbbi uygulamalara ileri teknolojilerin getirilmesinden yararlanacağı düşünülmektedir (Karakoc, 2016). Bu tartışma, teknolojinin İzmir'deki medikal turizm kliniklerinin operasyonlarını nasıl değiştirdiğini incelemekte ve çalışanların verimliliği, hasta memnuniyeti ve genel klinik performansına odaklanmaktadır. Teknoloji, İzmir'deki kliniklerde teşhis doğruluğunu ve tedavi kalitesini büyük ölçüde artırmaktadır. Manyetik rezonans görüntüleme (MR) ve bilgisayarlı tomografi gibi gelişmiş görüntüleme teknolojileri doğru tanıyı mümkün kılmakta, hasta riskini azaltmakta ve kişiselleştirilmiş tedavi planlarını sağlamaktadır (Sayin, Yeğinboy ve Yüksel, 2017). Örneğin, yapay zekanın görüntüleme entegrasyonu, sonuçların daha hızlı ve daha doğru yorumlanmasına olanak tanıyarak teşhis sürecini basitleştirebilir ve hasta bekleme sürelerini azaltabileceği ön görülmektedir (Holzinger ve diğerleri, 2019).

Operasyonel süreçlerin ve iş akışı yönetiminin otomasyonu çalışan verimliliğini artırmaktadır. Elektronik sağlık kayıtları, kolay veri alışverişine olanak tanımakta, evrak işlerini azaltmakta ve sağlık hizmeti sağlayıcıları arasında koordinasyonu geliştirmektedir (Sahlabadi vd., 2022). Telesağlık platformaları ve hasta yönetim sistemleri planlamayı, sağlık kayıtlarının tutulmasını ve hasta takibini basitleştirerek klinik operasyonlarını optimize etmekte ve idari yükü azaltmaktadır (Otto ve diğerleri, 2023). Envanter yönetimi ve hasta akışı yönetimi için tahmine dayalı analitikler gibi kaynak yönetimi teknolojilerinin kullanılmasını sağlamaktadır. Teknoloji, tedaviden sonra gelmeden önce hasta deneyimini iyileştirmektedir (Emon, Khan ve Alam, 2023).

Çevrimiçi veritabanı, klinikler, tedavi seçenekleri ve fiyatlar hakkında kapsamlı bilgiler sunarak hastaların bilinçli kararlar almasına olanak tanımaktadır. Sanal konsültasyonlar ve telesağlık hizmetleri, ilk ve takip konsültasyonlarını basitleştirir, birden fazla ziyaret ihtiyacı azalmakta ve dünya çapındaki hastalar için erişilebilmektedir (Thapa ve diğerleri, 2021). Veri analitiği ve yapay zeka tabanlı araçlar, bireysel hasta bilgilerine dayalı olarak kişiselleştirilmiş tedavi planları oluşturmaya olanak tanımaktadır. Sağlık hizmeti sunan sağlık merkezleri, hasta verilerini analiz ederek tedavi sonuçlarını tahmin

edebilmekte, planları buna göre ayarlayabilmekte ve kişiselleştirilmiş tedaviler sunabilmektedir (Khan ve Alotaibi, 2020). Bu kişiselleştirilmiş yaklaşım, tedavi başarı oranlarını ve hasta memnuniyetini artırmaktadır. Hastaların sağlık hizmeti yolculukları boyunca desteklenmesini sağlamak için tedavi ilerleme durumu güncellemeleri, ilaç hatırlatıcıları ve tıbbi kayıtlara kolay erişim sağlamaktadır (Ho, Ali ve Caals, 2020).

İzmir'in teknolojisinden yararlanan klinikler medikal turizm pazarına da fayda sağlamaktadır. Yenilikçi tıbbi teknikler ve mükemmel, özenli hasta hizmetleri sunma yeteneği, dünyanın her yerinden yüksek kaliteli ve uygun fiyatlı hizmet arayan hastaların ilgisini çekmektedir. Kalite ve fiyatın dikkate alındığı bir pazarda bu rekabet avantajı oldukça önem taşımaktadır. En son teknolojiyi kullanmak turizm kliniğinizin itibarını ve güvenilirliğini artırmaktadır (Fasterholdt ve diğerleri, 2017). Yeni tıbbi cihazları ve dijital altyapıya yapan kliniklerin daha güvenilir sağlık hizmeti sunabileceği değerlendirilmektedir. Bu bilgi, daha iyi hasta değerlendirmelerine ve yönlendirmelerine katkıda bulunarak daha iyi klinik uygulamalara yol açmaktadır. Teknoloji, turizm kliniklerinin ölçeğini ve büyümesini desteklemektedir (Mamyrbekova ve diğerleri, 2020). Gelişmiş veri yöntemi sistemleri ve otomasyon, kliniklerin artan hasta hacmini kaliteden ödün vermeden yönetebilmesini sağlamaktadır. Teknoloji ayrıca hizmetleri düzene sokarak ve yeni tıbbi teknikleri benimseyerek uzun vadeli büyümeye katkıda bulunmaktadır (Khang, Ragimova, Hajimahmud ve Alyar, 2022).

Teknolojinin pek çok faydası olmakla birlikte, gelişmiş bir sistemi hayata geçirmenin ilk maliyetleri de yüksektir. Küçük ve büyük ölçekli klinikler pahalı teknolojileri benimsemekte zorlanmakta, bu da onların daha büyük teknoloji klinikleriyle rekabet etme yeteneklerini sınırlandırabilmektedir (Jönsson ve diğerleri, 2019). Teknolojinin etkili kullanımı, sağlık profesyonellerinin ve idari personelin yeterli eğitimi gerekmektedir. Tüm çalışanları yeni bir sistemin kullanımına alışmak zor ve zaman alıcı olabilmektedir. Teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmek için sürekli eğitim ve adaptasyon eğitimini gerektirmektedir. (Altawaty, Benismail ve Maatuk, 2020). Dijital sistemlere olan bağımlılık arttıkça veri güvenliği ve hasta memnuniyeti de giderek önem kazanmaktadır. Medikal turizm klinikleri, gizli hasta bilgilerini itibarlarına ve güvenlerine zarar verebilecek ihlallerden korumak için siber güvenlik önemleri uygulamalıdır (Flott, Maguire ve Phillips, 2021). İzmir'in medikal turizm kliniklerine teknolojinin dahil edilmesi, çalışan verimliliğini artırarak, hasta memnuniyetini artırarak ve pazarda rekabet avantajı sağlayarak klinik

performansını arttırmaktadır. Yeni teknolojilerin uygulaması ve uyarlanmasında zorluklar olsa da klinik uygulaması etkisi oldukça olumlu etkiler bırakmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Literatürde yapılan incelemeler sonrasında benzer araştırmalar görölmektedir. Gu ve diğerleri (2021) alışmalarında medikal turizmde teletıbbın hastalar için uzaktan teşhis ve takip açısından nasıl bir kolaylık sağladığını araştırdıkları görölmektedir. ıkan bulgular doğrultusunda teletıp uygulamalarını kullanan hastalar için teşhis doğrulunda %20'lik bir iyileşme ve tedavi hatalarında ise %15'lik bir azalma olduğunun sonucuna ulaşmışlardır. Ghasemi ve diğerleri (2023) alışmalarında, medikal turizmde çeşitli teknolojik müdahalelerin maliyet etkinliğini analiz etmektedir. Bu teknolojilerin maliyetleri dūřürmekle kalmayıp aynı zamanda hastanede kalış sürelerini de kısalttığını ve böylece hasta memnuniyetini oldukça olumlu etkilediği sonucuna ulaşmaktadır. Chen ve diğerleri (2020) alışmalarında, medikal turizm teknolojilerinin faydalarını vurgularken, veri güvenliği ve gizlilikle ilgili zorluklarında olabileceğini vurgulamaktadır. Veri güvenliğindeki ihlallerin hasta güveniğini ve klinik performans sonuçlarını olumsuz etkileyebileceğini vurguladıkları görölmektedir. Bu riskleri azaltmak için sağlam şifreleme yöntemlerinin kullanılmasını, uluslararası veri standartlarına uyum sağlanması gerektiğini ve düzenli denetim yapılması gerektiğini önerdikleri görölmektedir.

Yapılan alışmalar doğrultusunda araştırmanın sonuçlarında teknoloji kullanımının medikal turizmde oldukça olumlu etkiler bıraktığı saptanmıştır. Araştırmada çıkan sonuçlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

- Medikal turizmde teknoloji kullanımının performansa etkisinin incelendiği görüşmeler kapsamında teknolojinin artık her alanda en önemli faktör olduğu, sağlık alanında olmazsa olmaz durumuna geldiği görölmektedir.

- Görüşülen klinikler kapsamında ortaya çıkan en çok kullanılan teknolojik cihazlar aşağıda sıralanmıştır;

MR, Ultrason Cihazları, Anestezi Cihazı, Odyometri Cihazı, DHI ve Safir FUE, Sinir similatörleri, Lazer cihazları, Liposuction ve J plazma, Orefrakmetre Cihazı, biyomikroskop ve Glokom, Kapıtasyon Cihazı, 3D dental cihazları, Ölçüm cihazları, RVG Cihazları, Panoramik Cihazlar, Endomotor.

- Görüşülen klinikler kapsamında en çok kullanılan uygulamalar aşağıda sıralanmıştır;

Photoshop programı, CRM programı, 3D modelleme programı, CAD CAM, Teletıp uygulamaları.

- Medikal turizm kliniklerinde teknoloji kullanımı genel olarak incelendiğinde alışılmışın dışında fazla araç ve uygulama olduğu görülmüştür. Son teknoloji ürünler takip edilse de eski teknolojilerden daha fazla yararlanılmaktadır.

- Görüşülen kliniklerden alınan cevaplar kapsamında teknoloji kullanımının gelire katkısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Ancak bazı durumlarda yeni teknolojilerin kazanç sağlamadığı da görülmektedir. Bu durumda gelire yarardan çok zarar da verebilmektedir.

- Elektronik kayıt sistemini artık kullanmayan kullanmayan klinik olmadığı düşünülmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilgisayar ortamında kayıt daha gelişmiş hal almıştır. Alınan cevaplar doğrultusunda hasta güvenliğini ve memnuniyeti sağlayabilmek için KVKK kuralları kapsamında kayıt sistemleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunlara ek olarak sosyal medya, canlı destek sistemleri, cihaz kalitesi, Google siteleri ve radyasyon önleyici işlemler gibi teknolojiyi barındıran uygulamalar sayesinde hasta güvenliği ve memnuniyetinin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Teknoloji kullanımının klinikteki çalışanların verimliliğine katkısı sorulduğunda genel sonuç verimliliği artırdığı yönündedir. Ancak alışma süreçleri, teknoloji kullanımının iyi bilinmesi ve gerekli eğitimlerin olmaması durumunda verimliliğe herhangi bir fayda sağlanmayacağı sonucunda görülmektedir. Adaptasyon sürecinin iyi yönetilmesi durumunda çalışan verimliliğini oldukça artırır. Çalışana zaman ve hız kazandırmaktadır.

- Her kliniğin kendine özel rekabet avantajlarını belirleyen sistemleri bulunmaktadır. Teknolojik cihazların birçoğunun bulunması, kullanılan cihazların üst düzey teknolojilerden oluşması, VIP çalışma sistemi, kalite gibi benimsenen teknolojiler kliniklerin rekabet avantajını artırmaktadır. Diğerlerinden farklı olarak ileri teknoloji kullanımı üç klinikte görülmektedir. No touch VR cihazı, robotik cerrahi ve lazerli damar bulma cihazıdır. Genel anlamda teknoloji yakalanmaya çalışılırsa çok fazla yeni teknolojiyle karşılaşılmamaktadır.

- Görüşülen klinikler kapsamında teknoloji kullanımının yarattığı avantaj ve dezavantajlar incelenmiştir. Hızlı tanı, tedavide kolaylık, zamandan tasarruf gibi genel bir

avantaj durumlarından bahsedilmektedir. Teknolojik cihaz arızaları yani kısaca teknik sorunlar denilen durumlar ve en çok vurgulanan maddiyat olarak belirlenmektedir. Maliyet fazlalığı yeni teknoloji kullanımında kısıtlayan bir faktör haline gelmektedir. Estetikte ayrı olarak bahsedebileceğimiz Photoshop uygulamalarında görülen halin tamamen aynı istenmesi ve sosyal medyada görülen işlemlerin tamamının gerçek sanılması teknolojinin getirdiği en büyük dezavantaj olarak ifade edilmektedir.

- Teknolojinin klinik performansına etkisi kapsamında bakıldığında genel sonuç olarak olumlu etkileyeceği sonucuna varılmaktadır. Ancak estetik cerrahlarından birinin olumsuz etkiler demesi üzerine farklı bir görüş kazanılmaktadır. Estetik daha çok güzellik algısından geçtiğinden dolayı hastaların her gördüğünü tamamen aynı şekilde istemesi ve yeni çıkan estetikle alakalı cihazların abartılı tanıtımı hastaların taleplerinin reddedilme olasılığı üzerine performansta olumsuz etkiler yarattığı belirtilmektedir. Bu olumsuz gelen yanıt dışında diğer görüşülen klinikler herhangi bir olumsuz etkisi olmayacağını belirtmemtedir.

Medikal turizmde teknoloji kullanımının klinik performansına etkisi hakkında görüşmeler kapsamında gelecekteki teknolojilerin ön görüleri sıralanmıştır;

- Kliniklerinde maksimum düzeyde teknolojik araçlar kullanılmakta, ilerleyen zamanlarda her teknolojik cihazların daha gelişeceği ön görmektedir. Görüntüleme yöntemlerin ve tetkik yöntemlerin daha da artacağını söylemektedir. Ameliyat yöntemlerinde ileri teknolojilerin kullanımının günümüzde de başladığını ancak ilerleyen zamanda daha da yaygınlaşacağını belirtmektedir. Bu durumda medikal turizm kapsamında oldukça faydalı olacağını belirtmektedir.

- Teknolojinin gelişiminin günümüzde de medikal turizmin gelirini ve performansını oldukça arttırmaktadır. Teknolojinin her zaman geliştiğini belirten katılımcı hem hastalar hem de doktorlar bakımından tanı ve tedavide kolaylık sağladığını belirtmektedir. Örneğin; online muayeneye başladığını belirterek günümüz nazarında risk doğurabileceğini belirterek yurtdışından gelen hastalar için güven ve kolaylık sağlayabileceğini belirtmektedir. Gelecekte bu sistemin tamamen gelişerek daha çok fayda sağlayacağını ön görmektedir.

- Teknolojinin günümüzde iyi derecede kullandığını görülmektedir. Birçok branşın artık teknoloji olmadan herhangi bir işlem yapmadığı düşünülmektedir. Medikal turizmde teknoloji kullanımının gelecekte daha da artacağı, tanı ve tedavinin daha da kolaylaşacağını ön görmektedir.

- Anestezi kapsamında kapalı alanlarda belden uyuşturma yaptığını görmeden yapıldığını belirtmektedir. Zaman içerisinde bu işlemlerin görünür hale gelip daha güvenli işlem yapılabileceğini ön görmektedir. Ultrason cihazların daha da gelişmesiyle bu şekilde bir işlemin mümkün olabileceği ön görülmektedir. Ameliyat odaların MR veya tomografi yaparak kör alanların görülmesinin sağlanması bu cihazların daha minimal boyutlarda olması gerektiğini belirterek, bu teknolojinin gelecekte bu şekilde gelişeceği düşünülmektedir.

- Teknoloji gelişiminin durdurulmaz bir durumda olduğunu, her geçen gün daha da iyileşerek kaliteli bir hal aldığı görülmektedir. Gelecek nesillere aktarılacak birçok teknolojinin başladığını ve daha da gelişerek artacağı ön görülmektedir.

- Saç ekiminde ense saç köklerinden aldığımız için donör alanı yetersiz olan hastalar için şuanda protez ve saç simülasyonu yaptırabileceğini önerilmektedir. Ancak bu durumda hasta saç ektirmek istediğini belirtebiliyor tabii öyle bir sistem olmadığı için mecburen reddettikleri belirtilmektedir. Bu gibi durumda gelecekte yapılacağı ön görülen saç kökü kolonlama yönteminin gelebilme ihtimalinden bahsedilmektedir. Bu yönde çalışmaların mevcut olduğunu ancak henüz denenmediği görülmektedir. Gelecekte bu sistemin gelişmesiyle birlikte hasta memnuniyetinde artacağı düşünülmektedir.

- Teknolojinin estetik cerrahisinde olumsuz etkiler bırakacağı görülmektedir. Teknolojinin geleceği ile ilgili plastik ve estetik cerrahlar için kısıtlı olsa da diğer branşlar için faydalı olacağı belirtilmektedir. Özellikle fizik tedavide, otorasonik iğne tedavileri, beyin cerrahisinde veya ortopedide teknoloji gelişiminin faydalı olduğunu düşünülmektedir.

- Gelecekte birçok fayda sağlayacak teknolojilerin olabileceğini düşünülmektedir. Ancak teknolojinin biraz yavaş ilerlediği de görülmektedir. Özellikle ameliyatsız estetik uygulamalarında çok fazla gelişim olduğunu düşünülmektedir. Her gelişimin uzun dönemde çok fayda sağlıyormuş gibi gözükse de tam tersi zarar sağlayabileceğininde bir tartışma konusu olduğuda dikkat çekmektedir.

- Turizm ve sağlık alanında güzel sonuçlar elde edilsede şuanda oldukça durağan bir dönemde bulunduğu görülmektedir. Yeni teknolojik cihazların gelişiminin durağanlaştığı görülmektedir. Gelecekte bu durumun daha da hızlanarak ameliyatlarında başarı oranının artıracığı ön görülmektedir.

- Kliniklerde yeni teknoloji deneyimlerinin gerçekleştiği belirtilmektedir. En yeni teknolojilerden biri olan VR gzlekle hastanın tedavi sonrası nasıl bir görüntü ile karşılacağı tedavi öncesinde gösterilerek hasta güvenliğinin sağlandığı belirtilmektedir. Teknoloji kullanımı oldukça güncel tutulduğu, gelecekte bu teknolojinin kullanımın artacağını ve daha yanılarinde çıkacağı n grlmektedir.

- Medikal turizm içerisinde olabilecek birçok teknolojinin gelecekte çıkacağı n grlmektedir. Günümüzde yapay zeka teknolojilerinin ön plana çıkmaktadır. Gelecekte bu teknolojilerin daha da gelişeceğini ve her sektörde daha da yaygın hale geleceği belirtilmektedir.

- MR teknolojileri Avrupa'da Türkiye'de olduğu kadar gelişmiş olmadığı belirtilmekte ve sadece İzmirden MR cihazının olmayan sağlık merkezlerinin neredeyse kalmadığını grlmektedir. Türkiye'nin tıptaki teknolojik gelişimlerinin oldukça iyi düzeyde olduğunu ve bu durumun medikal turizm kapsamında oldukça fayda sağladığını belirtilmektedir. Gelecekte organ nakilleri için son teknoloji tedaviler ve nakil durumları ile bir çok hasta getirilebileceğini n grlmektedir. Aynı zamanda kanser tedavilerinde oldukça ilerleme olduğunu, gelecekte riski daha da aza indirebileceğini n grlmektedir. Örneğin; tümör ameliyatlarında kesip almak yerine son teknoloji cihazlarla sadece tümörü hedef alan teknolojinin gelişmesinin muhtemel olduğunu belirtilmektedir. Bu sayede tedavilerin ve risklerin en aza ineceğini de belirtilmektedir.

- Teknolojinin geleceğinin sonsuz olduğunu belirtilmektedir. Günümüzde robotik cerrahinin olduğunu daha önce böyle bir sistem olmadığını belirtilmektedir. Kalp için yeni görüntüme teknolojilerinin çıktığını ve gelecekte daha da iyi teknolojilerin olacağını n grlmektedir. Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte daha iyi hızlı ve güvenli sonuçlar vereceğine inanıldığını belirtilmektedir.

- Teknolojinin son yıllarda aşama kaydettiğini ancak gelecekte neleri getirebileceğinin belirsiz olduğu grlmektedir. Dijitale doğru daha da çok evrilebileceği düşünülmektedir.

- Diş hekimliğinin çok fazla geliştiği grlmektedir. Medikal turizm kapsamında da gelişimlerin devam edeceği n grlmektedir. Teknolojinin geleceğinin tamamını n görmenin pek mümkün olmadığını ancak geliştikçe birçok işlem kolaylığı da sağlayacağı düşünülmektedir.

Medikal turizm kapsamında teknoloji kullanımı hakkında belirtilen öneriler aşağıda sıralanmıştır;

- Hastalar oldukça kıymetli ve değerli olduğunu, bu açıdan teknoloji konusunda yerinde sayılmaması gerektiğini ve yeni teknolojilerin hayata mutlaka kazandırılması gerektiği önerilmektedir. Yeni teknolojileri takip edip güncel tutularak gelen hastalara daha iyi tedaviler tanılar koymak gerekmektedir.

- Yeni teknolojilerin çalışmalarla desteklenerek belirli teşviklerle daha hızlı gelişmesine öncülük edilmesi gerektiği önerilmektedir.

- Medikal turizm için VIP çalışması gerektiği önerilmektedir. 10-15 hasta değil de daha yüksek fiyatlar belirlenerek, yurtdışından hastalar tamamen referans üzerine gelerek bir günde sadece bir hasta olarak çalışması önerilmektedir. Bu şekilde hasta memnuniyetinin ve işlem kalitesinin daha da iyi olacağını belirtilmektedir.

- Yapılan araştırmaların oldukça faydalı bulunduğunu ve hastalardan da fikir alınması gerektiği önerilmektedir. Bu sayede hastalar tedavilerden memnun mu, teknoloji hakkında geri dönüşleri ne yönde veya ne gibi gelişmeler yapılması gerekiyor, bunlar öğrenilerek daha iyi işlemler yapılabileceği düşünülmektedir.

- Günümüze göre teknolojinin çok yavaş kaldığını görülmektedir. Teknoloji gelişim hızını artırarak ekonomik açıdan desteklenerek daha iyi bir seviyeye gelineceğini belirtilmektedir.

- Organ nakilleri için nakil uzmanlarının daha da artması gerektiğini önerilmektedir. Güzellik algısından çıkarak medikal turizmi daha çok tedavi amaçlı kullanılması önerilmektedir. Organ nakli için birçok yabancı hastayı Türkiye'ye çekilebileceği düşünülmektedir.

- Teknoloji kullanımı ile ilgili hasta takip programlarının daha da gelişmesi gerekmektedir. Online programların daha güvenilir hale getirilip daha da çoğaltılması gerektiğini önerilmektedir. Devlet tarafından takip edilerek, kaçak, merdivenaltı denilen yerlerin kayıt altına alınıp kapatılması gerekmektedir. Bu sayede hem kaliteyi hem de güvenliği iyi seviyelere taşıyacağı belirtilmektedir.

- Eski diş köprüleri ve dolguları çıkartmanın oldukça zor olduğu bilinmektedir. Teknolojinin daha da çok gelişerek anında eski işlemleri çıkarabilecek sistemlerin çıkarılabilmesi önerilmektedir.

Genel sonuçlar göz önünde bulundurulduğun medikal turizmde teknoloji kullanımının klinik performansını olumlu etkilediği ortaya çıkmaktadır. Yeni teknoloji kullanımına açık olduğunu görülmektedir. Ancak yüksek maliyetlerden dolayı klinikler yeni teknolojiye ulaşmakta zorlanabilmektedir. Görüşmeler kapsamında ileri teknolojilerin çok nadir kullanıldığı görülmektedir. MR, Ultrason, tomografi gibi cihazların yoğunlukta kullanıldığı görülmektedir. Klinikler cihazlarını güncel tutmaya çalıştığını görüşmeler esnasında belirtmektedir. Medikal turizmde teknoloji kullanımının kliniklerde, gelir düzeyine, hasta güvenliği ve memnuniyetine, çalışan verimliliğine olumlu etkiler sağladığını sonucuna ulaşılmıştır. Bu sayede klinik performansına olan etkisini oldukça olumlu olduğu görülmüştür. Sadece bir klinik plastik ve estetik cerahide teknolojinin yanıtıcı etkileri olduğu bu nedenle olumsuz etkiler bırakacağını belirtmiştir. Ancak diğer branşlar için olumlu etkileyeceğini belirtmiştir.

İleri teknolojilerin getirisi olan günümüzde kullanılmaya başlanan robotik cerrahi teknolojinin yabancı hastalar için ulaşılabilirliği ve tedavi hızını etkilediği görülmektedir. İzmir'deki görüşülen kliniklerde sadece bir klinikte kullanılmaya başlandığı tespit edilmiştir. Gelişmiş teknolojilerden biri olan teletıp sistemleri görüşülen kliniklerden birinde kullanıldığı görülmüştür. Görüşülen göz kliniğinde VR gözlük kullanımının olduğu görülmektedir. Klinikler yeni teknolojilere ne kadar açık olsada maliyetten kaynaklı çekimser yaklaşmaktadırlar. Gelir gider tablosu oluşturulduğunda zarara girmeden harcamalar olması gerekmektedir. Teknolojik cihazlar kullanılamazsa ne yazık ki ciddi zararlara neden olmaktadır. Bu sebeple olumlu etkiler olduğu gibi olumsuz etkilerinde meydana geldiği görülmektedir.

Bu araştırmada medikal turizmde teknoloji kullanımının klinik performansına etkisini incelemek için belirli kliniklerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan branşlarda çeşitlilik göz önünde tutulmuştur. Genel olarak bakıldığında estetik ve diş üzerinde giden medikal turizm için diğer branşlarında işin içine dahil etmek gerektiği düşünülmüştür. Güzellik algısının ve modanın takip edildiği günümüzde tabii ki estetik kaygılarda fazlalık göstermektedir. Bu nedenle estetik ve diş işlemleri ön plana çıkmaktadır. Ancak Türkiye'de branş çeşitliliğine önem verilmelidir. Hem turizm hem tedavi kapsamına daha da yoğunlaşılması gerektiği önerilmektedir. Örneğin, yurtdışından gelen hastayı her türlü tedavi çeşidi ile karşılamak ve teknolojileri kullanılarak tanı ve tedavide oldukça ileri seviyelere taşınıp hasta güvenliğini ve memnuniyeti maksimum seviyeye çıkarmak oldukça önem taşımaktadır. Online muayenelerin artması için gerekli teşvikler sağlanmalıdır. Hasta

gelmeden önce burada yapılacak bütün tedavileri görüp ona göre geldiğinde güvenli işlemlerinde önü açılmaktadır. Medikal turizmde teknoloji kullanımının klinik performansı üzerinde olumlu etkiler sağladığı ve gelecekte de daha iyi seviyelere geldikçe daha da profesyonel bir etkileşim sağlanacağı ön görülmektedir. Teknoloji kullanımının medikal turizm kliniklerinin performansa etkisini uzman doktor ve klinik sahiplerinin görüşlerinden bulgular çıkararak sonuca ulaşılmıştır. Daha sonraki yapılacak çalışmalarda, hasta görüşlerini alarak farklı araştırmalar ortaya çıkarmak önerilmektedir.

7. KAYNAKLAR

- Abbas, J. R., O'Connor, A., Ganapathy, E., Isba, R., Payton, A., McGrath, B., ... & Bruce, I. A. (2023). What is virtual reality? A healthcare-focused systematic review of definitions. *Health Policy and Technology*, *12*(2), 100741.
- Abdelmaged, M. A. M. (2021). Implementation of virtual reality in healthcare, entertainment, tourism, education, and retail sectors.
- Adhabi, E., & Anozie, C. B. (2017). Literature review for the type of interview in qualitative research. *International Journal of Education*, *9*(3), 86-97.
- Aksu, A., Şeker, F., & Unur, K. (2017). Health Tourism and the Present Status in Turkey. *Developments in Social Sciences*, 523.
- Alberts, I., Hünermund, J. N., Prenosil, G., Mingels, C., Bohn, K. P., Viscione, M., ... & Rominger, A. (2021). Clinical performance of long axial field of view PET/CT: a head-to-head intra-individual comparison of the Biograph Vision Quadra with the Biograph Vision PET/CT. *European journal of nuclear medicine and molecular imaging*, *48*, 2395-2404.
- Altawaty, J. A., Benismail, A., & Maatuk, A. M. (2020). Experts opinion on the IT skills training needs among healthcare workers. In *Proceedings of the 6th International Conference on Engineering & MIS 2020* (pp. 1-8).
- Analitis, A., Katsouyanni, K., Dimakopoulou, K., Samoli, E., Nikoloulopoulos, A. K., Petasakis, Y., ... & Pekkanen, J. (2006). Short-term effects of ambient particles on cardiovascular and respiratory mortality. *Epidemiology*, *17*(2), 230-233.
- Ara, J., Karim, F. B., Alsubaie, M. S. A., Bhuiyan, Y. A., Bhuiyan, M. I., Bhyan, S. B., & Bhuiyan, H. (2021). Comprehensive analysis of augmented reality technology in modern healthcare system. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, *12*(6), 840-849.
- Arena, F., Collotta, M., Pau, G., & Termine, F. (2022). An overview of augmented reality. *Computers*, *11*(2), 28.

- Arslan, E. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik Ve Güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 395-407.
- Avi, M. A. R., & Hassan, A. (2022). Medical Tourism in Bangladesh and Innovative Technology Application. *Handbook of Technology Application in Tourism in Asia*, 953.
- Ayuningtyas, D., & Ariwibowo, D. A. (2020). The strategic role of information communication technology in succeeding medical tourism. *Enfermeria Clinica*, 30, 170-173.
- Azeem, R. A., & Sureshababu, N. M. (2018). Clinical performance of direct versus indirect composite restorations in posterior teeth: A systematic review. *Journal of Conservative Dentistry and Endodontics*, 21(1), 2-9.
- Beck, J., Rainoldi, M., & Egger, R. (2019). Virtual reality in tourism: a state-of-the-art review. *Tourism Review*, 74(3), 586-612.
- Blank, R. H., Burau, V., & Kuhlmann, E. (2017). *Comparative health policy*. Bloomsbury Publishing.
- Blichfeldt, B. S., & Nicolaisen, J. (2011). Disabled travel: not easy, but doable. *Current issues in tourism*, 14(1), 79-102.
- Bodzin, A., Junior, R. A., Hammond, T., & Anastasio, D. (2021). Investigating engagement and flow with a placed-based immersive virtual reality game. *Journal of science education and technology*, 30, 347-360.
- Borges, A. F., Laurindo, F. J., Spınola, M. M., Gonçalves, R. F., & Mattos, C. A. (2021). The strategic use of artificial intelligence in the digital era: Systematic literature review and future research directions. *International journal of information management*, 57, 102225.
- Boz, M. S. (2019). Eğitimde artırılmış gerçeklik uygulamalarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Bakanlığı Yeğitek ve Eğitim Teknolojileri Genel Mdrlğ. Ankara*.
- Brandão, F., Liberato, D., Teixeira, A. S., & Liberato, P. (2021). Motives for thermal tourism: An application to north and central Portugal. *Sustainability*, 13(22), 12688.
- Bulut, A., & şengl, H. (2019). Dünyada ve Türkiye’de sağlık turizmi. *Ynetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*.

- Büyüközkan, G., Mukul, E., & Kongar, E. (2021). Health tourism strategy selection via SWOT analysis and integrated hesitant fuzzy linguistic AHP-MABAC approach. *Socio-Economic Planning Sciences*, 74, 100929.
- Čabinová, V., Gallo, P., Pártlová, P., Dobrovic, J., & Stoch, M. (2021). Evaluating business performance and efficiency in the medical tourism: a multi-criteria approach. *Journal of Tourism and Services*, 12(22), 198-221.
- Carmigniani, J., & Furht, B. (2011). Augmented reality: an overview. *Handbook of augmented reality*, 3-46.
- Carrera, P. M., & Bridges, J. F. (2006). Globalization and healthcare: understanding health and medical tourism. *Expert review of pharmacoeconomics & outcomes research*, 6(4), 447-454.
- Cham, T. H., Cheng, B. L., Low, M. P., & Cheok, J. B. C. (2020). Brand image as the competitive edge for hospitals in medical tourism. *European Business Review*, 33(1).
- Chen, L., Chen, P., & Lin, Z. (2020). Artificial intelligence in education: A review. *Ieee Access*, 8, 75264-75278.
- Chen, P. (2020). Strategy of artificial intelligence assisted health tourism in the perspective of global region based on Markov chain model. In *2020 Fourth International Conference on Computing Methodologies and Communication (ICCMC)* (pp. 391-394). IEEE.
- Chen, P. T., Lin, C. L., & Wu, W. N. (2020). Big data management in healthcare: Adoption challenges and implications. *International Journal of Information Management*, 53, 102078.
- Cibilić, I., Poslončec-Petrić, V., & Tominić, K. (2021). Implementing augmented reality in tourism. In *Proceedings of the ICA* (Vol. 4, p. 21). Göttingen, Germany: Copernicus Publications.
- Cranmer, E. E., tom Dieck, M. C., & Fountoulaki, P. (2020). Exploring the value of augmented reality for tourism. *Tourism Management Perspectives*, 35, 100672.
- Çelik, H., Baykal, N. B., & Memur, H. N. K. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406.

- Darcy, S., McKercher, B., & Schweinsberg, S. (2020). From tourism and disability to accessible tourism: A perspective article. *Tourism review*, 75(1), 140-144.
- Davenport, T., & Kalakota, R. (2019). The potential for artificial intelligence in healthcare. *Future healthcare journal*, 6(2), 94.
- Davison, S. P., Hayes, K. D., LaBove, G., & Shaffer, P. (2018). The Price of medical tourism: the legal implications of surgery abroad. *Plastic and reconstructive surgery*, 142(4), 1075-1080.
- De Souza Bispo, M. (2016). Tourism as practice. *Annals of Tourism Research*, 61, 170-179.
- Digitalagencynetwork “Turizm Pazarlama Stratejisinden Sanal Gerçeklik Uygulamaları”
Erişim: 14.04.2024: <https://digitalagencynetwork.com/applications-of-virtual-reality-in-tourism-marketing-strategy/>
- Djukic, G. P., Biljana, I. S., & Milovanović, G. R. (2022). Eco-Innovation and IT Technologies for Sustainable Development of Health and Recreational Tourism of Serbia. In *Disruptive Technologies and Eco-Innovation for Sustainable Development* (pp. 171-190). IGI Global.
- Dongre, A. R., Deshmukh, P. R., Kalaiselvan, G., & Upadhyaya, S. (2009). Application of qualitative methods in health research: An overview. *Online J Health Allied Scs*, 8(4), 3.
- Dömbekci, H. A., & Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.
- Emon, M. M. H., Khan, T., & Alam, M. (2023). Effect of Technology on Service Quality Perception and Patient Satisfaction-A study on Hospitals in Bangladesh. *International Journal of Research and Applied Technology (INJURATECH)*, 3(2), 254-266.
- Esiyok, B., Kurtulmuşoğlu, F. B., & Özdemir, A. (2018). Heterogeneity in the determinants of length of stay across middle age and senior age groups in thermal tourism. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 35(4), 531-540.
- Eysenbach, G. (2001). What is e-health?. *Journal of medical Internet research*, 3(2), e833.

- Farooq, S., Reshi, M., & Farooq, B. (2024). The Role of Augmented Reality (AR) and Virtual Reality (VR) in Medical Tourism. In *Impact of AI and Robotics on the Medical Tourism Industry* (pp. 272-289). IGI Global.
- Fasterholdt, I., Krahn, M., Kidholm, K., Yderstraede, K. B., & Pedersen, K. M. (2017). Review of early assessment models of innovative medical technologies. *Health Policy, 121*(8), 870-879
- Fetscherin, M., & Stephano, R. M. (2016). The medical tourism index: Scale development and validation. *Tourism Management, 52*, 539-556.
- Filieri, R., D'Amico, E., Destefanis, A., Paolucci, E., & Raguseo, E. (2021). Artificial intelligence (AI) for tourism: an European-based study on successful AI tourism start-ups. *International Journal of Contemporary Hospitality Management, 33*(11), 4099-4125.
- Flott, K., Maguire, J., & Phillips, N. (2021). Digital safety: the next frontier for patient safety. *Future Healthcare Journal, 8*(3), e598.
- Founderjar "Sanal Gerçeklik Türleri" Erişim: 17.04.2024:
<https://www.founderjar.com/types-of-virtual-reality/>
- Ghasemi, M., Nejad, M. G., & Aghaei, I. (2021). Knowledge management orientation and operational performance relationship in medical tourism (overview of the model performance in the COVID-19 pandemic and post-pandemic era). *Health Services Management Research, 34*(4), 208-222.
- Ghasemi, M., Sahranavard, S. A., Alola, U. V., & Hassanpoor, E. (2023). Can cost and quality management-oriented innovation enhance patient satisfaction in medical tourist destination?. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism, 24*(6), 806-835.
- Gillovic, B., & McIntosh, A. (2020). Accessibility and inclusive tourism development: Current state and future agenda. *Sustainability, 12*(22), 9722.
- Gopal, R. (2008). The key issues and challenges in medical tourism sector in India (A Hospital perspective).
- Gordon, I., & Goodall, B. (2000). Localities and tourism. *Tourism Geographies, 2*(3), 290-311.

- Goudelocke, C., Xavier, K., Pecha, B., Burgess, K., Perrouin-Verbe, M. A., Krlin, R., ... & Nitti, V. (2023). Evaluation of clinical performance and safety for the rechargeable InterStim Micro device in overactive bladder subjects: 6-month results from the global postmarket ELITE study. *Neurourology and Urodynamics*, 42(4), 761-769.
- Gu, D., Humbatova, G., Xie, Y., Yang, X., Zolotarev, O., & Zhang, G. (2021). Different Roles of Telehealth and Telemedicine on Medical Tourism: An Empirical Study from Azerbaijan. *Healthcare* 2021, 9, 1073.
- Hadian, M., Jabbari, A., Mousavi, S. H., & Sheikhbardsiri, H. (2021). Medical tourism development: A systematic review of economic aspects. *International Journal of Healthcare Management*, 14(2), 576-582.
- Haleem, A., Javaid, M., Singh, R. P., & Suman, R. (2021). Telemedicine for healthcare: Capabilities, features, barriers, and applications. *Sensors international*, 2, 100117.
- Hall, C. M. (2012). Medical and health tourism: The development and implications of medical mobility. In *Medical Tourism* (pp. 3-27). Routledge.
- Healthcarebusinessclub “Tıp Eğitiminde Sanal Gerçeklik” Erişim: 16.04.2024: <https://healthcarebusinessclub.com/articles/healthcare-provider/technology/pros-cons-of-virtual-reality-vr-in-medical-education-training/>
- Ho, C. W., Ali, J., & Caals, K. (2020). Ensuring trustworthy use of artificial intelligence and big data analytics in health insurance. *Bulletin of the World Health Organization*, 98(4), 263.
- Holzinger, A., Langs, G., Denk, H., Zatloukal, K., & Müller, H. (2019). Causability and explainability of artificial intelligence in medicine. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Data Mining and Knowledge Discovery*, 9(4), e1312.
- Illario, M., De Luca, V., Leonardini, L., Kucharczyk, M., Parent, A. S., Dantas, C., ... & Bousquet, J. (2019). Health tourism: an opportunity for sustainable development. *Translational medicine@ UniSa*, 19, 109.
- Isa, S. M., Ismail, H. N., & Fuza, Z. I. M. (2020, February). Elderly and heritage tourism: A review. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 447, No. 1, p. 012038). IOP Publishing.

- Ivanov, S. H., Webster, C., Stoilova, E., & Slobodskoy, D. (2022). Biosecurity, crisis management, automation technologies and economic performance of travel, tourism and hospitality companies—A conceptual framework. *Tourism Economics*, 28(1), 3-26.
- Jabeen, F., Al Zaidi, S., & Al Dhaheri, M. H. (2022). Automation and artificial intelligence in hospitality and tourism. *Tourism Review*, 77(4), 1043-1061.
- Jamal, T., & Higham, J. (2021). Justice and ethics: Towards a new platform for tourism and sustainability. In *Justice and Tourism* (pp. 1-15). Routledge.
- Jingen Liang, L., & Elliot, S. (2021). A systematic review of augmented reality tourism research: What is now and what is next?. *Tourism and Hospitality Research*, 21(1), 15-30.
- Jönsson, B., Hampson, G., Michaels, J., Towse, A., von der Schulenburg, J. M. G., & Wong, O. (2019). Advanced therapy medicinal products and health technology assessment principles and practices for value-based and sustainable healthcare. *The European journal of health economics*, 20, 427-438.
- Karakoc, E. Y. (2016). Medical Tourism. *Alternative Tourism in Turkey: Role, Potential Development and Sustainability*, 189-209.
- Kayabaşı, A., & Demirağ, F. (2023). Pazarlama alanında yapılan nitel araştırmaların geçerlilik ve güvenilirlik incelemesi. *Business Economics and Management Research Journal*, 6(1), 1-17.
- Khan, Z. F., & Alotaibi, S. R. (2020). Applications of artificial intelligence and big data analytics in m-health: A healthcare system perspective. *Journal of healthcare engineering*, 2020(1), 8894694.
- Khang, A., Ragimova, N. A., Hajimahmud, V. A., & Alyar, A. V. (2022). Advanced technologies and data management in the smart healthcare system. In *AI-Centric Smart City Ecosystems* (pp. 261-270). CRC Press.
- Kılıç, S. (2013). Örneklem yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), 44-6.
- Kim, D. W., Jang, H. Y., Kim, K. W., Shin, Y., & Park, S. H. (2019). Design characteristics of studies reporting the performance of artificial intelligence algorithms for diagnostic analysis of medical images: results from recently published papers. *Korean journal of radiology*, 20(3), 405-410.

- Kim, H. L., & Hyun, S. S. (2022). The future of medical tourism for individuals' health and well-being: a case study of the relationship improvement between the UAE (United Arab Emirates) and South Korea. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(9), 5735.
- Klimova, B. (2018). Senior tourism and its specifics. *Advanced Science Letters*, 24(4), 2550-2553.
- Klímová, B., & Kuča, K. (2020). Medical tourism: Its research and implications for public health. *Central European Journal of Public Health*, 28(3), 226-229.
- Koo, K. M., Wang, J., Richards, R. S., Farrell, A., Yaxley, J. W., Samaratunga, H., ... & Trau, M. (2018). Design and clinical verification of surface-enhanced Raman spectroscopy diagnostic technology for individual cancer risk prediction. *ACS nano*, 12(8), 8362-8371.
- Köksal, C. (2021). The impact of international trade and tourism development on quality of life: Evidence from Turkey. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 6(2), 406-413.
- Kraus, S., Schiavone, F., Pluzhnikova, A., & Invernizzi, A. C. (2021). Digital transformation in healthcare: Analyzing the current state-of-research. *Journal of Business Research*, 123, 557-567.
- Langley, A., & Meziani, N. (2020). Making interviews meaningful. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 56(3), 370-391.
- Lapvisadchai, N., Buatham, O., Khankaew, C., & Jedaman, P. (2021). Developing Management Strategies Innovation of Sustainable Business Hotels' Affecting Service Decision into Elderly Tourism. *Journal of Positive Psychology and Wellbeing*, 5(3), 293-306.
- Lawrence, R., Capon, A., & Siri, J. (2017). Lessons from Hippocrates for contemporary urban health challenges. *Cities & Health*, 1(1), 72-82.
- Laws, E. (2015). Health tourism. *Health and the International Tourist (Routledge Revivals)*, 199.
- Lee, G. H., & Shin, S. Y. (2020). Federated learning on clinical benchmark data: performance assessment. *Journal of medical Internet research*, 22(10), e20891.

- Lett, E., Adekunle, D., McMurray, P., Asabor, E. N., Irie, W., Simon, M. A., ... & McLemore, M. R. (2022). Health equity tourism: ravaging the justice landscape. *Journal of medical systems*, 46(3), 17.
- Letunovska, N. Y., Kwilinski, A., & Kaminska, B. (2020). Scientific research in the health tourism market: a systematic literature review.
- Letunovska, N., Kwilinski, A., & Kaminska, B. (2020). Scientific Research In The Health Tourism Market: A Systematic Literature Review. *Health Economics and Management Review*, 1, 8-19.
- Li, J., Liu, H., Chen, J., Xue, Q., & Bao, Y. (2011). Travel health and health tourism: A perspective of the subject of tourism. In *Applied Economics, Business and Development: International Symposium, ISAEBD 2011, Dalian, China, August 6-7, 2011, Proceedings, Part I* (pp. 56-63). Springer Berlin Heidelberg.
- Lie, S. S., Helle, N., Sletteland, N. V., Vikman, M. D., & Bonsaksen, T. (2023). Implementation of virtual reality in health professions education: scoping review. *JMIR medical education*, 9, e41589.
- Lopes, A. P., & Rodríguez-López, N. (2022). Application of a Decision-Making Tool for Ranking Wellness Tourism Destinations. *Sustainability*, 14(23), 15498.
- Lunt, N., & Carrera, P. (2010). Medical tourism: assessing the evidence on treatment abroad. *Maturitas*, 66(1), 27-32.
- Makhataeva, Z., & Varol, H. A. (2020). Augmented reality for robotics: A review. *Robotics*, 9(2), 21.
- Mäkinen, H., Haavisto, E., Havola, S., & Koivisto, J. M. (2022). User experiences of virtual reality technologies for healthcare in learning: an integrative review. *Behaviour & Information Technology*, 41(1), 1-17.
- Mamyrbekova, S., Nurgaliyeva, Z., Saktapov, A., Zholdasbekova, A., & Kudaibergenova, A. (2020). Medicine of the future: digital technologies in healthcare. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 159, p. 04036). EDP Sciences.
- Manna, R., Cavallone, M., Ciasullo, M. V., & Palumbo, R. (2020). Beyond the rhetoric of health tourism: shedding light on the reality of health tourism in Italy. *Current Issues in Tourism*, 23(14), 1805-1819.

- Marmion, M., & Hindley, A. (2020). Tourism and health: understanding the relationship. *Good health and well-being*, 738-746.
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage publications.
- Mazilu, M. (2013). Tourism-sustainable development-environment. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 9(3), 230-239.
- Microbiozhealth, “The Global Medical Tourism” Erişim: 09.04.2024: <https://microbiozhealth.com/the-global-medical-tourism-market-size-is-expected-to-reach-usd-179-6-billion-by-2026/>
- Moscardo, G. (2006). Third-age tourism. In *Tourism business frontiers* (pp. 30-39). Routledge.
- Munoko, I., Brown-Libur, H. L., & Vasarhelyi, M. (2020). The ethical implications of using artificial intelligence in auditing. *Journal of business ethics*, 167(2), 209-234.
- Naik, N., Hameed, B. M., Shetty, D. K., Swain, D., Shah, M., Paul, R., ... & Somani, B. K. (2022). Legal and ethical consideration in artificial intelligence in healthcare: who takes responsibility?. *Frontiers in surgery*, 9, 266.
- Najjari, H., Didekhani, H., Mostaghimi, M., & Hosseini, S. M. (2021). Identifying and prioritizing the dimensions of medical tourism with emphasis on technological entrepreneurship. *Journal of Health Administration*, 24(1), 9-20.
- Neves, K., Tan, P. B., & Amaral, O. B. (2022). Are most published research findings false in a continuous universe?. *Plos one*, 17(12), e0277935.
- Noble, H., & Smith, J. (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-based nursing*, 18(2), 34-35.
- Nttdata-solutions “Dijital Evrenin Kapılarını Açan Teknoloji Yapay Zeka” Erişim: 16.04.2024: <https://nttdata-solutions.com/tr/blog/dijital-evrenin-kapilarini-acan-teknoloji-yapay-zeka/>
- Obiesie, E. (2019). A Review Of Healthcare Tourism In Turkey And Suggestions. *TURAN-SAM*, 11(44), 371-375.
- Omidi, A., Pooya, A., Bastam, H., & Hosein Zadeh, A. (2022). Agility in marketing capabilities, design and prioritization of criteria-studied health tourism. *Journal of Business Management*, 14(56), 122-139.

- Opute, A., Irene, B. ve Iwu, G. (2020). Turizm hizmeti ve dijital teknolojiler: Değer yaratma perspektifi. *African Hospitality, Tourism and Leisure Journal* , 9 (2), 1-18.
- O'Rourke, B., Oortwijn, W., & Schuller, T. (2020). The new definition of health technology assessment: A milestone in international collaboration. *International journal of technology assessment in health care*, 36(3), 187-190.
- Otto, L., Schlieter, H., Harst, L., Whitehouse, D., & Maeder, A. (2023). The telemedicine community readiness model—successful telemedicine implementation and scale-up. *Frontiers in Digital Health*, 5, 1057347.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 11(1), 323-343.
- Paola, M. A., Carmelo, I., & Maria, C. A. (2022). The Impact of Health Tourism on Companies' Performance: A Cross Country Analysis. *International Journal of Economics and Management Engineering*, 16(5), 276-282.
- Paola, M. A., Carmelo, I., & Maria, C. A. (2022). The Impact of Health Tourism on Companies' Performance: A Cross Country Analysis. *International Journal of Economics and Management Engineering*, 16(5), 276-282.
- Park, C. W., Seo, S. W., Kang, N., Ko, B., Choi, B. W., Park, C. M., ... & Yoon, H. J. (2020). Artificial intelligence in health care: Current applications and issues. *Journal of Korean medical science*, 35(42).
- Pelegrín-Borondo, J., Araújo-Vila, N., & Fraiz-Brea, J. A. (2020, December). Comparison of Spa Choice between Wellness Tourists and Healthcare/Medical Tourists. In *Healthcare* (Vol. 8, No. 4, p. 544). MDPI.
- Pessot, E., Spoladore, D., Zangiacomi, A., & Sacco, M. (2021). Natural resources in health tourism: a systematic literature review. *Sustainability*, 13(5), 2661.
- Phuthong, T., Anuntavoranich, P., Chandrachai, A., & Piromsopa, K. (2022). Mapping Research Trends In Mobile Technology In Wellness Tourism Destination: A Bibliometric And Visualized Analysis. *Geo Journal Of Tourism And Geosites*, 45, 1693-1705.
- Pilkington, M. (2017). Can blockchain technology help promote new tourism destinations? The example of medical tourism in Moldova. *The Example of Medical Tourism in Moldova (June 11, 2017)*.

- Polat, A. (2022). Nitel araştırmalarda yarı-yapılandırılmış grşme soruları: Soru form ve türleri, nitelikler ve sıralama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(zel Sayı 2), 161-182.
- Ramesh, U., & Joseph, K. (2012). The holistic approach of Ayurveda based wellness tourism in Kerala. *International Journal of Advanced Research in Management*, 3(2), 29-39.
- Rauscher, M. (2020). Virtual reality in tourism: is it 'real' enough?. *Academica Turistica-Tourism and Innovation Journal*, 13(2).
- Reed, C. M. (2008). Medical tourism. *Medical Clinics of North America*, 92(6), 1433-1446.
- Rodrigues, C., Ferreira, F., Costa, V., Alves, M. J., Vaz, M., Fernandes, P. O., & Nunes, A. (2022). User's profile of thermal establishments: a literature review. *Hosted By The School of Hospitality and Tourism*.
- Rodriguez-Abad, C., Fernández-de-la-Iglesia, J. D. C., Martinez-Santos, A. E., & Rodriguez-Gonzalez, R. (2021). A systematic review of augmented reality in health sciences: a guide to decision-making in higher education. *International journal of environmental research and public health*, 18(8), 4262.
- Romanova, G., Vetitnev, A., & Dimanche, F. (2015). Health and wellness tourism. *Tourism in Russia: A management handbook*, 231-287.
- Ruslin, R., Mashuri, S., Rasak, M. S. A., Alhabsyi, F., & Syam, H. (2022). Semi-structured Interview: A methodological reflection on the development of a qualitative research instrument in educational studies. *IOSR Journal of Research & Method in Education (IOSR-JRME)*, 12(1), 22-29.
- Sağlık, "Medikal Turizm Nedir?" Erişim: 04.04.2024: <https://www.saglik.org.tr/post/medikal-turizm-nedir>
- Sağ, I., Zengul, F. D., & Avcı, K. (2022). Determining public's attitude toward medical tourism development: a scale proposal. *International Journal of Pharmaceutical and Healthcare Marketing*, 16(2), 243-259.
- Sahlabadi, M., Muniyandi, R. C., Doroudian, N., & Usman, O. L. (2022). Impact of Cloud-Based Customer Relationship Management (CRM) in Healthcare Sector. In *2022 International Conference on Business Analytics for Technology and Security (ICBATS)* (pp. 1-7). IEEE.

- Sarker, M., Kasem, N., Wong, B. K. M., & Moghavvemi, S. (2022). Conceptualizing essential components affecting health tourism satisfaction in asia: does context matter?. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 23(5), 1107-1135.
- Sayin, K., Yeğinboy, E., & Yüksel, İ. (2017). Medical Tourism Applications in Turkey: Evaluation of a University and İzmir Health Zone. *İzmir Journal of Economics*, 32(2).
- Schmutz, J. B., Meier, L. L., & Manser, T. (2019). How effective is teamwork really? The relationship between teamwork and performance in healthcare teams: a systematic review and meta-analysis. *BMJ open*, 9(9), e028280.
- Sever, M. M. (2023). Service Process Enhancement in Medical Tourism with Support of Augmented Reality. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 854-867.
- Sharma, A. (2024). Artificial Intelligence for Smart Medical Tourism. In *Artificial Intelligence for Smart Technology in the Hospitality and Tourism Industry* (pp. 157-180). Apple Academic Press.
- Shaw, G., & Coles, T. (2004). Disability, holiday making and the tourism industry in the UK: a preliminary survey. *Tourism management*, 25(3), 397-403.
- Smith, M., & Puczko, L. (2015). More than a special interest: Defining and determining the demand for health tourism. *Tourism recreation research*, 40(2), 205-219.
- Stavroula, G., & Vasiliki, D. (2020). Alternative forms of sustainable development: The case of thermal tourism. *International Journal of Environment and Sustainable Development*, 19(4), 367-377.
- Subasinghe, M., Magalage, D., Amadoru, N., Amarathunga, L., Bhanupriya, N., & Wijekoon, J. L. (2020). Effectiveness of artificial intelligence, decentralized and distributed systems for prediction and secure channelling for Medical Tourism. In *2020 11th IEEE Annual Information Technology, Electronics and Mobile Communication Conference (IEMCON)* (pp. 0314-0319). IEEE.
- Subawa, N. S., Widhiasthini, N. W., Astawa, I. P., Dwiatmadja, C., & Permatasari, N. P. I. (2021). The practices of virtual reality marketing in the tourism sector, a case study of Bali, Indonesia. *Current Issues in Tourism*, 24(23), 3284-3295.

- Suhel, S., & Bashir, A. (2018). The role of tourism toward economic growth in the local economy. *Economic Journal of Emerging Markets*, 32-39.
- Sun, S., Zhong, L., Law, R., Li, X., Deng, B., & Yang, L. (2022). Health tourism evolution: a review based on bibliometric analysis and the China national knowledge infrastructure database. *Sustainability*, 14(16), 10435.
- Szymańska, E., & Panfiluk, E. (2020). Determinants of technological innovations in health tourism enterprises. *Business: Theory and practice*, 21(1), 348-359.
- Tavares, F. O., Gomes Almeida, L., Garcia Pinto, A., & Tavares, V. C. (2021). The Role of Stakeholders in Thermal Tourism: A Bibliography Review. In *Stakeholder Entrepreneurship: Public and Private Partnerships* (pp. 45-61). Singapore: Springer Singapore.
- Taylor, K. I., Staunton, H., Lipsmeier, F., Nobbs, D., & Lindemann, M. (2020). Outcome measures based on digital health technology sensor data: data-and patient-centric approaches. *NPJ digital medicine*, 3(1), 97.
- Thapa, D. K., Visentin, D. C., Kornhaber, R., West, S., & Cleary, M. (2021). The influence of online health information on health decisions: A systematic review. *Patient education and counseling*, 104(4), 770-784.
- Thomason, J. (2021). Big tech, big data and the new world of digital health. *Global Health Journal*, 5(4), 165-168.
- Timur, B. (2018). Service quality, destination image and revisit intention relationships at thermal tourism businesses. *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, 1(1), 38-48.
- Torous, J., Myrick, K. J., Rauseo-Ricupero, N., & Firth, J. (2020). Digital mental health and COVID-19: using technology today to accelerate the curve on access and quality tomorrow. *JMIR mental health*, 7(3), e18848.
- Turizmgunlugu “Arttırılmış Gerçeklik Teknoloji Turizm” Erişim: 15.04.2024: <https://www.turizmgunlugu.com/2020/02/01/artirilmis-gerceklik-teknolojisi-turizm/>
- Turner, L. (2007). ‘First world health care at third world prices’: globalization, bioethics and medical tourism. *BioSocieties*, 2(3), 303-325.

- Tyan, I., Guevara-Plaza, A., & Yagüe, M. I. (2021). The benefits of blockchain technology for medical tourism. *Sustainability*, 13(22), 12448.
- Ushas, “Sağlık Turizmi Verileri” Erişim: 10.04.2024: <https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi-verileri/>
- Van Nuenen, T., & Scarles, C. (2021). Advancements in technology and digital media in tourism. *Tourist Studies*, 21(1), 119-132.
- Vila, T. D., Darcy, S., & González, E. A. (2015). Competing for the disability tourism market—a comparative exploration of the factors of accessible tourism competitiveness in Spain and Australia. *Tourism Management*, 47, 261-272.
- Wahed, H. (2015). Ethical and legal issues in medical tourism. *IIUMLJ*, 23, 227.
- Walton, J. K. (2009). Histories of tourism. *The SAGE handbook of tourism studies*, 115-129.
- Wang, F. (2020). Focus on the Supply-Side Innovation of the Elderly Tourism Market. *International Journal of Scientific Engineering and Science*, 4(10), 32-37.
- Wang, H. Y. (2012). Value as a medical tourism driver. *Managing Service Quality: An International Journal*, 22(5), 465-491.
- Wang, H., Ghasemi, M., Ghadiri Nejad, M., & Khandan, A. S. (2023). Assessing the potential growth of Iran’s hospitals with regard to the sustainable management of medical tourism. *Health & Social Care in the Community*, 2023.
- Weasemedium, “2000’den 2023’e Türkiye de Sağlık Turizminin Gelişimi ve Ekonomik Etkileri” Erişim: 12.04.2024: <https://wease.medium.com/2000den-2023-ye-t%C3%BCrkiye-de-sa%C4%9Fl%C4%B1k-turizmi-nin-geli%C5%9Fimi-ve-ekonomik-etkileri-022c33660b18>
- Wirtz, B. W., Weyerer, J. C., & Geyer, C. (2019). Artificial intelligence and the public sector—applications and challenges. *International Journal of Public Administration*, 42(7), 596-615.
- Wohlgenannt, I., Simons, A., & Stieglitz, S. (2020). Virtual reality. *Business & Information Systems Engineering*, 62, 455-461.
- Wong, B. K. M., & Hazley, S. A. S. A. (2020). The future of health tourism in the industrial revolution 4.0 era. *Journal of Tourism Futures*, 7(2), 267-272.

- Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yaqoob, I., Salah, K., Jayaraman, R., & Al-Hammadi, Y. (2021). Blockchain for healthcare data management: opportunities, challenges, and future recommendations. *Neural Computing and Applications*, 1-16.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). Nitel Araştırma Desenleri. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.
- Yıldız, S. (2017). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Sorunu: Nicel Ve Nitel Paradigmalardan Örnekleme Kuramina Bütüncül Bir Bakış. *Kesit Akademi Dergisi*, (11), 421-442.
- Yue, L. (2022). Senior Tourism: Challenges and Opportunities in the Context of Aging, Social Change, and the Well-Being of the Chinese Elderly. *Tobacco Regulatory Science (TRS)*, 623-637.
- Zarei, A., Asgharinajib, M., & Alipour, S. (2022). Web-based Information for Medical Tourism: Case Study of AriaMedTour Medical Tourism Company, Iran. *Journal of Modern Medical Information Sciences*, 8(1), 2-13.
- Zeng, Y., Liu, L., & Xu, R. (2022). The effects of a virtual reality tourism experience on tourist's cultural dissemination behavior. *Tourism and Hospitality*, 3(1), 314-329.
- Zhu, E., Hadadgar, A., Masiello, I., & Zary, N. (2014). Augmented reality in healthcare education: an integrative review. *PeerJ*, 2, e469.

8. EKLER

Ek 1. Görüşme Kriterleri

MEDİKAL TURİZMDE TEKNOLOJİ KULLANIMININ KLİNİK PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİSİ

Ecem DENİZ

Andan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Sağlık Turizmi Yüksek Lisans

e-posta: ed.ecem.deniz@gmail.com

Sayın Yönetici,

Bu görüşmenin amacı, medikal turizmde teknoloji kullanımının klinik performansı üzerine etkisini incelemektir. Bu sayede teknoloji kullanımının ne kadar yaygın olduğunu veya ne gibi etkilerinin olduğu araştırma sonucunda gözlemlenecektir. Bu bilgiler sadece akademik amaçlar için kullanılacaktır. Başka hiçbir amaç için kullanımı söz konusu değildir. Çalışma sonuçları istediğiniz taktirde sizinle paylaşılacaktır.

Görüşme Soruları

1. Kliniğinizde kullandığımız teknolojik araç ve uygulama türleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?
2. Branşınıza özel kullandığımız teknolojik araç ve uygulamalar hakkında neler söyleyebilirsiniz?
3. Kliniğinizde yeni teknoloji kullanımının gelirinize etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?
4. Hasta güvenliğini sağlamak ve memnuniyetini artırmak için hangi teknolojik uygulamalardan yararlanıyorsunuz?

5. Medikal turizmde teknoloji kullanımının çalışan verimliliğine katkısı ile ilgili dūřünceleriniz nelerdir?

6. Kullandığımız teknolojinin sağladığı rekabet avantajı hakkında dūřünceleriniz nelerdir?

7. Medikal turizmde teknoloji kullanımının sağladığı kolaylık ve zorluklar hakkında dūřünceleriniz nelerdir?

8. Sizce medikal turizmde teknolojinin kullanılması klinik performansınızı nasıl etkilemektedir?

9. Medikal turizmde teknoloji kullanımının geleceği hakkında neler söyleyebilirsiniz?

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BİLİMSEL ETİK BEYANI

“Medikal Turizmde Teknoloji Kullanımının Klinik Performansı Üzerine Etkisi: İzmir’deki Medikal Turizm Klinikleri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı Yüksek Lisans tezindeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğim, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada, bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağını atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Ecem Deniz

.../.../....

ÖZ GEÇMİŞ

Soyadı, Adı : DENİZ Ecem
Uyruk : T.C.
Doğum yeri ve tarihi : İzmir / 14.03.1996
Telefon : 0 506 365 03 95
E-posta : ed.ecem.deniz@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi – Turizm Fakültesi	24.01.2022

AKADEMİK YAYINLAR

BİLDİRİLER

Uluslararası Kongrelerde Sunulan Bildiriler

Kongre Adı	Konu	Tarih
Atlas 10. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi	Sağlık Turizminde Dijital Dönüşüm Güncel Eğilimler: Kuramsal Bir Çalışma	Mart 2023
Ahi Evran 3. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi	Sağlık Turizminde Deneyimsel Pazarlama İçin Gerçeklik Uygulamalarının Potansiyeli	Mayıs 2023
1. Uluslararası İpek Yolu Konferansı	Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizm İşletmelerinin Satış Pazarlama Faaliyetleri	Haziran 2023
8.Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi	Medikal Turizmin Pazarlanmasında Sanal Gerçeklik Ve Arttırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Rolü Ve Önemi	Nisan 2024